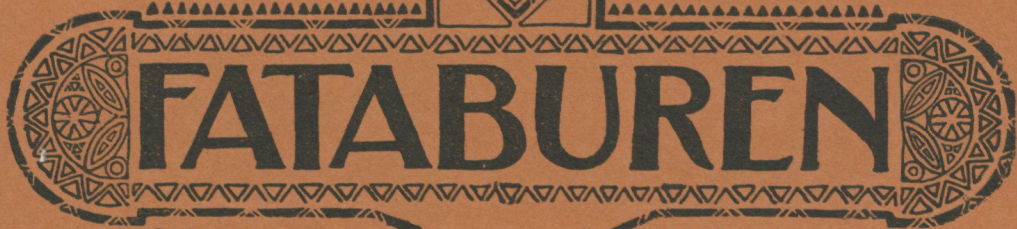

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

1920

HÄFT. 4

KULTURHISTORISK-TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF
DR. GUSTAF-UPMARK
MUSEETS-STYRESMAN

Keyland, Nils, Sentrådsspining, tenndragning och bältsmyckegjutning hos lapparna i norra Jämtland	145
Hagberg, Louise, Gammaldags seder och bruk uti Olden i Nordfjord, Norge	178

BILAGA: Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1920.

Gåvor till Nordiska Museet från landsorten insändas under adress Nordiska Museet, Stockholm. I Stockholm kunna de inlämnas antingen i museet eller å Skansen, Djurgården. Vid varje föremål böra fyndort och givarens namn, titel och adress samt i övrigt varje upplysning, som kan lämnas om föremålets historia eller användning, så fullständigt och tydligt som möjligt angivas.

Fotografier av kulturhistoriskt, etnografiskt och arkeologiskt intresse (byggnader och byggnadsdetaljer, husgeråd, dräkter, utövädet av lantliga sysslor och hemslöjd, idrotter och lekar, forntro-föremål o. s. v.) mottagas med tacksamhet av Nordiska Museet.

Upppteckningar om levnadssätt, sysslor och bruk i äldre tider samt om folkseder, lekar, forntro och vidskepelser, sägner o. s. v. äro likaledes särdeles välkomna bidrag till museets arkiv för svensk folkkänedom.

Författarne äro ensamma ansvariga för sina uppsatser innehåll.

SENTRÅDSSPINNING, TENNDRAGNING OCH BÄLTSMYCKE-
GJUTNING HOS LAPPARNA I NORRA JÄMTLAND.

Av

NILS KEYLAND.

Vad som vid ett första flyktiga betraktande av lapsk sentrådspinning omedelbart faller i ögonen är den ursprungliga karaktären hos vissa tekniska moment, exempelvis tändernas flitiga bruk vid trådens förarbetning samt trådens hoptvinnande på låret eller mot kinden.

Detaljer som dessa och andra — utförda utan tillhjälp av några som hälst redskap — förläna spinningsförloppet i förstone sken av att vara någonting vida mer primitivt, enkelt och lättlärt, än det i själva verket är.

De nämnda handgreppen möta, må så vara, icke någon större svårighet, när de vart och ett för sig utföras. Göra vi ett försök att »omsätta dem i praktiken», att ställa dem i helhetssammanhang med varandra till ett verkligt arbete på lappkvinnans vis, växa de emellertid i svårighet och vi komma löjligt till korta.

Se en lappkvinna spinna tråd av rensenor, se hur suveränt hon handskas med det motsträviga material, naturen anvisat henne, hur smidigt hon länkar tempo till tempo från början till slut! Man nödgas inse och fatta, att bakom denna skicklighet, denna handlagets fulländning, varav man ovillkorligen imponeras, måste ligga en lång, fast oskriven historia av utveckling, vars yttersta början endast svagt kan skimras.

Den troligtvis äldsta antydning om lapparnas trådförhållanden, som vi finna bevarad i hävderna, härstammar från en bekant östromersk historieskrivare vid namn Procopius, vilken levde på 500-talet e. Kr. Denne Procopius omtalar ett folk i höga Norden, kallat Scritifinni (lappar), som av alla i Tule boende voro de enda, som förde ett liv ej olik de vilda djurens. Han berättar, huru tarvligt skridfinnarna levde, och säger om dem till slut: »De kläda sig i hudar, alldenstund de ej odla lin, och de äro okunniga i konsten att sy. Medelst djursenor hopfästa de hudarna, med vilka de omhölja hela sin kropp».¹

Omkring 1000 år senare i tiden (på 1500-talet) kommer vår egen om lapparnas seder och bruk mångsidigt underrättade Olaus Magnus i sin historia om de nordiska folken in på samma kapitel. Han berättar, att lapparna sysslade med djursenor till sammanfogande av tygstycken och klädesplagg, företrädesvis sådana av pälsverk. Vidare berör han något senornas förbehandling, varom jag sedan skall tala.

Rensenor utgjorde även enligt Niurenus (s. 13), Tornæus (s. 51), Schefferus (s. 261 f) m. fl. lapparnas enda sömtrådsämne. Alltfort fasthålla lapparna med förkärlek vid detta råämne, och för vissa ändamål kommer knappast annat i fråga, då det är det enda tillräckligt hållbara. För skosömnad är sentråd bättre än tråd av vegetabiliska fibrer, när vatten ej går igenom sentrådssömmar, och det är ett av de förnämsta skälen för att lapparna alltid använda sentråd vid skosömnad.

För sentråd finnes sålunda hos lapparna, liksom hos andra polarfolk i jämförliga levnadsvillkor, användningar av mångahanda slag. Den brukas till lädersöm i allmänhet (skosöm som nämnt, bältsöm, handsksöm o. d.), till snören, bågsträngar, kastrep, tömmar, grimmor, lyckor i ackjor, ja fordomdags till hopfogande av båtar.

¹ Procopii Cæsarensis Gotthicae Historiae Liber II. Ingår i Hugo Grotii Historia Gotthorum, Vandalorum & Langobardorum, Amstelodami 1655, s. 261.

Spår av sentråd och sensnören äro anträffade i gamla lappgravar vid Varanger i Norge. Se O. Solberg, Eisenzeitfunde in Ostfinmarken, i Skrifter udg. av Videnskabs-Selskabet i Christiania, 1909, II, Historisk-Filos. Klasse, No 7 s. 92, 94, 102. (På detta arb. har prof. Wiklund gjort mig uppmärksam.)

»Men till kläde och walmar», säger Graan (s. 53), »bruka the tråd af lijn och hampa, äfwen som Svenskt och annat slagz folck.»

Lin- och bomullstråd tillhandla sig lapparna i färdigspunnet skick. Silkestråd kommer numera någon gång till användning.

Düben uttalar sig (s. 304, jfr Drake s. 197) om sensömmens ålder hos lapparna och anmärker därvid, att det lapska ordet *suona* har en alltför stor likhet med det svenska »sena» för att likheten skulle vara tillfällig. Han tror ej på saklån, utan tillägger: »Måhända kan man tänka sig, att här den ursprungliga benämningen gått förlorad och en lånad ingått, då man måste antaga, att sensömmen varit urgammal bland lapparna.» Efter Lartet har D. en uppgift (vars halt och värde jag ej förmår bedöma), att renperiodens folk i Frankrike skulle haft samma instrument för trådens dragning som lapparna ännu hava.

Hos lapparna drogs, enligt Düben (s. 131) varje sentråd successivt genom hål av olika storlekar, borrhade för ändamålet i skivor av metall, trä, ben eller horn. Den sist anförda uppgiften förefaller emellertid föga trovärdig. Såvitt det av mig kunnat utrönas, förekommer ingen dragning av sentråd genom dylika skivor hos lapparna i våra dagar, endast av tenntråd. Ej håller finnes mig veterligen någon tradition om att sådan dragning tidigare förekommit. Metoden betraktar min sagesman såsom överflödig och som i och för sig omöjlig, emedan den leder till att sentågorna förstöras.¹

Remmar av älghud, spända mellan träd, slätades däremot av lapparna i Frostviken medelst genomborrhade hornskivor. De användes till flätning av tömmar.

Dragskivans bruk för tuktning av vissa animaliska ämnen är även från andra folk känt, till och med från nutidens svenska allmoge, och det förefaller ju också att kunna vara det äldsta. Ett

¹ Nämda uppgift av Düben står, så vitt jag kunnat finna, ensam i litteraturen och gör knappt intryck av att stödja sig på autopsy. Då D. talar om dragning av sentråd, gör han sig av allt att döma skyldig till en förväxling med tenntrådsdragning, vilken förväxling sedan går igen i en kommenterande, redaktionell not i Linnés tryckta *Iter Lapp.* (båda upplagorna) vid en bild av dragskivor. Förväxlingen har väl ytterst uppstått därigenom att D. missuppfattat Linné.

par exempel må i förbigående anföras. Från eskimåerna på Grönland äger Etnografiska Riksmuseet en med olika stora hål försedd renhornskiva, vilken enligt bifogad uppgift varit avsedd för genomdragning och utjämning av kobberremmar (Reg. 1880, s. 126). I fråga om formen kommer den nära några redskap i Nordiska Museet, vilkas användning ej är närmare känd. I Värmland var det förr i tiden brukligt att draga läderremmar genom hål för att få dem fina och jämna. I samma landskap (Mangskog s:n) har förf. nyligen sett en genomborrad trästicka användas för genomdragning av färtarmar till psalmodikonsträngar och spinnrocksnören. Enligt meddelande av fil. lic. Gust. Hallström skall man i Hälsingland hava plägat draga fiolsträngar genom perforerade skivor.

Av *tenntråd* från förhistorisk tid känner förf. för närvarande två fynd, båda tillhörande Statens Historiska Museum i Stockholm. Det ena av dem härstammar från sjön Furen i Härlöv s:n i Småland. Dess ålder har av antikvariern T. J. Arne bestämts till mitten av 1000-talet. Tråden, av rund form, är applicerad som ornering på två tennspännen, hittade tillsammans med beslag, pincetter och en mängd synålar. Det andra fyndet, härstammande från Gråträsk i Piteå s:n, Norrbotten, förskriver sig från tiden omkring 1000—1200 och utgöres av lösa tenntrådstumpar av till synes två olika typer, en rund kompakt, en av blad- eller platt-tenn enkelt hopvriden. Tråden hittades tillsammans med diverse hängprydnader i form av kors, yxor etc., vilka (enl. etikett) uppvisa delvis ryska och finska typer: »nedlagda som offer (?) i vattnet invid stranden av en sjö».

I de norrländska landskapen och även övra Dalarna bäras (eller hava åtminstone nyligen burits) av kvinnorna ett slags väskor med tenntrådssömnad. Nordiska Museet äger i sina samlingar ett flertal dylika väskor. Amanuensen Gerda Cederblom har ägnat sin uppmärksamhet åt detta förhållande och genom förfrågningar utrönt, att tennsömnaden i fråga tillkommit på beställning hos lapparna. I sammanhang härmed bör nämnas (vad jag av prof. K. B. Wiklund gjorts uppmärksam på) att under 1700-talet tiggarelappar företogo sina strövtåg långt söder ut, ända till Hedemoratrakten i Dalarna. Inom norra Jämtland förekommer, enligt vad lappmannen Anders

Nilsson från Frostviken meddelat mig, ännu det att svenska kvinnor beställa tenntrådssömnad på sina kjortelväskor av lapparna.

För ett studium av tenntrådstillverkningen äro vi på antydda grunder — fyndens sällsynthet och frånvaron av dylik tillverkning hos nutidens svenskar och även många andra folk¹ — så gott som uteslutande hänvisade till våra fjällnomader, hos vilken den så långt hävderna tala och sannolikt mycket längre haft sina rötter och sitt egentliga hem. Av Rheens och Graans beskrivningar framgår det att lapparnas tenntrådsteknik omkring mitten av 1600-talet hunnit den utveckling, som den för närvarande innehar. Det nämnda Gråträskfyndet synes ju kunna ge stöd åt det antagandet, att lapparna eventuellt redan under 1000-talet känt konsten att göra tråd av tenn.

Huruvida lapparna oberoende av andra kommit på idén att draga tenn, undandrager sig för närvarande ett fullt vetenskapligt bedömande. Det förefaller ju ingalunda uteslutet, att de kunnat så göra, hälst då man vet, att de, som nämnt, begagnat den perforerade skivan för genomdragning av remmar.

Det nämnda småländska tenntrådsfyndet leder tanken på ett inflytande från söder, men det bevis man av detta enstaka fynd kan hämta till stöd för en lånteori är väl knappt tillfyllest.

Någon större betydelse för spörsmålet har väl knappt heller den omständigheten att lapparna fått sin kännedom om själva metallen liksom även benämningen därpå från nordborna.

Tenndragningsprioriteten framstår, allt detta fränsett, som en fråga av sekundär betydelse, sedan man nu vet att konsten att framställa tråd av *andra* metaller varit känd i Norden under vida avlägsnare tider än dem som här kommit i betraktande.

Sedd i belysning av det förhållandet blir lapparnas tenndragning en från nordborna lånad teknik, använd på ett annat och billigare

¹ Tenndragningen uppgives vara okänd bland östligare boende finsk-ugriska stammar.

I ett verk sådant som Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences finnes dragning av tenn ej omnämnd, ehuruval dragning av guld, silver, koppar, mässing, järn (se tome 6 s. 790).

material, en måhända självständig tillämpning men ej uppfinning av principiell innebörd.

Av fynd, dem fornvvetenskapen bragt i dagen, framgår det att människorna på jorden redan under det skede vi kalla bronsåldern löst problemet att av guld framställa fin tråd. Belägg härför finnas närmast att betrakta i vårt Statens Historiska Museum, t. ex. en ring med sirater av rund guldtråd från Kristofta i Skåne, samt en platt guldtråd (spiralvriden som om den från början varit tvinnad kring en annan tråd) från Hågahögen nära Uppsala, båda från tiden omkring år 1000 f. Kr. Från omkring år 100 e. Kr. föreligga liknande fynd (exempelvis fligransarbete med guldtråd från Skabersjö i Skåne, saker broderade med guldtråd från Halland), betecknande inledningen till en epok, varunder guldtrådstekniken utvecklades för att vid järnålderns mitt (450—700 e. Kr.) nå sin höjdpunkt.¹

Silvertråd är oss från slutet av 200-talet bekant genom ett par (med sådan tråd virade) ringar från Redväg i Västergötland. Silvertrådsfynden bliva från sistnämnda tidpunkt allt vanligare för att under vikingatiden kulminera i frekvens och kvalitet. Från Ångermanland härrör ett nystan av silvertråd, också från vikingatiden (St. Hist. Mus.).

Tråd av koppar är även funnen.

Nämnda metalltråd är till formen omväxlande rund och platt såsom lapparnas tenntråd, se nedan s. 162).

Att våra förfäder, åtminstone under yngre järnåldern, som hjälpmedel vid sin metalltrådstillverkning använt perforerade dragskivor, liknande till formen dem, som lapparna och andra naturfolk² ännu begagna, är genom fynd bekräftat.³

¹ »Så vitt vi kunna se», säger Montelius på tal om halsringar från denna tid (Sveriges hednatid, Stockholm 1888, s. 232), »finnes icke något som bevisar, att dessa äro från främmande land införda till Sverige, ehuru själva konsten att med fligranssirater, det vill säga med fina trådar och korn av guld eller silver, pryda arbeten uppenbarligen är något som nordborna lärt sig av södra Europas folk.»

² Exempelvis negrerna. Se Gerhard Lindblom, *The Akamba in British East Africa*, Uppsala 1920 s. 530, om tråddragning av metall (koppar och mässing) till förfärdigande av dekorativa kedjor, vari akamba äro mästare. — M. Werker, *Die Massai*, 1910 s. 115—116, med 3 figurer. — Friedrich Ratzel, *Völkerkunde I*, Leipzig 1885 s. 219 (efter Thornton), om dragning av järn med handkraft.

³ O. Rygh, *Nordiske Oldsager*, Christiania 1885, fig. 398.

Utöver vad dylika fynd på sitt tysta språk förtälja om förfädernas metalldragningskonst kunna vi troligen ingenting få veta, då skrivna underrättelser helt och hållet saknas.

Värdet av att under dessa förhållanden äga en levande källa sådan som lapparnas tenndragning att ösa ur, oavsett de nationella särdrag som vidlåda den, är uppenbart och kan här framhållas förutan diskussion av frågan varest i världen dess metoder räkna sin genesis.

I Sverige liksom annorstädes i kulturländerna har, som vi veta, dragskivan trätt i storindustrins tjänst och med vederbörlig anpassning tagits i bruk vid den maskinella metalltrådsframställningen. Tråddragerier förekommo i Arboga, Vättinge, Nyköping m. fl. platser redan under 1500-talet; vidare äro sådana bekanta från Älvdalen i Dalarna och Gnosjö i Småland. Ur J. F. E. Eneströms läsvärda bygdeskildring »Gnosjöborna» må några ord ur hans utförliga beskrivning över dragningen i Gnosjö anföras såsom belysande för tråddrageriernas delvis primitiva och rent hantverksmässiga arbetsmetoder under första tiden. Smidda järntenar, säger han, dragas så många gånger genom på en stålskiva gjorda olika hål (som oupphörligt förminskas) tills den erhållit åstundad finhet, vartill användes dels blott handkraft, dels mera sammansatta maskiner för vattendrift. — Det första försöket utfördes (såsom Eneström synes tro, fullt självständigt) i början av 1600-talet av en smed Sörman. Enligt en sägen skall det bestått däri att Sörman med en tång dragit en i kallt tillstånd uttänjd spik genom ett koniskt hål i en stålskiva.

Härmed hava vi visserligen kommit en god bit bort från lapparnas tenndragning. Men hur nära stå vi den icke i själva verket! Det industriella genombrottet till trots kvarstå dess principer ännu så gott som orubbade.

För sin *tennsmyckegjutning* begagnade lapparna under 1600-talet formar utgrävda av ben, enligt Rheens berättelse. Något vidare kan man ur böcker knappt inhämta om lapparnas gjutkonst under äldre tid, ehuru väl metallsmycken och sådana användande på dräkten ofta omtalas (se nedan s. 175 not 41 ff.). Gjutningsförfarandet har i regel, då man skrivit, lämnats åsido, måhända beroende på att man ej däri funnit något egendomligt eller karaktäristiskt.

Vanliga gjutformar av sten, skiffer eller täljsten — kända allt från Nordens bronsålder — hava av lapparna använts eller användas ännu (fig. 19, jfr Montelius, Minnen från vår forntid I fig. 1067 ff.), dessutom också formar av renhorn (möjligen = vad Rheen kallar ben), vilka från vår synpunkt ju te sig för lapparnas förhållanden mera typiska.

Av de tre här avhandlade lapska hemslöjderna är utan tvivel gjutningen, ehuru ganska ursprunglig, den som mest saknar nationellt underlag. Den förtjänar dock att studeras, ej minst just på grund av den anledningen att den är ett lån, dessutom förmodligen ett väl behållet sådant.

Om sentrådsspinning.

Namnformerna härnedan härstamma från Frostviken.* Siffrorna hänvisa till citaten å sid. 170 o. f.

Rensenor som spånadsämne.

Den finaste och mjukaste av all sentråd tillverka lapparna av renens ryggsena, *slahpo-suone*,¹ samt av frambenens senor, *autsjelge-suone*.² Tråd av dessa senor brukas vanligen till klädessömnad.

Till arbeten av särskilt grannlaga beskaffenhet, handsksömnad, kantning av koltar och tennbrodering m. m., plögade förr i tiden utväljas senor av unga renar, som hunnit till minst ett års ålder.

Av andra senor i renens kropp än de nämnda göres tråd till skosömnad och annat, vars utseende det inte är så noga med.³

Bakbens yttersta korta sena (hälsenan), *båtske-suone*, lämnar material till kasttömmar och till de öglor, vilka till fäste för insnörningstågen anbringas å ackjans överkant.⁴

Av den under hälsenan liggande *geltstakhe* spinnes tråd till tömmar samt till snören för hopbindning av ackjornas framspets, båtarnas ändar m. m.⁵

Spädkalvsenor, såsom varande allt för sköra, brukas ej till tråd av något slag.

* De hava benäget granskats av prof. K. B. Wiklund.

Senor för trådberedning tager man vid slakten tillvara. Man torkar dem ute i solen eller inne i kåtan (obs ej vid »eldvärme») och förvarar dem för kommande behov.⁶

Rivning av torkade senor.⁷

Sedan senan väl befriats från sin yttre hinna, delas den i fina trådar eller »tågor». (Jag begagnar mig i detta sammanhang, för åtskillnadens skull, av benämningen *tåga*; ordet *tråd* reserverar jag för det färdiga arbetsresultatet.)

Vid ett tillfälle har jag konstaterat, att några rivna sentågor, vilka förut uppmjukats i vatten så att de läto sig ytterligare delas, innehöllo i medeltal sex odelbara enkelfibrer. Tågorna äro således egentligen knippen av fibrer.

Senmaterialet rives stundom grövre, stundom finare, allt efter behovet.

I senrivningskonsten utvecklar lappkvinnan såsom i mycket annat en förunderlig färdighet, förvärvad under långvarig och flitig övning. Med tänderna bräcker hon loss tågorna — tåga efter tåga — vid senans mitt, fränskiljer dem med nypan försiktigt i båda riktningar och klyver dem ytterligare, om så behöves.⁸ Då endast en smal rest av senan återstår, plägar rivningen utföras med händerna, fig. 1.

Gamla kvinnor med dåliga tänder bulta före rivningen de torkade senorna. I våra dagar måste nog ofta även de unga göra det, ty folkets tänder äro i allmänhet mycket försämrade. Förr i tiden ansågs det för en ung lappkvinna vara en skam att behöva bulta senorna. Bultningen utföres med ett smalt, runt vedträ.⁹

Varje fränskild tåga viktes omkring handens långfinger, fig. 1. På denna plats äro tågorna så att säga ur vägen och i gott förvar. Av pek- och ringfingret fastknipas de i sitt läge, så att de ej kunna tappas.

Senorna rivs i regel torra; så låta de lättast klyva sig. Gamla och förlegade senor måste ligga i blöt över en natt, innan de kunna behandlas.¹⁰

Senämnena förvaras, för att de skola hålla sig mjuka, i ett stycke färsk (inre) granbark. Ett dylikt avbildas i fig. 7, a.

De rivna senorna läggas i blöt.

När äntligen så mycket sena rivits som man för tillfället har bruk för, formar man av det hela en docka, fig. 7 b, c. Dockan lägges i kallt vatten.

Fig. 1. Lappkvinna rivande rensenor.

Slahpo-fibrer hinna av vattnet tillräckligt uppmjukas på femton minuter, men fibrer av andra senor få lov att ligga i blöt minst en timme, innan de bli fullt användbara.

De uppblötta senorna hyfsas och spetsas.

De av vattnet uppmjukade tågorna lägger man nu på vänstra låret i ett väl ordnat och hoppackat knippe, fig. 2. Därur hämtar man med nypan en tåga, fattar den stadigt med båda händer. Med tillhjälp av tänderna — intet annat redskap kommer i detta fall

till användning — befriar man den från alla knutar och ojämnheter så omsorgsfullt som möjligt är, och till sist långspetsar man den i båda ändar.¹¹ Fig. 2.

Hyfsningen av sentrådsmaterialet fordrar förvisso skicklighet, men framför allt en jämn och felfri tuggapparat. Den utgör ett arbete som knappast lämpar sig för alla åldersklasser.

Fig. 2. Lappkvinna hyfsande en sentåga med tänderna.

När den första sentågan på nämnda sätt gjorts färdig, jämnas och spetsas en andra.

Enkeltråden hopskarvas.

Nu lägger man de båda hyfsade tågorna i längd med varandra spets om spets (15 à 20 cm), placerar dem på högra knät, lägger pekfingeret över »skarven» och tvinnar, varvid man under stadigt tryck för fingeret efter låret i riktning *mot* ljumsken, det vill med andra ord säga *åt sig* eller *avigt*. Fig. 3.

Efter sagda förberedande tempo, som blott avser att nödtorftligen sammanbinda de två tågorna till *en* längd, fattar man tåten med båda händer och drager åt motsatta håll, så att skarven utjämnar sig och får samma tjocklek som tåten i övrigt. Isärdragningen måste ske så försiktigt att de båda hopskarvade tågorna ej släppa varandra.

Sedan tvinnas spetsarna slutgiltigt samman, antingen över låret på förut nämnda sätt, eller mot kinden. I senare fallet föres pek-

Fig. 3. Två sentågor hoptvinnas (hopskarvas) till *en* längd.

fingeret *uppåt* såsom i fig. 4. Sätten kunna för övrigt variera. Somliga trådspinnerskor tvinna först skarven över knät, sedan tråden i dess helhet på kinden.¹² Männen, vilka tillfälligtvis även de befatta sig med senträdstillverkning¹³, bruka någon gång tvinna på bara, d. v. s. det obetäckta låret, ett sätt som blygsamheten förbjuder kvinnan.¹⁴ Skinnbyxor utgöra ett förträffligt underlag för tvinning i händelse man bär sådana på sig.

I nästa rum fogas en tredje sentåga, jämnad och spetsad, till längden av de två föregående, därefter, om så fordras, en fjärde och så vidare. Det blir på detta sätt omsider en lång, sammanhängande tråd, vilken i den mån den tillväxer nystas omkring vänstra handens lång- och ringfinger.

Anmärkning. Den vanliga sömtråden brukar efter sömnadens art variera upp till 1 meter (normal l. $\frac{3}{4}$ —1 m.). Till yttersöm på skinnbyxor och ryggsöm på skinnpalsar användas längre trådar (enligt gammalt mått 3 alnar) för undvikande av knutar. Till kasttömmar, *lasso*, förfärdigas trådar av ända till 2 famnars längd, grova som snören. De spinnas såsom sömtråden spinnas, men på grund av deras större längd blir hanteringen av dem mera omständlig, såsom

av nästföljande kapitel framgår. Av en stor *geltstahke* eller en *båtske-suone* beräknas det bli 10 à 12 sådana kasttömstrådar.

Tråden dubbelvikas.

Den färdiga tråden nystar man nu av vänstra handen, tager den utomkring knät för att den må erhålla stöd, sträcker sladdarna

Fig. 4. Ett annat sätt att tvinna (jfr fig. 3).

(när på grund av deras längd så behöves) baköver huvudet och jämkar tills man får dem båda precis lika långa.

Det mesta, som man på nämnda sätt kan hantera, är från 1½ till 2 famnar; för större längd räcka armarna vanligtvis icke till. Är tråden för lång, förkortas dess sladdar på så vis, att man virar den ett eller annat slag runtom de böjda knäna, eller man nystar den kring armen. Det senare sättet brukar företrädesvis äldre fruntimmer, som hava svårt för att sträcka upp armarna.

När ovanstående undangjorts, nystar man hela den dubbellagda tråden omkring högra handloven, fig. 5, och därefter tillbaka på den vänstra igen, fig. 6. Detta sker för att man skall kunna noga kontrollera sladdarnas samsning och tillse att inga knutar eller snälör förekomma.

Fig. 5. Tråden nystas kring högra handloven för kontroll av sladdarnas samsning och för avlägsnande av möjligen befintliga knutar och snälör.

Tråden tvinnas dubbel.

Den dubbellagda tråden tvinnas (liksom den enkla, varom förut talats), över låret eller på kinden. Somliga förfara så, att de hoptvinna blott yttersta änden av tråden över knät, resten mot kinden. Den tvinnade sladden, vilken blir längre och längre, nystas icke, utan får under tiden »hänga och slänga fritt». Pekfingret, varmed man även nu begagnar sig, föres självfallet ej i samma riktning som förut vid tvinningen av enkeltråden, utan i rakt motsatt led.

Fig. 6. Tråden nystas från höger till vänster hand (i samma syfte som under fig. 5 angavs).

När arbetet försiggår i raskt tempo, taga nog även andra finger del i tvinningen, låt vara att pekfingeret, som det ledande, utövar det starkaste trycket.

Av det sagda följer, att den färdigspunna dubbla sentråden, *butneme suone*, blir (i motsats till den nyssnämnda enkeltråden) *rättvinnad*.

Under arbetets gång väter man sentrådarna flitigt i munnen. Om de få torka än så litet i ytan, blir resultatet mindre bra.¹⁵

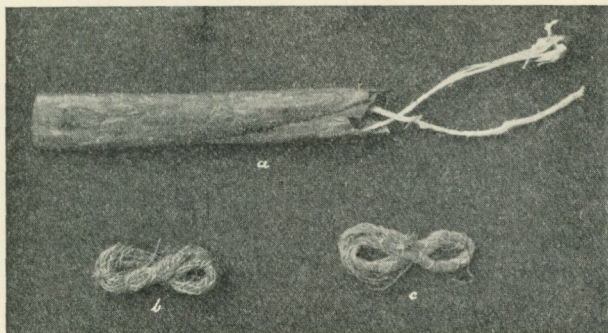

Fig. 7. *a.* Senor förvarade i en slida av färsk bark. Fr. Lappl. (fyndorten ej närmare känd). Nord. M. 91,058. Slidans l. 23 cm.
b. »Docka» av groft rivna senor. Nord. M. (oregistrerad).
c. »Docka» av fint rivna senor. Nord. M. (oregistrerad).
 (Jfr. Düben s. 132 fig. 31.)

Om en ogift, känd kvinna kommer på besök i en kåta i avsikt att stanna en längre stund, är det sed att låta henne riva senor, medan kaffet kokar. Under kaffedrickningen har hon sina *suone* i blöt. Efteråt, då kanske mera fågnad väntar i form av mat, gör hon tråden färdig. Under tiden vänder hon sig gärna bort från sällskapet för att dölja de fula grimaser, som oundvikligen följa med arbete av denna art. Det n. b. om det i sällskapet finnes någon person av motsatt kön, som hon behöver känna sig generad för. Så pryda äro de unga ibland nu för tiden — troligen voro de inte så förr. Som en flicka i ej ringa mån uppskattas efter sin förmåga att spinna tråd, söker hon, hälst om där finnes någon ung man hon vill behaga, naturligen att göra sin sak så gott hon kan.¹⁶

Äldre kvinnor anmodas ej att utföra dylikt arbete. God ton kräver, att de självmant erbjuda sig därtill.¹⁷

Med tiden bliva senorna sköra och odugliga. De böra komma till användning, innan de hinna bliva årsgamla.

För tillfälligt bruk (lagning av uppspruckna sömmar o. d.) användas stundom enkla, otvinnade tågor, direkt rivna av *slah-po*.¹⁸ Sådana behöver man vanligen ej spetsa, ty *slah-po-suone* hava den egenkapen att spetsa sig själva. Om så fordras, fuktas man dem i munnen. I vatten lägger man dem icke.

Såsom kvinnorna för det mesta tillverka tråden, så är det också de som i regel förbruka den. All sömnad av kvinno- såväl som manskläder utföres av kvinnor.¹⁹ Lagning av manskläder utföres däremot ej sällan av männen själva.

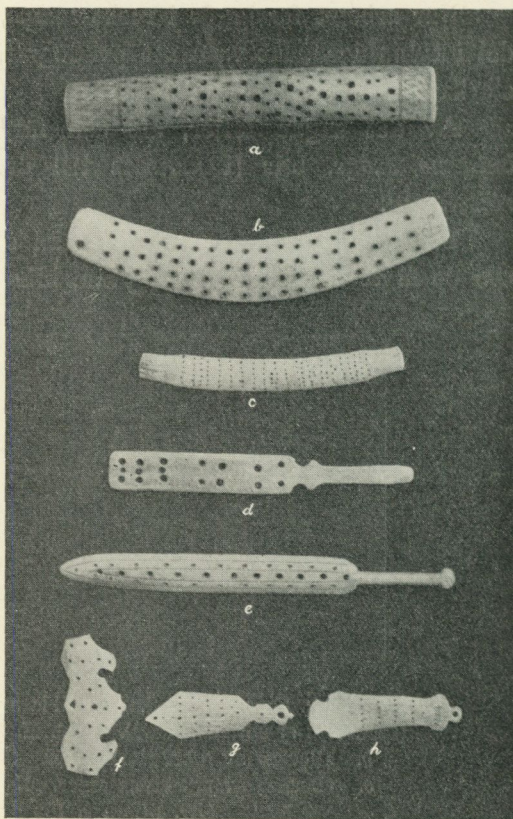

Fig. 8. Tenndragningsskivor av renhorn.

Samtliga från Lappland. *b, d, f, g, h* äro från Jokkmok. För de övriga finnes ingen närmare fyndort angiven. Se för jämförelse Linné, *Iter Lapp*, s. 147.

- a.* Nord. M. 90958. L. 23 cm.
- b.* Nord. M. 73247 a. L. 23 cm.
- c.* Nord. M. 90974. L. 16.5 cm.
- d.* Nord. M. 73189 a. L. 19 cm.
- e.* Nord. M. 90951. L. 25 cm.
- f.* Nord. M. 4184 F. L. 9 cm.
- g.* Nord. M. 4184 E. L. 9.5 cm.
- h.* Nord. M. 4184 C. L. 10 cm.

För att få en torr tråd smidig, brukar man draga den i munnen fram och åter, så att den blir fuktad av saliv. Önskar man tråden hal och glatt, gnider man den med något fettämne, såsom osaltat rensmör, renbensmärg, kokfett eller dylikt.²⁰

Om tillverkning av tenntråd.

För tillverkning av tenntråd, erfordras två redskap, nämligen:

a) ett tenndragningshorn eller, som det på frostvikslapska fullständigt heter, *ditne-(gäseme-)tjärve*.²¹ Detta bör vara av hårdaste ämne, hornet av en »brunnox» (okastrerad rentjur) eller av en gallko (ofruktsam renko). Annat horn än dylikt är för broskartat, ej tillräckligt hållbart. Nedre delen (stammen) tages.²² *Ditne-tjärve* formas till en tämligen tunn, avlångt fyrkantig skiva, vilken på ena sidan är konvex, på den motsatta konkav. Genom skivan borrar radvis små hål av allt mindre och mindre storlek. Det största av dem mäter ungefär två millimeter i diameter. Det minsta motsvarar i vidd knappt den finaste sytråd.²³ Fig. 8.

Fig. 9. Lapp dragande tenntråd med tänderna genom en hornskiwa.

b) En handslända eller snälda, lappska *snaltie*.²⁴

Stundom användes ännu i stället för slända en klyka av trä eller ben, se nedan.

Tenntråden drages.

Av en gammal tenntallrik skär man en remsa,²⁵ något tjockare än det största hålet i hornskiwan, formar den något rund med kniven, smalare i ena änden, värmer den lindrigt vid elden så att den

erhåller lagom temperatur, sticker dess smala ände genom ett av de större hålen,²⁶ griper den med tänderna, fattar med båda händer om hornskivan och drager hela tennstängen fort och stadigt igenom hålet,²⁷ fig. 9. Därefter drager man samma stång, nu uppvärmd genom energiutvecklingen, med tänderna genom närmast mindre hål, så genom nästa o. s. v. ända tills den önskade grovleken eller rättare sagt finheten uppnåtts.²⁸ Allt eftersom tråden varder hoppressad, tillväxer den i längd, och omsider har man efter mycken möda av den korta tennstumpen arbetat ut flera famnar tråd.²⁹ Jfr fig. 10.

Fig. 10. Tenntrådsdragning.
Efter Linné, Iter Lapponicum s. 163.

Under dragningen låter man tråden, för att den skall komma liksom ur vägen, glida över armen åt den sida, som bäst lämpar sig.³⁰

För att få tråden platt brukade man ibland till slut draga den genom i skivan anbragta små hål av aflång form.³¹ Platt-tråd (snodd på en smal sena) användes

till brodering av kvinnomössor samt bröststycken för kvinnor. Numera brukas endast runddragen tenntråd.

Den färdiga tråden lindas upp på en trästicka av omkring 4 å 5 tums längd och 1 tums bredd, försedd med skårer i båda ändar. Stundom lindas den omkring en torr näverbit.

De tennstänger, varav tråden skulle dragas, skuros ej alltid, som nyss sades, direkt av en tennallrik. Stundom götos de i en form, kallad *leikems-gare* eller *stüpe*, förfärdigad av hård »grantjyr» 6 å 8 tum lång, med en rund räna mittuti.³² Jfr fig. 11 a.

Tennstöpningsformen kom småningom ur bruk, sedan man börjat få köpa färdiggjorda tennstänger.

Ju renare tennet är, dess bättre glans och hållbarhet har det. Blott i nödfall användes blyblandad vara.³³

Tenndragningen måste försiggå om sommaren, när det är varmt. I kall luft springer tråden av.³⁴

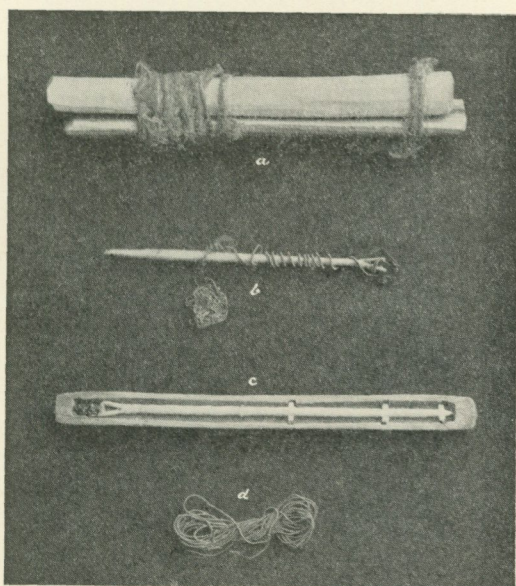

Fig. 11. *a.* »Stapp», trämått för stöpning av tennstänger. Nord. M. 114,353. Från Arjeploug. L. 24 cm. *b.* Spinnredskap av ben med pårullad tenstråd. Nord. M. 90,001. Lappl. L. 17 cm. *c.* Spinnredskap av ben. Liggande i ett träetui. Nord. M. 116,025 a. Från Kall sn, Jämtl. L. 22 cm. (Jfr Linné, It. Lapp. s. 147.) *d.* En tenstrådsdocka. Nord. M. 4,185. Lule lpmk.

Tenstråden spinnes.

Nu tvinnar man samman den färdigdragna tenstråden och en sentråd, spunnen av ungrensena (i våra dagar oftast vanlig bomullstråd), medelst snaltien, fig. 12. Härvid går man tillväga så som när man hos oss förr i tiden spann lintråd på slända.³⁵ Först fastgöras trådarna vid spinnredskapet. Sedan fattar man dem båda i vänster hand och håller dem med fingrarna åtskilda. Sländan hänger under tiden fritt i luften, fig. 13; med högra nypan (pekfingret, långfingret och tummen) snurrar man snäldkäppen så, att hon befinner sig i oavbruten och hastig rotation motsols.³⁶ När en längd tvinnats tillräckligt, nystas den omkring käppens långända invid trissan. Sedan tvinnas på samma vis en ny längd o. s. v. För varje gång skjuter man med handen tennspiralen samman, så att den faller tätt och döljer sentråden. Någon gång underlåter man

att skjuta tennet samman, nämligen då man vill ha tråd av spiralrandigt utseende. Spiralrandig tråd brukas som inslag i broderingar för åstadkommande av omväxling.³⁷

Fig. 12. En tenstråd och en sentråd hop-tvinnas medelst *snaltie*. Bilden tagen i det ögonblick, då snäldan förmedelst fingrarna sättes i roterande rörelse.

Fig. 13. Snäldan roterar, hängande i luften.

Stundom användes för tvinnandet en med hulling försedd träpinne, s. k. »krok», jfr Fataburen årg. 1909 s. 1. Inläggs-tråden fastknytes vid pinnen, tryckes ned i klyvningen å hullingens spets och lägges, för stöds skull, i ett hak å framändan av kroken. Nu anbringas »tennet». Sedan vrider man med höger hand kroken runt, samtidigt som man med vänster hands pekfinger håller de båda trådarna skilda åt. Då och då gör man ett uppehåll för att skjuta tennspiralen samman (såsom vid tvinning på slända, se ovan) eller för att linda upp det tvinnade på skaftet av redskapet.

Stundom brukar man till tvinnredskap ett litet kors: en pinne med en tvärspeta genom ena änden. De båda trådarna fästas vid spetan. Under tvinningen snos pinnen omkring med handen, såsom den nyss nämnda kroken.

Besläktat med sistnämnda redskap är det i fig. 11 c, vilket är helsnidat av ben. I stället för en tvärspeta har detta tre

spetor eller snibbar, ej löst inpassade, utan skurna i samma stycke som skaftet. Stundom förekomma två tvärsnibbar (jfr Linné, It. Lapp. s. 147).

Fig. 11 b föreställer ett tvinnredskap av ben, format till en klyka i den ena ändan.

Två tenntådar spinnas av hållbarhetsskäl aldrig samman, utan man inlägger alltid en sentråd (ev. numera en bomullstråd eller silkestråd).³⁸

Tenndragare.

Envar kan öva upp sig i konsten att spinna tenntåd till hushov, men för det mesta är tenntådspinningen ett yrkesgöra, förbehållet vissa s. k. *ditne-läntere*, vilka arbeta fort och göra bättre arbete. De sälja till andra sina alster.

Tenndragningen, oftast ett kvinnogöra ehuru även män brukat syssla därmed,³⁹ kostar, som var och en kan förstå, på tänderna. Vanligtvis äro personer, som länge hållit på med sådant arbete, tandlösa. Det skadar i längden även ögonen, som man tror på grund av metallens starka glans.

Min sagesman har visat mig en fotografi av en nybyggarelapp, dragande tenntåd med en tång. Dragskivan hade denne lapp fastskruvad i en bänk, vid vilken han intog sittande ställning.

Ditne-läntere finnas numera få kvar i livet. Inom en snar framtid torde tenntådsdragningen vara ett minne blott. Tennet har utträngts och ersatts av pärlorna, som för närvarande äro på modet.

Gjutning av bältsmycken.

För gjutning av bältsmycken, lapska sing. *naste* (eg. stjärna; stjärnspång, stjärnbeslag, stjärnplatta; jämtl. tennbläsa), lämpar sig bäst det material som man erhåller av gamla tennkärl. Det blybemängda, moderna tennet är mindre hållbart och svärtar ifrån sig.

Gjutformen, bälte-tjärve (eg. »bälthornet»).

Formen består av en platta av det hårdaste renhorn (jfr tenn-dragningshorn s. 161). På ena sidan är plattan flattäljd samt för-

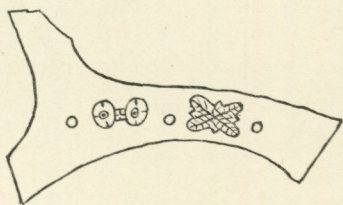

Fig. 14. Form av renhorn med utkarvade »stjärnor». För gjutning av bältsmycken. Hotagen sn, Jämtl.

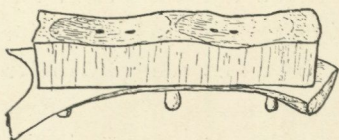

Fig. 15. Samma form som i fig. 14, fastsatt med tränaglar vid undersidan av ett trästycke.

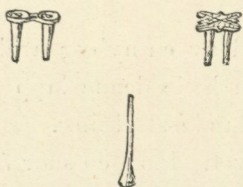

Fig. 16. T. v.: smycke för ett mansbälte; t. h.: smycke för ett kvinnobälte. — Under: tränagel för gjutformens fästande vid trästycket (såsom i fig. 15).

sedd med inskurna figurer, på andra sidan har den sin naturliga rundning kvar.

Fig. 14 visar en form med »stjärnor», inkarvade till ungefär en millimeters djup. Den är förfärdigad av Jonas Pålsson i Stenfjället, Hotagen socken, Jämtland. Pålsson är en bland de numera fåtaliga smykegjutare, *naste-läntere*, som finnas i orten. Under de långa vinterkvällarna sysslade man med slöjdning av bl. a. sådana formar eller mått. Det avbildade exemplaret har en längd av 9 cm.⁴⁰

Hornformen lägges under ett rektangulärt trästycke och fästes vid det genom tre små träpinnar, instuckna underifrån genom hål i hornplattan och motsvariga hål i trästycket, fig. 15. Hålen benämnas *bupme-raike* (= sylhål). Tvärs genom trästycket finnas två par andra hål, *läikeme-raike* (gjuthål), utmynnande i de karvade »stjärnorna» å den underlagda hornplattan. De mäta nedtill, där de äro vidast, ungef. 3 mm. i diam.

Gjutningen utföres.

Tenn smältes över elden i en vanlig stöpslev av järn och hålles i de båda trågformiga fördjupningarna å trästyckets översida, fig. 17. Med knivbaken knackar man försiktigt på undersidan av hornet, fig. 18, varvid tennet nedrinner i gjuthålen, fyllande dem och de båda utskärningarna i hornplattan. Så fort tennet stelnat, äro smyckena, färdiga att uttagas.

Smyckenas fästande.

Det ena smycket har, som synes i fig. 16, formen av två jämsides liggande runda, små stolpknappar (jfr Mönsterboken pl. 16, fig. 5). Det är avsett att pryda ett mansbälte. Det andra — med en dekor av två korslagda kvistar — är avsett för ett kvinnobälte.

Fig. 17. Bältsmyckegjutning. Det smälta tennet hälls ur stöpsleven i gjutformen.

Fig. 18. Gjutaren knackar med knivbaken för att tennet skall rinna genom trästycket ned i hornformen.

För stolparna å manssmycket prylar man vid deras fastgörande i bältet hål med en grov syl och nitar dem med en stamp eller liten hammare.

Nastens form är alltid lika, men dess utsirning växlar.

Olika slag av bälten och bältsmycken.

Naste-bälte (egentligen »stjärnbälte, bläsbälte») benämnes varje med enbart gjutna »bläsor» prytt bälte till skillnad från *ditne-bälte* (tenntrådsbältet). Det sistnämnda utsiras antingen med broderade

ornament av draget tenn eller med broderade ornament i förening med 8 à 10 stycken fyrkantiga tennplattor, *ditne-spakko* (jfr fig. 19).

Naste-bältet bäres när man, tunnklädd, rör sig inom kåtornas område. Är man ute och färdas, klädd i överrock, omgjordar man sig med ett *ditne-bälte* eller också ett pärlbälte.

På *ditne-bältet* användes som sagt också tennplattor, *ditne-spakko*, stora och till formen fyrkantiga. Lapparna gjuta själva även sådana, men efter mönster av de av guldsmeder förfärdigade silverbältp Plattorna (se nedan).⁴¹

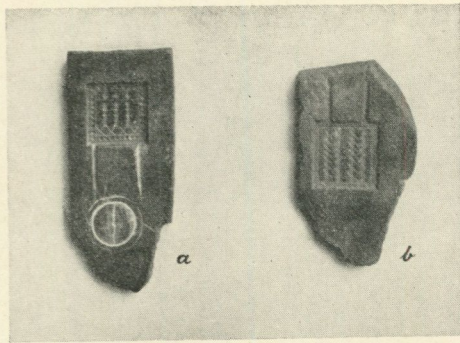

Fig. 19. Gjutformar av skifferartat material för bältprydnader.

Fr. Utsjoki i finska lappmarken.

a. Nord. M. 70,134. L. 11 cm.

b. Nord. M. 70,133. L. 9.2 cm.

Bältremmen göres av råberedd älghud eller, i brist på älghud, av koläder. Renhud, för tunn för nastens fastnitande, användes ej till bältremmar. Kvinnobältena fodrar man på insidan med renskinn för att ej kläderna skola svärtas av tennet. Efter kanterna vikes skinnet ut, så att det bildar smala bårder. Mansbältena fodrar man sällan. Den manliga dräktens tyg, som är av grövre beskaffenhet än den kvinnliga, aktas ej så noga.

Tillverkning av tennbälten av nämnda slag förekommer sällan numera.

Ett annat slag av bälte med tenntrådssömnad har, i stället för de nämnda tennbeslagen, *silverbeslag*, lapska *silpe-spakko*. Det be-

nämnes vanligen *silpe-bälte*. Stundom får även detta heta *ditne-bälte*, beroende på att det prydes av tennrådssömnad.

Yngre och sannolikt inkomna från Norge äro de silpe-bälten, som uteslutande prydas av silverbeslag (ej av tennsömnad). De förekomma allmännast i norra Lappland.

Silverbeslagens vanliga storlek är $1\frac{3}{4}$ tum. De fästas, liksom tennbeslagen, med sentråd.

Emedan lapparna ej gjuta silver, beställa de alla beslag av denna metall från städernas guldsmeder, men efter mönster, som de från början själva utformat.⁴²

Gerke-bälte (pärlbältet) är det nyaste av alla i bruk varande. Folk, som ha god råd, pläga smycka det med 3 till 4 silverbeslag.

Ringar.

Ursprungligen begagnade lapparna, enligt en gammal tradition, fingerringar av horn, som de själva skuro. Idé och mönster övertogs omsider av svenska yrkesguldsmeder, som nu förfärdiga liknande ringar av silver.⁴³

På en vigselring skulle det vara 19 öglor.

Det är en oriktig föreställning, säger sagesmannen, att en lapphustru tager bort en ögla för varje barn hon föder. Verkliga förhållandet är det, att öglorna slitas bort och falla av, en och en.

Litteratur för jämförelser.

- DEMANT-HATT, EMILIE, Med Lapperne i Højfjeldet. Lapparne och deras Land II. Stockholm 1913.
- DRAKE, SIGRID, Västerbottenslapparna under förra hälften af 1800-talet. Uppsala 1918.
- V. DÜBEN, GUSTAF, Om Lappland och Lapparne, företrädesvis de svenske. Stockholm 1873.
- GRAAN, OLAUS, Relation Eller En Fulkomblig Beskrifning om Lapparnas Ursprung, så wähl som om heela dheras Lefwernes Förehållande. (1672). Utg. av K. B. Wiklund. Ingår i De Sv. Landsmålen, XVII: 2. Uppsala 1899.
- HÖGSTRÖM, PEHR, Beskrifning Öfwer de til Sweriges Krona Lydande Lapmarker. Stockholm (1747).

- KEYLAND, NILS, Om renslakten och beredningen av renhudar hos Frostvikens lappar. *Journal de la Société Finno-Ougrienne* XXX, 16.
- LEEM, KNUD, Beskrivelse over Finmarkens Lapper, Kiøbenhavn 1767.
- LINNÉ (CARL v. LINNÆUS), Skrifter, utg. af Kungl. Svenska Vetenskapsakademien, V, *Iter Lapponicum*, Uppsala 1913.
- LUNDIUS, NICOLAUS, *Descriptio Lapponiæ* (mellan 1674—1679). Utg. av K. B. Wiklund. Ingår i *De Sv. Landsmålen* XVII: 5, Uppsala 1905.
- LÆSTADIUS, PETRUS, *Journal för första året af hans tjenstgöring såsom missionaire i Lappmarken*, Stockholm 1832.
- Mönsterbok för lapsk hemslöjd i Västerbotten*. Hälsingborg 1920.
- NIURENIUS, OLAUS PETRI (f. 1580, d. 1645), *Lappland eller beskrivning över den nordiska trakt som lapparne bebo*. Utgiven på svenska av K. B. Wiklund. Ingår i *De Sv. Landsmålen* XVII: 4, Uppsala 1905.
- OLAUS MAGNUS GOTHUS, *Historia om de nordiska folken* (1555). Utg. genom Michaelisgillet, Uppsala o. Stockholm 1909.
- RHEEN, SAMUEL, *En kortt Relation om Lapparnes Lefwarne etc.* (1671). Utg. av K. B. Wiklund. Ingår i *De Sv. Landsmålen* XVII: 1. Uppsala 1897.
- Rimkrönika om lapparna*, »Samin Pirra acta Utza Kirje» (av okänd författare). Utg. av K. B. Wiklund. Ingår i *De Sv. Landsmålen* XVII: 7. Uppsala 1909.
- SCHEFFERUS JOANNES, *Lapponia*, Francofurti 1673.
- TORNÆUS, JOHANNES, *Berättelse om Lapmareckerna och Deras Tillstånd*. (Omkr. 1672). Utg. av K. B. Wiklund. Ingår i *De Sv. Landsmålen* XVII: 3. Uppsala 1900.
- TUDERUS, GABRIEL, *En Kort underrättelse Om The Österbothniske Lappar, som under Kiemi Gebiet lyda* (1672—79). Utg. av K. B. Wiklund. Ingår i *De Sv. Landsmålen* XVII: 6. Uppsala 1905.

Citat rörande sentrådsspinnning, tennträdsdragning och bältsmyckegjutning efter ovan angivna arbeten.

Dessa citat meddelas till komplettering av förf:s egna, ovan meddelade originalanteckningar. De visa, huru olika man förfarit på olika trakter.

1. Demant-Hatt s. 181 not 23: »Traad som spindes af ryggsenerne kan blive meget fin, men den flosser let og er derfor mindre stærk».

Drake s. 198: »Benämningen på ryggsenan är på sina håll *slappo*, vilket även förekommer helt enkelt i betydelsen 'riven sena', något som möjligen tyder därpå, att det just var ryggsenan, som tidigast användes i söm.»

2. Düben s. 131: »De senor, som finnas å renens framben till fotens böj-muskler, till vara tagas alltid, och om de icke genast användas, förvaras de torkade tills de behövas, för att däraf göra tråd.»

3. Demant-Hatt s. 181 not 23: »Af yngre reners bensener faar man smidig, blank og stærk traad; af ældre reners sener bliver traaden meget stærk, men haardere og grovere.» — Samma förf. s. 21: . . . »Den [traaden] kan spindes fin og hvid som en silketraad og tyk og grov som seglgarn; den groveste traad bruges til syning og lapning af sko.»

Drake s. 198: »Till grann eller fin söm duga ej stora renars senor, emedan de äro grova, gå av; när de sy handskar, ha de finare sena; till sko av läder tjockare, till sko av ludet renskinn finare.»

4. Till båtarnas hopfästande i övrigt användes på denna trakt tågor av björk och sälj, runda eller kluvna.

Olaus Magnus IV: 10: »... Andra bygga båtar på det sätt, att de hopbinda plankorna medelst sammansnodd och glättade djursenor, särskilt av renen.» — Graan s. 52: »Bohlen draga the tillsamman medh hamp snören.»

5. På *båtske-suone* och *geltstahke* syftar följande. Linné s. 145: »... in posticis tibiis 2 tendines, quarum una antierius, altera posterius tibiæ incumbit, in anterioribus una posterior, 2 l. 3 anteriores.» (Härav gjordes sentråd.)

Düben s. 131: »Senorna från bakbenen anses sämre och äro äfven gröfre; de begagnas till snören.»

6. Olaus Magnus, anf. st.: »Senorna få torka i sol och luft.»

Linné s. 159: »Seenor torkas i solen, hängas på en pinne, intet kokas.»

Leem s. 369: »De hænge Rensdyrenes Fod-Sener op til at tørres.»

7. Drake: »*Saret*, riva upp sena; *suona kaikot*, riva senan med fingrarna; *kaikot*, riva upp senan (med händerna och munnen).»

8. Olaus Magnus IV: 10: »... Men dessa senor hava, som ett slags blånor, avskilts från de finare, vilka genom särskild behandling förarbetas till tråd, liksom man vid linberedning utplockar de grövre trådarne.»

Linné s. 146: Tager [trådarne] först i munnen, wäter, klöfwer ...

Düben s. 131: De [senorna] sönderslitas med tänderna i långa lockar allt finare och finare.

Demant-Hatt s. 21: »De spaltes ved at rives med hænderne til grove strenge . . ; de findeles yderligere . . »

9. Niurenus s. 13: »... torkade, bultade djursenor ...»

Graan s. 53: »Reen senorna torcka och klappa dhe till des the warda miuke.»

Leem s. 369: »De . . giøre dem [senorna] ved slag av en Øxe-Hammer samt anden deslige Behandling myge, indtil de blive, som en Uld.»

Düben s. 191: »Först bultas [senorna] och upplossas derigenom ...»

Demant-Hatt s. 21: »De tørrede sener bankes med bagen af en økse, hvis de er af gamle rener og haarde.»

10. I Sorsele rives, enl. vad av Drake s. 198 framgår, senan allmänt först efter det den legat i vatten.

Düben s. 131: »Torkade uppmjukas senorna med vatten, färska behandlas de direkt.»

11. Enligt Düben s. 131 användes en dragskiva för detta ändamål: »Hvarje tråd tillspetsas och drages successivt genom hål af olika groflek, borrhade för ändamålet i skifvor, ibland gjorda af metall, men vanligen af trä, eller af ben, eller af de handformiga framtaggarna å renens horn. Genom sådan dragning blir tråden slät och jemntjock samt, då han drages genom allt finare hål, ibland ytterligt fin.» Se ovan s. 147.

Enligt Linné (s. 146) användes ingen apparat: »... giör [tråden] spitsig på bägge sidor, med munnen och tänderna dragandes af, att dett blifwer hwast.»

Demant-Hatt s. 21: »De vædes og trækkes jævne med tænderne.»

12. Graan s. 53: »Af Reensenorna, sönderpläckade, twinna dhe på kinbenet een mächta jämn gran och grof söhmtråd.»

Leem s. 369: »De spinde den ey paa Rok eller Teen, men ved at gnie den med flad Haand op og ned paa Kind-Beenet.»

Jfr Drake s. 198: »Sentraaden spinne de ikke ved rok og snalde, men med deres fingre, havende den ene ende i munden og den anden i den eene haand, saa spinder de med den anden haand paa det ene kind.»

Linné s. 146: ». . . lägger på hwart annat, wrider med handen åht sig, nu på läret, nu på kinden, hkt mäst, twinnar åht sig med högra handen, håller och wefwar upp med wänstra. Spinner på wänstra kinden nedföre, doch ligger träen öfwer på digitos, men twinnar på wänstra.»

Düben s. 131: »Två sådana [hyfsade] trådar snos till samman med handen mot kinden eller läret.»

Drake s. 198 (Sorsele): »Tvinningen sker med höger hand mot kinden eller läret under det sentrådens ena ända hålles fästad mellan tänderna eller med vänster hand.»

Egentligen avse väl dessa uttalanden tvinningen av den dubbellagda tråden, varom mera nedan.

Demant-Hatt s. 21: »De [senerne] tvindes med haanden mod knæet, og traaden øges, til den er lang nok, hvorpaa den lægges dobbelt og tvindes sammen mod kinden med højre haand.»

13. Drake s. 198: »Att spinna sentråd var kvinnornas göromål; somliga karlar kunde ock syssla därmed, men de voro få.»

14. »Käringarna» i Österbotten voro enl. Linné (s. 209) mindre nogräknade: »de twinna på bara läret, nakne till naflan, ofta aldeles.»

På Värmlands finnskogar bruka ännu unga gossar tvinna metrevar och snaror på bara läret. För män med utväxta hår lämpar sig ej denna metod.

15. Linné s. 146: »Aldrig spinnes, nisi saliva madescit.»

Düben s. 131: »Tid efter annan blötas de [trådarna] med saliv.»

Drake s. 198: »Under arbetets gång fuktas senan med saliv eller vatten.»

16. Linné s. 159: »Huru högt denna konsten gått, wisar ett prof jag fått med twinad trä, hkt jag näppeligen tror något fruentimber kan åfterapa.»

17. Emilie Demant-Hatt s. 21: »Senetraad er kvindernes arbejde i 'ledige' stunder, naar de gaar paa visit hos hinanden og paa regnvejrdsdage, hvor man intet andet kan foretage sig (i lidt ældre tid spandt kvinderne megen senetraad under renavogtningen) . . . Nabokvinderne kommer paa visit med deres senetraad og bliver siddende en stund, kaffekedlen er stadig varm, og passiaren livlig . . . derimod er de mere tause, naar mændene er tilstede.»

18. Drake s. 198: »Innan lapparna kommo på den tanken att tvinna senan, använde de säkerligen otvinnad. Så göra de nämligen ännu ibland, och härtill ta de ryggsenan. När de skola laga något litet och endast behöva en kort tråd, spjälka de upp ryggsenan och sy med en dylik otvinnad bit.»

19. Tornæus s. 50: Alla Skin- och andra kläder sy Qvinfolken och intet männen. Andra Skräddare eller Skinnare weta dhe intet af.»

Graan s. 53: »Quinfolckz arbete beståår mäst i sömande, ty ingen Mans person giör sigh kläder, Skoor eller hanskar, ey heller Reen åketygh, uthan alt dätta måste quinfolcken förrätta.» — Jfr Rheen s. 9.

Leem s. 88: »Alle Klæderne, saavel Mands- som Qvindes- Personers, være sig Skind-Kiortle, Skind-Handsker, Skoe etc. syes af Lapperne Fruentimmer.»

20. Düben s. 131: »Nu uppblötas de [senorna] på så sätt, att de uppvärmda in-gnidnas med märg eller något annat fett, så att de blifva så hala och smidiga som möjligt.»

21. Drake s. 203: *Dettnic-tjårvie.*

22. Leem s. 370: »Af det brede Horn, der rækker ned over Rensdyrets Næse gjøre de, efter di samme af Naturen dertil er skikket og beqvemt, et lidet krumt Bræt.»

Düben s. 131 (som förut nämnts): »Skifvor, ibland gjorda af metall, men vanligen af trä, eller af ben, eller af de hand-formiga framtaggarna å renens horn.»

Metallskivor ej kända inom min sagesmans område. Sådana skivor anser han för tenndragning mindre lämpliga, emedan de lätt bli överhettade, varigenom den sköra tenntåden springer av.

23. Leem s. 370: »Radviis igiennembore de det [krumme Bræt] med mange, runde Huller, det ene mindre og trangere, end det andet.»

Drake s. 203: »Hornskivor med en mängd större och mindre hål».

Se även Rheen och Graan härnedan not 28.

24. Drake s. 203: »Snaldie, spintten av ben eller horn, oftast vackert snidad.

25. Även Drake uppger, att ämnet tages av en gammal tenntallrik, se nedan not 32.

26. Linné s. 162: »Stickes in a latere concavo».

27. Jfr not 28 (Drake).

28. Rheen s. 57: »The draga medh sine tänder först igenom the grofwa hoolen och sedan igenom the grannare». — Item Graan.

Leem s. 370: »Der igiennem trække de med Tænderne en liden udi en Form, kaldet Stæppo, af Blye-belandet Tin støbt Stang, som ved saadan Behandling vorder, efterdi det ene Hul er mindre, end det andet, alt smalere etc.»

Enligt Drake s. 203 håller dragerskan hornet i den högra handen, tennet i den vänstra; hornet föres fram och får aldrig stanna i sin rörelse, ty, om så sker, går tråden av.

29. Niurenius s. 13: »De draga tenn till mycket tunna trådar på samma sätt som guld, vilket de aldeles sakna».

30. Linné s. 162: »Tråen wefwes på foten och handen». Fig. 10.

Drake s. 203: »När tråden är dragen genom många hål och blir tunn, föres hornet så, att den får lägga sig i ringlar omkring sömmerskans kropp och omkring föremål i hennes närhet; ganska mödosamt och tidsödande; med flitigt arbete omkring 5 famnar tråd pr dag.»

Graan s. 53: »När bemalte teentråd h blifwer några allnar långh, linda the honom widh the dragan kringh om hufwudet, somblige kring om fötterna, at han icke skal ogrades.»

31. Rheen s. 57: »Tå nu teen tråden är lång blefwin och skall sedan dragas bredh, at han må kunna spinnas, sättia the et lijte been i thet hool the draga tråden genom, ther af warden tråden breder at han Spinnas.»

Graan s. 53: »Tå tråden blifwer långh och skall dragas bredh, då söker hon the fattaste been af hara, järf eller tiäder Näf, dem gör hon Spitziga och granna, och sätter them i the hoolen, som teentråden drages genom, hwar af strängen blifwer tunner, at han kan wijras öfwer senetråden.»

Leem s. 370: »Naar Traaden drages igiennem det allertrangeste Hul, sette de et lidet i Enden hvast Jern-Redskab an imod samme, hvorved da den, der før var rund, bliver under Trækningen saa flad og saa tynd, som et Løv.»

Düben s. 132: »Jernbit vid hålet, pressad mot tråden, då han drages ut, och får han på sådant sätt den platt form».

32. Rheen s. 57: »Teenet är smältat een aln långt».

Graan s. 53: »Manfolcken göra them [kvinnorna] een form af trä i tu stycken

inskurit helftena i hwart dera, lijka som glaasmästare bruka af jern, där uthi the sina teenar till fönster bly giuta, denne trää formen lindas mz ett starckt bandh wäll till-sammans, sedhan smältes teenet, medh något bly för des hardheet skull behandlat: Af tenarna skäres det ojämna medh een knijf».

Linné s. 162: »Smältes uti dubbelt trä».

Leem s. 370: »Stang av Blye-beblandet Tin støbt udi en form, kaldet Stæppo».

Düben s. 132: »Tennet gjutes smält i träformar, till bildande af små stänger».

Se även Kristoffer Sjulsson (Om Vapstenlapparna i Tärna). Sjulssons beskrivning av tenstrådstillverkningen finnes återgiven hos Drake (se här nedan) samt i Mönsterbok för lapsk hemslöjd.

Drake s. 203: »När hon [lappkvinnan] lyckats få köpa ett tennfat eller tenntallrik, tog hon späda häggstammar och klöv dem i hälfter, varefter märgen skrapades bort, så att små rännor, kallade *stappo*, uppstodo; tennet smältes och göts i de små rännorna, där det fick stelna till smala stänger».

33. Leem (s. 370) och Düben (s. 132) uppge blyblandat tenn vara det vanliga.

Sådant, ehuru sämre, troligen lättare att dra (jfr Graan i not 32).

34. Drake s. 203: »Gjorde det helst under varma, klara dagar, då tennet höll sig smidigast och tjänbarast».

35. Niurenus s. 13: »Med dessa [tenn-]trådar omspinna de senorna».

Rheen s. 57: »Sedan spinna the honom medh een lijten slända kringh om een annan gran tråd».

Graan s. 53 f.: »Han [tenntråden] wijras öfwer senetråden, som teenet när det sydt warder, widh sin starckheet behåller, elliest wore helt omöijeligt af teenet allena något stadigt arbete giöra . . . Hon [lappkvinnan] wäfwer eller spinner honom medh een lijten slända af been, där på senetråden ligger och teenet uppå sigh småningom hämpter, att det blifwer teentråd».

Linné s. 159: »Seenor till trä tagas af $\frac{1}{2}$ åhrs kalfwar till att wrijda ten på, hka äro där till bäst, för de äro miuke» (Kimi lappmark). Jfr Drake s. 197: »Flickorna tvinna tennsenor av kalvsenor».

Linné lämnar även följande uppgift, s. 162: »Senorna till tenntråden giörs af renars äl boskaps fötter kokte, flötet tages, item af fogelfet.» — Vidare s. 163: »Lapp-qwinfolken smöria sin tenntrå med fett af renfötter, som kokas, äl boskapsfötter: item fett af siöfögel duger här till.» — Ett sådant bruk är ej känt bland lapparna i norra Jämtland. Männe ej här tenntråd äsyftas, jfr sid. 161 och not 20.

Enligt Leem s. 370 begagnas ingen annan tråd, utan »tvenne saadane flade og tynde Tintraade tvinde de sammen til een». (Jfr Graan härovanför.)

Düben s. 132: »Två platta trådar snos samman till en, antingen blott och bar eller snodd med hjul och vef öfwer tenntråd eller silke (Sorseele).»

Drake s. 203: »Så tvinnas tråden på fin tenntråd.»

36. Drake s. 203: »Sen- och tenntråden fästes i spinttenens ände och höllos på sådant sätt, att då tenen mellan fingrarna rullades, tenntråden lade sig omkring senetråden och dolde denna.»

37. Niurenus s. 13: ». . . med vilka [tenntrådarna] de så på sitt sätt utstyra sina förnämligare kläder. Bland annat pryda de framsidan av halsöppningen med så många linjer av detta slags tråd, som mössans bärare dödat björnar, så att man, då man möter honom, genast kan se, hur många han dräpt.»

Rheen s. 57: »Medh denne Tenntråd burderas muddar, stöfflar, hanskar, skoor och Reen Äktygh.»

Graan s. 29: »Bruden rijfwer först sitt fletha bandh uthur sitt håår, thet af vll ähr wäfwit och med teenråd h besatt . . .»

Lundius s. 28: »Når som lapparna fria så är det et kiännemärckie att de hafwa tenskoband med ulltrå uti och med åtskillige färgor. Då håller han sig dät nöttaste som han kan: och med tenarband bruka de också, de kalla dem bergsprinthare.»

Schefferus berättar, s. 266, att lappkvinnorna med den tenråd de spinna, utsira sina muddar, stövlar, handskar, skor, renåktyg o. s. v. i form av stjärnor, blommor, rosor, fåglar och fyrfotingar, särskilt renar. Han avbildar en lappkvinna dragande tenråd (med sannolikt oriktig handställning) samt ett föremål med tennbrodyr.

Högström omtalar (s. 88), att de med tenråd smycka sina bälten, kläder och körredskap; vidare (s. 147): »På bältet sitter en pung, broderad med Tenn, i hwilken de hafwa sina eldsaker» etc.

Leem s. 369 f.: »De bordere med Tin-Traade Beltet, som bindes om Reensdyrets Liv, og Kraven, som hænges om dets Hals (jfr Linné s. 60), Penge-Punge, det Tøy, som laadne Skindkiortle stofferes med om Halsen, i Brystet, for Hænderne, i Fligerne og neden om, det Tøy, som Haand-Klappen paa laadne Skin-Handsker bestaaer af, og andet mere . . . Traaden legge de i adskilligt Mynster plat og løs paa Tøyet, der borderes, og fæste den til samme ved af Rensdyrs Fod-Sener virked Traad; ellers bruge de og et Slags ophæved Bordering, hvortil behøves end meere Fliid og Arbeyde.»

Düben s. 132: »Denna [tenråden] lägges nu i sina bestämda façoner på det som skall broderas: penningpung, bröstlapp, krage, handske, selyg för renen etc., och fastsys med sentråd. Sådan tråd inlägges ock i trä.

Drake s. 203: Kjolar och lapp-pälsar, det de göra så nött, att det nästan får utseende av silverbrodering.

Mönsterbok för lapsk hemslöjd pl. 16—25. Innehåller en analys av tenrådsornamenten jämte avbildningar av en del föremål med tenrådsornament: barnmössa halsremmar, manskrage, bälten, barnkläden, skinnpung, selyg.

38. Härom olika uppgifter. Se Graan, Leem och Düben i not 35.

39. Tenndragning var oftast och kanske ursprungligast ett kvinnogöra.

Rheen s. 57: »The quinfolek som snällest äro och nöttast omgåå med trådhragande och *burderande* hålles hoos them i största ära.»

Graan s. 53: »Lappmödrarna lära theslijkes sina döttrar deras konstigaste slögder, som ähro draga och sy på åtskilligt medh teenråd . . .»

Högström s. 88: ». . . deras Tentrå, som qwinfolken göra, och som de så konstigt draga samt förtena, som hade de lärt af den yppersta Mästare.» — Düben s. 132.

Drake s. 203: »Blott få lappkvinnor voro händiga nog att kunna åstadkomma de broderier med tenråd och garn, varmed den lappska dråkten var smyckad; särskilt svårt ansågs vara att få jämn och fin tenråd, *dettnie*; tillverkades av sömmerskan själv.»

40. Rheen s. 57: »Kunna och somblige uthskiära *former* af been ther uthi the giuta sina Teenbälten, både för Mäns och quinnos pehrssoner.» — Item Graan s. 52.

Högström s. 87: »Sina formar, i hwilka de gjuta sina Tensaker, göra de sjelfwe.»

Drake s. 177: ». . . formar, skurna i renhorn; dessa formar kallades *skuvvie*.»

Leem s. 374: »De udskiere Kniv-Skafte, og støbe Tin deri.»

41. Rheen s. 62: »Alle lappquinfolek bruka teen bälten tree finger bredha, och widh samma bälten binda the een hoopp Messingz kiådjor, them the hängia fram för sigh, ther på sitter knijf, Nåålhuus, pungh och een stor hoopp Ringar af Messingh fastbundna, som wäll är tillhoopa ett lisspundh till wicht.»

Dylika med prydnader besatta dräktdelar utgjorde vanligen äreskänker vid giftermål (Rheen s. 11),

Linné s. 139: »Själftwa bältet är med ten älr silfwerpärlor beslaget.»

Högström s. 147: »Både män och qvinnor fästa undermuddarne omkring sig med Tenbälten, gjorde nästan på samma sätt som de af Sölfwer.»

42. Rheen s. 62: ». . . Doch hafwa alle lappquinfolcken een kraga fram i bröstet, den the kalla kracka, på den samma sy the een hoopp Sölfwer Mallior, somblige hwijte och somblige förgylte, med hängiandhe löf uthi, huilket är theras *ornaat*, och prydnat; bruka och så the Rijke icke allenast sådana mallior på sine kragar, uthan och på sine kiortlar fastsydde, så at somblige hafwa dubbelt, somblige tredubbelt Sölfwer fram i bröstet. The fattige som icke så förmögne ähro, att the kunna Rådha sigh Sölfwer Mallior, bruka i staden antingen teen eller Messingz Mallior.»

Graan s. 28, 29: [Vid frieri giver] »Modren ett Sölfwer bälte . . . *Item* een hoopp Sölfwer Mallior på kläde sömmat, som lappquinfolcken bruka fram i theras bröst, then the kalla kracke . . . Bruden sätter på sitt hufwud ett Sölfwer bälte eller tu, huilka hon brukar för krantz eller Crona, fram i bröstet hafwer hon een hoopp Sölfwer mallior dubbelt eller tree dubbelt, eller effter som hon är Rijk och förmögen till, sammaledes och ett Sölfwer bälte kringh om sigh etc. . . .»

Lundius s. 28: »Medan som de fria i Uhmå lappmarek kläda de sine brudar att de binda ett silfbälte kring om hufwud och med utslagit hår och ett silfbälte mitt omkring lifwet och går med lutat hufwud.» — Jfr Rheen s. 12.

Rimkrönika s. 17, 18: »Malljor äro både af silfwer så wäl förgylte som oförgylte såsom ock til hwardagzbruk af ten och krusade: Sittia på både sidor om öppningen på kiortelen i rad vtföre barmen wid pass $1\frac{1}{2}$ quarters längd, eller litet längre; sedan är kiortelen hel ända vtföre som en skiorta, allenast kragen kring om halsen är stickad med ten en twerhand bredt, elliest bruka the och lösa kragar, hwarpå sådana *Malljor* sättias och bäras, näst til kiortelen inom kroppen på halsen . . . Bälten äro åtskilligt gjorde effter gamla modet somlige med drifwet arbete, somlige med stickat arbete, en del släta.»

Tornæus s. 50: »Tröjjan hänger ihoop medh kiortelen, besatt medh hwijta och förgylta Sölfwer Malior. Sådan hafwa dhe en bröstduuk all öfwer satt medh förgylt Sölfwer: thet binda dhe för bröstet, låtas dher medh wara nog granna och häfwa. Sådana kläder draga dhe om Marknadztijder alla dagar, och hemma på helgedagarna. Men dhe fattiga få intet så låta.»

Se även Tuderus s. 20.

Högström s. 145: »Sölfwerbälten, som bestå af breda listor, på hwilka Sölfwerplåtar antingen kantige, som Tärningar, eller runda, äro fästade, så täta intill hvarandra, at af sjelfwa remen, på hwilken de sitta, föga eller intet kan synas. Desse plåtar (äfwen som maljorna, dem qwinfolken pläga hafwa på sina bröstlappar eller kragar och kjortlar fästade) med lösa hängande löf öfwer allt beprydde, som pläga wara förgylde äfwen som sjelfwa Tärningarna på bältet.»

Læstadius s. 120: »Silfverbältet är af läder, ungefärligen 2 tum bredt, hwarvid fyrkantiga, förgyllda silfverplåtar äro fästa tätt invid hvarandra, så att intet af sjelfwa bältet synes. Dessa äro försedda med löfverk, spännas omkring lifvet, och nyttjas af både män och qvinnor.»

Om den s. k. silfverkragen (kraka) skrifwer Læstadius följande: »Den är af mörkt kläde och liknar till formen en stor, gammalmodig nattkappa, som är öppen framtill, och i hvilken man träder in hufvudet. På denna krage är en stor mängd silfver-

grannlåter af åtskilliga namn fastsydda. Somliga bestå i temligen tjocka plåtar, dels fyrkantiga, dels runda, med diverse inskärningar, hål eller figurer, andra åter äro klotrunda eller äggformiga knappar af åtskillig storlek och krusning. Det mesta af detta allt är förgylldt och pryddt med en myckenhet löfverk, d. ä. små platta kors, ringar eller dylikt, fästa i yglor uti de större piëcerna och skramlande lindrigt. Piëcerna äro parvis fästa på ömse sidor, de klotformiga i brädden, de platta längre in på kragen. En väl utstyrd silfverkrage kostar betydligt. För ett par större knappar betalas en renoxe, stundom äfven en mindre ren dertill. Följaktligen kan en sådan krage kosta ända till 15 à 20 rehnar.»

Se Düben s. 157 ff., vilken utom en fullständigare beskrivning öfver utsmyckade dräktdelar meddelar några avbildningar.

Vidare E. Demant-Hatt s. 180.

43. Högström s. 144: »Men ringarna som de hafwa på fingren, äro breda, samt med ritningar beprydde, och äfven til en del med förgylde löf besatte.»

GAMMALDAGS SEDER OCH BRUK UTI OLDEN
I NORDFJORD, NORGE.

Av

LOUISE HAGBERG.

Det var en sommardag uti Oldens fjällbygd år 1919, och det var kyrksöndag. Prästen i Indvikens pastorat har nämligen ej mindre än trenne församlingar att predika uti, och nu hade som sagt turen kommit till Oldens kyrka såsom varande annex till Indvikens huvudkyrka. Den lilla träkyrkan i Olden är omkring 170 å 180 år gammal; den förra, som var en långskeppskyrka, hade blivit ödelagd av en orkanartad storm, och så byggdes i dess ställe den nuvarande lilla korskyrkan. Församlingsborna, vilka anlät dels körande och dels gående, hade flockat sig utanför helgedomen i väntan på att klockornas manande toner skulle kalla dem in. När dessa så ljödo, trädde alla in i kyrkan och intogo sina platser under strängt iakttagande av mans- och kvinnosida. Enligt rådande sed öppnade klockaren eller »kirkesangeren», stående framme i koret, gudstjänsten med sång, och församlingen stämde fulltonigt in. Någon orgel har den lilla kyrkan ej. Efter slutad gudstjänst församlade sig menigheten åter ute på kyrkvallen, där på gammaldags vis kungörelserna lästes upp för den lyssnande mängden. Därefter språkade de, som hade något att andraga, med den välvillige själasörjaren. Så gjorde även författaren för att bedja honom lämna sig anvisning på några äldre personer, vilka skulle kunna uppsökas i och för sampråk om gamla tider. Han villfor genast den sålunda framställda begäran och ropade an ett par äldre män, vilka presenterades såsom

. d. lärare, och vilka upptecknaren av följande skildringar sedermera besökte. Resultatet av ett par dagars vistelse kan ju ej bliva så synnerligen stort, men de bägge sagesmännen hade åtskilligt av intresse att meddela, som nu här nedan återgives efter att hava blivit ytterligare fullständigt genom en del skriftliga uppgifter. Vad de gamla alltid gärna berättat om är

Bröllop.

Förr var det långa bröllop, som varade fyra till fem dagar. Den dag bröllopet började kallades »bryllups aften», dagen därefter »brudedag», tredje dagen »skaaledag», den fjärde »fridag» och den femte »heimfartsdag».

Bryllupsaftnen.

Den närmaste släkten och grannarna begynte att komma redan klockan tre, fyra om e. m. Som gästerna bodde på olika håll och mången gång hade långa vägar att färdas, kommo de vid olika tider fram till bröllopgården. Ofta träffade gäster från skilda håll samman under vägen, så att större sällskap kunde komma samtidigt.

Vid ankomsten mottogos bröllopgästerna, innan de gingo in i huset, av »kjeldermanden» med en skål öl och av värdarna eller också brudfolket med en dram bränvin. Av bränvin hade man gjort i ordning en hel tunna och av hembryggt öl omkring 16 tunnor. Ölet dracks ur svarvade och målade träskålar eller bollar, vilka voro målade både ut- och invändigt med röd bottenfärg och rosor i gult, grönt, vitt och svart. Fig. 2. — Allt efter som gästerna kommo in i stugan satte de sig till bords och åto kakor och »lefsar» och drucko öl därtill. Te och kaffe kände man icke till då för tiden.

När så alla gästerna hade kommit, och bröllopskorgarna, som de fört med sig, av kvinnorna blivit avlämnade till värdinnorna, satte man sig till bords. Ofta kunde det vara ända till sex långbord tätt besatta med gäster. Men innan vi vidare berätta om bröllopsmåltiden, vilja vi först lyssna till vår sagesmans redogörelse för »udrustningen» i korgarna, vilka kunde vara ända till tjugo, tretti

stycken, en för vart hushåll eller familj. Då innehållet i allmänhet var detsamma, nöja vi oss med att få reda på vad som fanns i en korg eller »tåge». Först var det då ett stort tennfat med »deilig gombe», en i en avlång fyrkantig form gjord sötmjölksost, »myse» eller mesost, så en stor smörklimp på 2 à 2½ kg. — smöret hade de ibland även i kannor, »smörkander», med 1½ kg. i var — en stor flat »bord»- eller »brudekage», som kunde vara nästan alnslång, ju större ju bättre, vidare 10 mindre kakor, 10 »lefser» eller »leper», 20 »vaffelkager» och 20 »sveler». Gombe, som består av söt och sur mjölk, tillagas på följande sätt. Den söta mjölken kokas, och med detsamma den kokar upp, slås den sura mjölken i, och då blir det ost och »valle». Bägge delarna kokas så länge, till dess att det hela blir torrt och antar en rödbrun färg. Lefser, det var »fladbröd», som bakades mycket tunnt av fint rågmjöl och gräddades långsamt på ett brödjärn av malm. Vaffelkager gjordes av kornmjöl och söt mjölk, som rördes samman till en något tjock osyrad deg, vilken gräddades i därför särskilt avsedda järn. Innan de voro helt färdigräddade, smordes de över med s. k. »kodemelk», den första mjölken som ficks efter det kon hade kalvat. Av samma sorts deg, fastän tunnare, bakades »pannkager», som kallades för sveler och användes som ett slags pålägg på andra kakor. För att inte svelen skulle bräckas, när den lades tillsammans, blöttes den med litet vatten.

Nu gå vi tillbaka till bröllopsstugan igen, där gästerna hade begynt att äta fisk, smör, fladbröd, potatis och soppa. Fisken bestod vanligen av saltad torsk eller sej. Soppnan var kokt av söt mjölk och vetemjöl och drycken utgjordes av hembryggt öl och bränvin, man hade inte annat då för tiden. När gästerna hade slutat att äta, gjorde »kjögemesteren», innan de hunnit stiga upp ifrån bordet, ett tecken att han ville tala genom att med ett hårt föremål slå några tag mot ett bord eller en vägg. Det blev då allmän tystnad, och kjögemesteren sjöng en vers och läste en kort tacksägelse för menat, varefter han upplyste om vilka, som hade utsetts till att vara ämbetsfolk under bröllopet. Till »brudekoner» och »brudgomsmaend» togos brudfolkets äldsta släktingar. Brudgumsmännen skulle

se till att de unga fyllde sina plikter. Så var det »brudepiger» och »leiesvende»; brudepigerne skulle passa på brudgummen och leiesvendene på bruden, så att allt var i ordning »og inte i ugreste på nogen maade». Det var alltså ämbetsfolket. De kunde vara två till fyra av vardera slaget beroende på släktens storlek. Kockar var det alltid två och ofta två kjeldermand och tvenne spelmän. Med drickat ställde kjeldermanden. Över dessa, som vi få kalla »tjenerskabet», hade kjögemesteren tillsyn liksom över det hela. Brudekonerne hade äran av att sitta närmast brudfolket, därefter brudgomsmændene, så de äldsta i laget, och sedan som det föll sig, utom att kvinnorna sutto på ena sidan av ett bord och manfolken på den andra. De unga sutto gärna vid samma bord, men på var sin sida.

När man så hade ätit kväll bröllopsaftonen, togo de unga sig en svängom, under det de äldre sutto samman en stund och förtalte om och sporde efter varandras befinnande sedan de sist hade träffats.

Brudedagen.

Brudedagsmorgonen gingo värdarna — brudfolkets föräldrar — och skänkte till var gäst en morgondram, bränvin, det var lång väg till kyrkan, så det var att stiga tidigt upp. Något egentligt äta blev det inte av, innan man begav sig på väg till kyrkan.

Brudekonerne skulle kläda på bruden, och brudepigerne och brudsvendene skulle se till att brudgummen blev ordentligt påklädd. Brudens dräkt bestod av skor, som brudgummen själv hade sytt och förärat henne, rött »udenpaa skjört» eller »brue stackskjört», vitt förkläde påsytt runtom med »kniplinger.» Vidare svart tröja och så bröstduk, »bringesöll» kallad, av rött kläde och mycket utsydd med söljor, förgyllda silversnören och pärlor och ofta med en liten oval spegel i mitten. Vidare ett bälte vilket var så långt, att ena änden nådde lika långt ned som förklädet, bältet var av rött tyg och påsytt med fyrkantiga ofta förgyllda silverplattor. Så till sist den höga förgyllda silverkronan, som överst hade spetsiga taggar runtom, och som den var tämligen massiv, var den ganska tung.

Till brudgummens dräkt, som var svart och som syddes och pressa-

des av en vanlig byskräddare, skulle bruden ha spunnit, vävt och låtit färga tyget. Dräkten bestod av tröja, väst, byxor och strumpor. Förr i tiden hade de knäbyxor och stora »dusker» med band.

När brudparet var klätt, voro alla gästerna färdiga och borden dukade, och man satte sig till bords. Måltiden bestod då blott av kakor, lefser och öl. När man hade ätit och kjögemesteren i regel

Fig. 1. Brudpar från Olden, Norge. Fot. 1919.

hållit tal, skulle man till kyrkan. Ofta sköts det ett par skott, och de bägge spelmännen, som redo främst på var sin häst, spelade under hela vägen en brudlåt eller brudmarsch. Sedan kommo brud och brudgum ridande på var sin häst; man hade inte fått körredskap ännu på den tiden. Vid sidan av bruden red en leiesvend för att styra hennes häst. Så kommo ämbetsmännen, brudekonerne och brudgomsmændene och sedan så många som hade kunnat skaffa sig hästar; de övriga av brudföljet gingo till fots. Det spelades ända fram till kyrkogårdsmuren, men icke fram till kyrkan,

där en hel samling folk vanligen hade mött från de närmaste gårdarna för att se bruden.

Efter vigseln var det att stanna en stund vid kyrkan, hade vägen varit lång att fara, hade man mat med till gästerna, och så inbjödos även andra som icke voro med på bröllopet. De fingo sig en dram brännvin.

När de foro hem igen, kommo de spelande ifrån kyrkan och i samma ordning som de farit. Vid hemkomsten mottogs brudfolket

och gästerna, innan de gingo in i huset, med öl och bränvin och ett välkomsttal av kjögemesteren, och inkomna var det strax att gå till bords.

Efter måltiden blev det dans, allt manfolk skulle dansa med bruden, som i sin fulla stass med krona och allt ofta fick känna på mången hård törn. När de dansade med bruden, skulle de betala spelmännen spelpengar. Brudgummen dansade med alla kvinnor som kunde dansa. Dansen varade länge, man höll »moron» uppe på allehanda sätt, men till sist var man likväl glad åt att få komma till ro, brudfolket icke minst.

Skaaledagen.

Dagen efter det man hade varit i kyrkan hade brudepigerne, vanligen beledsagade av en leiesvend, varit omkring i gården och samlat så mycken söt mjölk och »römmer» (grädde), att man hade tillräckligt till »bruregröden», brudgröten, och »kokkene» måste strax sätta sig i gång för att få gröten färdig så snart som möjligt. Skaaledagen var ungefär som dagen förut med bränvin och öl till frukost. När de satte sig till bords, skulle de då bland andra rätter äta brare- eller römmegröden, och när den var äten var det till att ge »skaalegaver», »give i skaalen» som det hette. Brudfolket, i samma dräkter som dagen förut, satt i högsätet, och kjögemesteren, som stod vid sidan av dem, höll ett humoristiskt tal, vari han bland annat uppfordrade gästerna till att ge bra i skålen. Föraringen bestod den tiden i pengar, i det man lade en gåva till brudfolket i skålen. Vårdarna, brudfolkets fäder, voro de första som avlämnade sina gåvor, vilka lades på en på ett tennfat lagd duk. Så sjöng kjögemesteren en vers, och spelmännen spelade ett folnummer för varje givare och fingo i spellön därför några ören. För var gång någon hade skänkt, upplyste kjögemesteren om hur mycket denne hade givit, ett glas bränvin iskänktes av brudfolket, — de måste dricka var sitt glas bränvin »baade farer og morer» — och bruden skulle kyssa alla gäster på mun, och så sjöng kjögemesteren en tackvers, om han var för att sjunga, annars uttalade han ett tack till varje givare. Således var det för var gäst: en dram, en

vers, en slant, en kyss av bruden och så uppläst hur mycket som givits. När man så äntligen var färdig med gåvorna, och kjögemesteren läst upp vad som kommit in, och kvällsmåltiden avätits, led tiden nära inpå midnatt, och då tog dansen vid. Och de, som icke dansade eller hade annan »moro» för sig eller sutto kvar och språkade, gingo till ro och vila.

Fridagen

begynte på samma sätt, men då skulle bruden vara annorlunda klädd, hon hade icke bruddräkt då. På huvudet bar hon ett vitt huckle eller svart mössa eller bägge delarna. Det vita hucket eller klädet var knutet på ett särskilt sätt som tecken till att nu var hon »kone». Brudedagen och skaaledagen däremot skulle hon ha krona.

Fridagen hade de något som kallades »langedans». När de dansade långdansen, »hægtede» de sig flera tillsammans och gingo i en rad. Alla som voro med i dansen höllo med en hand i den föregåendes hand och med den andra i den närmast efterföljandes och således hela raden, först spelmännen som spelade en marsch och sedan brudfolket och så största delen av gästerna, och vart spelmännen gingo, måste de andra följa med. Det bar i väg till närmaste granngård och in i stugan, varvid kedjan upplöstes, och några danser utfördes, och husets folk, som icke var med på bröllopet, trakterades med öl och brännvin, som hade medförts. Till gengäld blevo bröllopsfolket och gästerna undfägnade med »melkeringe» eller av söt oskummad mjölk kokta »dravler», ofta bägge delarna. Färdiga i en stuga ordnades dansen för att fortsätta till en annan granne på samma gård, till dess alla besökts, så många som där fanns. I varje stuga måste långdansens deltagare ha någon traktering, ibland bjödos de på söt mjölk och ibland på sur med »römmer» på. På så sätt gingo de i flera gårdar, innan de i samma ordning vände åter. Så fingo de litet med sig för att koka »römmegröd», när de kommit tillbaka till bröllopsgården, där de sedan om kvällen roade sig så gott de kunde med varjehanda slags lekar. Ibland lektes det soldat, varvid man under trumslag marscherade fram och tillbaka och försökte att »gjöre löier».

Vid varje måltid under hela bröllopet låg den så kallade brud- eller bordkakan på bordet framför brudfolket liksom även en spicken »fleskeskinke». Varken kakan eller skinkan fick ätas utav förrän

Heimfartsdagen.

Då blevo både kakan och fläskskinkan skurna i stycken eller skivor, och en kak- och en fläskskiva lagda samman i en korg. När det led fram på dagen skulle bruden gå omkring och ge varje gäst en skiva kaka med fläsk, det var tecken till att bröllopet snart var slut. Så satte man sig då till bords för att äta resemåltiden, och när det var gjort, höll kjögemesteren en »igenslutningstale, en lov og takketale» över allt och alla. »Nu er bryllupet slut», sade han, »og faar vi nu skilles fra hverandre». Men då stod några gutter färdiga att gripa kjögemesteren och anklaga honom för allt möjligt, och de kunde ta honom på ryggen och bära ut honom. Var han ungarl, anklagades han för intimt förhållande till kockarna, som skulle kommit dem att försumma sitt arbete. Men han skulle behandlas mildt, om han ville sätta sig på den för denna anledning intagna huggestabben och dricka en skål »söd» (spad), vatten vari kött var kokt, eller skänka ut en flaska bränvin eller sjunga ett par verser. Dock kunde som förmildrande omständigheter anföras, att kockarna kunde ha varit allt för ömma, och att de frestat honom på många-handa sätt, och därför skulle han fritagas från den mest vanärande delen av domen: spaddrickningen. Men det övriga måste utföras jämte en ödmjuk tack för nådig dom.

Kockarna anklagades på samma sätt, bland annat för att ha sovit för länge, för att maten blivit för sent färdig, för vidbränd soppa och så vidare. De måste sitta på stabben, dricka spad och sjunga verser, och kommo de icke godvilligt, kunde leken bli nog så allvarlig för att få dem fram. Men det blev ofta mycket komiskt, när de skulle bevisa sin oskuld, och ofta voro verserna så lustiga att hela bröllophuset »stod i höi latter». De övriga ämbetsmännen hade i allmänhet uppfört sig så korrekt, att de undsluppo allt dylikt tilltal.

Fastän det hela var enkelt och tarvligt, var det många saker

som gjorde bröllopen roliga. Men när så uppbröttets stund kom, blev man allvarligt stämd, man drack en skål till avsked och tackade för sig och för god samvaro. För mången kunde kanske också skilsmässan falla sig tung, under bröllopets samvaro hade bekantskaper gjorts och mångt vänskapsband knutits.

»Barsöl».

Vid barndop voro faddrarna vanligen fem, och de bjödos bland familjens närmaste släkt och grannar eller »kjenningar». De anlände aftonen, innan barnet skulle döpas, och hade då en liknande korg med som vid bröllop fastän väl icke fullt så mycket. De trakterades med öl och bränvin m. m. men ej kaffe, det fanns inte. Så snart det var möjligt, ofta då barnet var tre, fyra dagar gammalt, förrättades dopet i kyrkan utav prästen. Hemmadop voro sällsynta, de utfördes om barnet var sjukt och då utav jordemodren eller en äldre man. När de varit i kyrkan och fått barnet döpt, var det till att äta ungefär som vid ett bröllop, »römmegröd» förekom dock icke. Faddrarna gävo 2 kr. var i faddegåva och även andra som så ville. Dagen efter dopet reste gästerna hem.

Från barnets födelse och till dess det blev döpt måste det ständigt vara under uppsikt, och under vintern skulle ljus då brinna hela natten. För att ännu mera skydda mot onda makter skulle stål, en psalmbok och, om de så hade, ärvt silver läggas i vaggan. Det kunde hända, att onda makter bytte ut barnet mot ett huldrebarn, eller att gengångare skadade det med allehanda slags sjukdomar.

Begravning.

När en person dog, hade man förr stora samlingar. Då kallade man samman de närmsta grannarna i huset där den döde var. Den närmaste slakten, som var bjuden, kom dagen innan liket skulle bisättas. Den döde, på vilken ögonen tryckts igen, låg på likbänken — man brukade sätta två bräder bredvid varandra — med endast ett lakan över sig. Om kvällen när kistan var färdig, så pyntade

man liket så vackert man kunde i fint vitt linne med svarta band över armarna. Nu begagnar man helst inte något svart. Kistorna voro olika målade eller färgade, ibland träfärgade. Grannarna samlades, när kistan var färdig, och liket lades i kistan. Locket lades på, och så sjöngs en psalm som minde om dödens allvar. Vanligen stod kistan inne tre, ibland åtta dagar, i ett särskilt rum om man så hade, annars inne i stugan. Fönstret hängde man vanligen för.

Som ett styggt oskick betecknades seden att ungdomen vid ett dödsfall brukade samlas i likhuset och hålla vaka, varvid de sjöngo psalmer intill kl. 12 om natten. Men som de icke sjöngo oavbrutet, så kunde de ha all slags galenskap för sig. Det var sed att så göra så länge liket stod inne, och sista natten, då liket skulle begravas dagen därefter, blevo de trakterade med öl.¹

Förr gick man till kyrkan, men var det lång väg körde man med liket, och innan kistan då fördes till graven lades ett kläde eller »tæppe» över densamma, och så sjöngs ett par tre psalmer. Varken blommor eller kransar brukades. Graven hade dagen förut grävts av grannarna eller »begravelselaget» som det hette. När följet kom i närheten av kyrkogården, begynte man att ringa med kyrkklockorna, vid gravens igenkastning ringdes det igen, och så sjöngs det en psalm.

När prästen icke var tillstädes, följdes man åt till graven. Innan man begrov liket, satte man in det i kyrkan och sjöng en psalm och bar så kistan från kyrkan och till graven. När den kastats igen, sattes en trästör i ett hål mot kistan, och när se'n prästen kom till gudstjänst eller av någon annan anledning, så jordfäste han den döde, kastade jord på kistan och höll ett tal. Stören togs upp, och så kastade prästen jord i hålet.

Vid hemkomsten sjöngs vanligen en psalm, som minde om döden och »hjemrejsen». Därefter hade man middagsmåltid, varvid kjögmestern läste vid bordet och i regel höll ett tal över den döde. Släktingarna, som hade kommit till begravningen, brukade att ha

¹ Se L. Hagberg. En dödsdö i Hälsingland, i Svenska Landsmål 1917 s. 29. Stockholm 1917.

matkorgar eller »tåger» med sig, under det att grannarna hade en klimp smör. Vid middagen var det ungefär samma rätter som vid ett bröllop.

Dagen efter begravningen voro grannarna inne och åto frukost, och de närmaste släktingarna, som hade övernattat, reste då hem.

Julseder för omkring 70 å 80 år sedan.

Före jul var det strävsamt. Åtta å fjorton dagar före jul brygdes julölet, och närmare mot jul, omkring fyra å fem dagar före, bakades det julkakor. Mjölet var en blandning av korn- och rågmjöl, som tillsattes med jäst. När degen hunnit jäsa, formades därav runda kakor, som gräddades i en av tegelsten murad bakugn. Så bakades det även sveler, vaffelkager och lefser. På lefsen bredde man smör och litet sirup på den ena sidan och lade den så samman i en avlång fyrkant, så att smör och sirup blevo övertäckta. När man sedan skulle till att äta, skars lefsen i mindre stycken och lades på en tallrik vid sidan av uppskurna kakskivor.

Av de gödda svinen, som slaktades före jul, gjordes utav bogen korv (pölser), men den användes icke under julen utan först senare på året. Den korv, som togs till »julesteg», liksom även en köttside av får eller get, var av höstslakten.

Sidköttet stektes i den öppna spisen vid »levende eller frisk» eld. — Den tiden hade man till boningshus så kallade rökstugor, de voro utan lem eller loft men öppna intill yttertaket. I ett hörn av stugan var en murad stenugn, som var öppen och utan rör. Veden eller bränslet lades in i ugnen, men röken kom fram i stugan, och några flammor av elden kommo ut framför ugnen, och över denna eld och i denna rök stektes korven och köttsidan på spett och blevo på så sätt både stekta och rökta. Vart tog då röken vägen? Den höjde sig mot taket, på vilket det fanns ett hål som kallades »ljoren». Hålet var täckt med en lem eller »lir», vilken var fästad i en stång, som hängde ned i stugan så långt att den kunde nås med händerna, och med hjälp av den kunde ljoren stängas och öppnas. Dörren till

stugan liksom även ljorens lucka var alltid öppen, när det brann i ugnen.

Till jul hade man alltid stortvätt, och så tvättades hela huset, vilket annars ej förekom så ofta, men till jul skulle det vara rent och pyntat överallt. Och friskt enbarr, d. v. s. hackat enris, ströddes ut på golvet. Till julbadet hade man kar i fjöset, och då var det att tvätta sig i dem. En kanna vatten värmdes upp och blandades ut med kallt. Som en förberedelse till sabbaten brukade man, i synnerhet ungdomen, gärna skjuta av något skott, och så sattes julaftonen en nek av korn eller havre ut åt fåglarna.

När man julaftonen hade ätit steken, tvättat sig från topp till tå och ömsat kläder, så tändes ljusen, vanligen tvänne talgljus i blanka mässingsstakar, och så hölls kvällsandakt. I var mans hus var det då sed att man läste om julens betydelse och sjöng. Husfadern läste antingen en del av julevangeliet eller något ur en andaktsbok som passade för stunden, och Kingos julpsalmer sjöngos en före och en efter läsningen. En psalm, som brukade sjungas var: »Eet lidet barn saa lystelig.»

Omkring kl. 10 åts det kväll, och då hade man gärna de bästa rätter man kunde skaffa sig, såsom smör, tunnbröd, kokt fisk (sej) och mjölksoffa av fint kornmjöl eller risgryn.

Sedan tillbragtes tiden med att läsa olika slags böcker, tidningar fanns ej den tiden. »Almuevennen» var den enda där då kända tidning, och endast en man i Olden var abonnent på den. — Vanligen var man uppe till kl. 12, då man lade sig efter att först ha varit uti i ladugården och givit kreaturen mat.

Hela julnatten brändes det emellertid ljus, av vilken anledning visste man ej riktigt, man mente att det möjligen var till minne av Jesu födelse, det stora världens ljus, eller att det måhända var en lämning från hedendomens dagar. Våra hedniska förfäder trodde, att under julen all möjlig slags trolldom var ute på färd, och eld kunde ju bevara från allt ont.

Så brukade man också med tjära rita kors på dörrarna för att intet ont skulle kunna komma in. Sådana med tjärkors målade dörrar kan man ännu få se här och var uti Olden, men efter 1830-

talets slut påstås det, att det ej längre skedde. Befolkningen trodde på underjordiska makter, och den värsta av alla de onda makterna, som voro ute på färd om julen, var »juleskreien» eller »aasgaardsreien». Den bestod utav en samling av alla slags orena andar såsom mördare, tjuvar, drinkare, elaka länsmän, tyranniska fogdar, hängda, halshuggna och brända trollkarlar och trollkvinnor o. s. v., och dessa susade flygande genom luften och stego ned på somliga gårdar och tog tapparna ur öltunnorna, eller vredo upp kranarna så att ölet rann bort. Inne i ladugårdarna löste de kreaturen, så att dessa stängade varandra fördärvade eller rent av ihjäl, och i stabburarna eller matbodarna ödelade de kött och fläsk o. s. v. För att hålla dessa makter borta ritades kors på dörrarna med tjära eller krita, eller sattes stål i väggen ovanför dörren, ty eld, stål och kors voro de enda medel som kunde hålla onda makter borta; när de sågo alla dessa tecken, flydde de skräckslagna bort. Intet under att barnen och det ej blott de små, voro så rädda, att de ej tordes gå ensamma ut, sedan det blivit mörkt.

Redan klockan tre, fyra om juldagsmorgonen åts »morgenbiden», bestående av kakor, smör och öl. Dagen tillbragtes i stillhet i hemmet, det var ej brukligt att gå till grannarna de första dagarna. På husandakten hölls det strängt, juldagen hade man alltid morgonandakt eller morgonbön med läsning ur en bönbok och sång när man vid åtta-, niotiden var färdig med matlagningen och kreaturen. Sedan åts det middag med ungefär samma rätter som till kvällsmåltiden julaftonen, och så lästes det återigen ur en textbok med sång före och efter läsningen. Första juldagen liksom även första påsk- och pingstdagen predikades det alltid i Indvikens huvudkyrka, i vars närhet prästen bodde. Annandagen däremot skulle gudstjänst hållas i Olden, men än hindrade storm och än »menis» på sjön prästen från att komma över; farbar landsväg mellan Indviken och Olden saknas ännu. Men i stället hölls beständigt husandakt, man läste texten och sjöng ända till »nores». Klockan tre eller fyra kunde det vara kaka och öl ungefär som vid morgonbiten, vilken ej var så tidig som på juldagen, och till aftonmåltiden hade man vanligen fläsk, kött, potatis och tunnbröd utav havre.

Tidigt om morgonen annandagen brukade de vuxna pojkarna taga sig en ridtur genom bygden, från sjön och upp till »Oldenvandet». De kunde därvid göra en avstickare in på en och annan gård och få sig en droppe öl eller slikt. Det var en slags kappridning och kallades »at ride Just».

Så var det även annandagen vanligt att manfolken samlades på en gård hos en av grannarna för att smaka på julölet. »De drak jul», som det hette, varvid några skålar öl druckos, och man språkade om nytt och gammalt och spelade litet kort men icke om pengar utan endast för nöjes skull. Bränvin förekom ej, och ingen drack sig berusad. På så sätt var man hos alla grannarna, tills man hade varit hos alla på gården, fjärde dag jul var man vanligen färdig därmed.

Mellan jul och nyår var det ingen dans, men mellan nyår och Heliga tre konungar, den 6 januari, kom den konfirmerade och ogifta ungdomen tillsammans och hade dansstugor, då de trakterades med öl och mat av dem hos vilka dansen hölls. Det dansades så att svetten rann, fastän det kunde vara nog så kallt. Det var »springer», »skotskt» och »tretur» m. m., vals förekom först senare. Under det att ungdomen så dansade, sutto de äldre och berättade gamla historier och talte om hur de haft det i livet.

Redan tredjedag jul kunde man begynna att »drikke julgäst» med varann, vanligen begynte dock julgästandet hos släktingar först efter nyår, då man var till julgäst hos slakten. Man stannade i två nätter, kom en eftermiddag, var över en hel dag och reste så tredje dagen efter att ha ätit middag. Med korta mellanrum kunde man vara hos den ena släktingen efter den andra ända till tretton- eller tjugondedagen. Gästfriheten var stor i synnerhet under julen. Kom man in i ett hus, så skulle man alltid trakteras. Mellan jul och nyår hade också tjänarna mycken frihet.

Tjugondedagen var den sista juldagen. »Tyvende Knut kjörte julen ut», och julen var så slut.

Det var en vänlig och tillgänglig befolkning däruppe i Oldens vackra fjällbygdsnatur och lätt att komma till tals med. Om befolkningens ärlighet gav dessutom en av sagesmännen ett vackert

vittnesbörd, som vi hoppas ej av senare tider måtte jävas. Med stolthet berättade han, att under den långa tid han där varit bosatt, det ej förekommit att någon av innevånarna blivit straffad för stöld. Och oaktat det i gamla tider vid månget bröllop rådande överflödet på starka drycker blev likvisst ingen, påstås det, så berusad, att han ej visste vad han gjorde eller trängde till andras hjälp. Att trätor, ovänskap eller slagsmål förekommit vid dessa bröllop, det kunde sagesmännen ej erinra sig. Men fastän de gammaldags brölloppen nu för länge sedan försvunnit och de gamla sederna lagts bort, så vilar likvisst ännu i mycket en gammaldags prägel över den avlägsna bygden i Nordfjord.

Fig. 2. Ölbolle från Nordfjord, N. Bergenhus amt, Norge.
Diam. 0,31 m. Nord. M. 49,706.

Inskrift runt yttre brädden: »Femten Mand jeg læske kan den sextende faar wel ogsaa en grand Otte gange tel tønden ieg gaar den niende skal hun paa næsen staae. Min Vert er snild og mageløs Dygtig Mand tel Lans og Søs Venner har ieg nu som før Aar 1823.»

REDOGÖRELSE

FÖR

NORDISKA MUSEETS UTVECKLING OCH FÖRVALTNING

ÅR 1920

STOCKHOLM 1922

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

202830

Nordiska Museets nämnd.

Sammansättningen av Nordiska Museets nämnd har varit densamma som föregående år och utgjordes alltså den 31 dec. 1920 av följande personer:

Ordförande: byggnadsrådet fil. dr IS. GUST. CLASON, 1899.

Andre ordförande: rektor fil. dr OLOF ÖRTENBLAD, 1905.

Skattmästare: överdirektör VIKTOR ALMQUIST, 1897.

Styresman: fil. doktor GUSTAF UPMARK, 1913.

Övriga ledamöter: civilingenjör CLAES G. NORSTRÖM, 1900.

överintendenten fil. dr JOHN BÖTTIGER, 1901.

justitierådet LOUIS AMÉEN, 1909.

Nämnden hade under året 5 sammanträden.

Jämte ärenden rörande museet har nämnden under året på grund av remisser från Kungl. Maj:t behandlat och avgivit underdåniga utlåtanden rörande följande ärenden: angående statsanslag åt Föreningen för svensk kulturhistoria till utgivande av tidskriften *Rig*; angående statsunderstöd åt herr K. J. Nilsson för utgivande av folklivsskildring från Bleking; angående framställning rörande den zoologiska trädgården i Antwerpen; angående statsanslag åt docenten J. Frödin till utgivande av ett arbete över »Siljansområdets fäbodbygd»; angående eventuellt överlåtande av vissa föremål ur Nordiska Museets samlingar till ett planerat museum för de exakta vetenskapernas historia; angående ytterligare statsanslag åt konstnären Ossian Elgström för fullföljande av hans studieresor i Lappland; angående statsanslag åt intendenten G. Karlin i Lund för studieresa i England; angående instruktion för amanuensen i lapsk etnografi vid Norrlands kulturhistoriska museum; angående förslag om inrättande av ett vetenskapshistoriskt museum i Stockholm.

Styresman och övriga tjänstemän.

Tjänstgörande den 31 dec. 1920 voro:¹

Styresman: GUSTAF UPMARK, fil. dr, 1902.

Ekonomichef: NILS RINGERTZ, överste, 1913.

¹ Årtalen angiva tidpunkten för tjänstemans anställande vid museet.

Intendenter: EDVARD HAMMARSTEDT, fil. dr, 1890.
ALARIK BEHM, 1897.
NILS KEYLAND, fil. kand., 1906.

Professor i nordisk och jämförande folklivsforskning:
NILS LITHBERG, fil. dr, (1912) 1919.

Amanuenser: SUNE AMBROSIANI, fil. dr, 1903.
SIGURD ERIXON, fil. kand., 1916.
SIGURD WALLIN, fil. lic., 1916.
ARVID BÄCKSTRÖM, fil. lic., 1916.
VISEN LEWIN, 1885.
ANNA LEWIN, 1886.
SELMA STRÖM, 1886.
LOUISE HAGBERG, 1891.
ELLEN PLANTHABER, 1893.
IDA MÖLLER, 1898.
HEDVIG BOIVIE, 1898.
GERDA CEDERBLOM, 1900.
EMELIE VON WALTERSTORFF, 1903.
LAURA STRIDSBERG, 1904.
ANNA RUDBECK, 1909.
LALLA KUGELBERG, 1910.
RAGNHILD BERGSTRÖM, 1911.
Bokhållare: HARALD ENGWALL, 1907.

Amanuensen fröken Ragnhild Bergström avgick den 1 mars från sin befattning vid räkenskapskontoret och antogs i stället att innehava en nyinrättad amanuensbefattning vid museets arkiv.

Såsom biträde åt ekonomichefen anställdes tills vidare från och med den 1 april överstelöjtnant Olof Kullberg.

Tjänstledighet har under året åtnjutits av: amanuensen A. Bäckström från 1 jan. till 1 juli för fullbordande av akademisk avhandling; amanuensen S. Wallin från 1 sept. till 10 okt. i och för militärtjänstgöring som reservofficer.

Amanuensen fröken Ellen Planthaber har under hela året för sjukdom åtnjutit tjänstledighet och som hennes vikarie har fortfarande fröken Lilly Haglund tjänstgjort.

Löjtnant T. Althin och frih. N. Åkerhielm ha under en månads tid idkat studier i museet i och för utbildning till deltagande i arbete för den stundande utställningen i Göteborg samt därvid utfört en del frivilligt arbete, som kommit museet till godo.

Institutionens allmänna förhållanden.

Statsanslag har liksom under föregående år utgått med ett belopp av 120,000 kr. Dessutom har Riksdagen beviljat dyrtidstillägg så att museets tjänstemän samt vaktmästare- och arbetarpersonalen vid museiavdelningen i sådant avseende kunnat jämföras med statens motsvarande befattningshavare.

Stockholms stads anslag har liksom under föregående år utgått med 30,000 kronor och med i huvudsak samma villkor som förut.

Donationer. Framlidne direktören KNUT WILHELM FORSBERG har genom testamente till Samfundet för Nordiska Museets främjande överlämnat en summa av 20,000 kronor, varav under året hälften uppburits.

SAMFUNDET NORDISKA MUSEETS VÄNNER har även under år 1920 riktat museets samlingar med en mängd värdefulla föremål, vilka överlämnats såsom gåva; jfr redogörelsen för förvärv samt berättelse över samfundets verksamhet här nedan sid. 16 o. f. och 44.

Konstnären professor EMERIK STENBERG har till museet som gåva överlämnat ett av honom i olja utfört porträtt av Nordiska Museets förutvarande styresman, riksantikvarien fil. dr Bernhard Salin, vilket fått sin plats i museets styrelserum.

Donatorstavlorna. Enligt nämndens beslut hava å donatorstavlorna i museets hall inristats följande namn:

WILHELMINA VON HALLWYL

JOHN och JOHANNA HÅKANSSON.

Jfr redogörelsen för donatorer och förvärv under år 1919.

Pensionering. Från och med år 1920 bidraga museets tjänstemän till sin pensionering enligt samma grunder som gälla för statstjänstemän.

Museibygnaden. På anmodan av nämnden har intendenten i Kungl. Byggnadsstyrelsen Knut Bildmark verkställt en grundlig besiktning av museibygnaden och häröver avlämnat utlåtande; med anledning härav beslöt nämnden att under år 1921 låta utföra vissa i detta utlåtande föreslagna reparationsarbeten.

Museibygnadens brandförsäkringsvärde höjdes under året med 50 % till 4,800,000 kr.

Nordiska Museets kansli. Diarium över inkommande skrivelser 1920, som förts av amanuensen fröken LOUISE HAGBERG, upptager 1,569 nummer; räkningar införs ej i detta diarium. Utgående skrivelser i registratur och kopia bok utgöra 1,182 nummer; postböckerna upptaga 9,329 utgånga försändelser, därav 4,419 korsband och smärre försändelser.

Samlingarna.

Tvenne nya avdelningar i museet öppnades den 1 september, nämligen *avdelningen för forntro och folksed*, ordnad av intendenten Hammarstedt och upptagande två rum i museibyggnadens jordvåning, och *avdelningen för samfundsväsen*, ordnad av amanuensen Erixon och likaså inrymd i två rum i jordvåningen. Som vägledning i den förstnämnda avdelningen har intendenten Hammarstedt utgivit »Forntro och folksed i bild och ord» häfte 1. (Se nedan sid. 34.)

I *textilavdelningen* har en genomgripande omordning verkställt under ledning av prof. Lithberg och amanuensen fröken v. Walterstorff och i samband härmed monteranordningarna justerats. Även i *skråavdelningen* ha omordningsarbeten ägt rum under ledning av amanuensen Ambrosiani.

Arbetena med ombyggnad och reparation av de å museets bakgård mot Galärvarvsmuren befintliga magasinsskjulen för mindre ömtåliga museiföremål fortsattes under år 1920; i samband härmed genomfördes en mera systematisk uppställning av här förvarade föremål.

De i Nordiska Museets huvudliggare katalogförda samlingarna hava under år 1920 ökats med 1,755 nummer. — Arbetet med föremålens införande i huvudliggaren, som under samarbete med avdelningsföreståndarna handhafts av amanuensen fröken ANNA LEWIN, deras märkning, konservering och desinficering har bedrivits i enlighet med samma principer som förut.

Angående förvärven till samlingarna m. m. meddelas följande:

Allmogeavdelningen.

Föreståndare: intendenten fil. dr EDVARD HAMMARSTEDT; arbetande inom avdelningen: amanuenserna fil. kand. SIGURD ERIXON, fröken GERDA CEDERBLOM (dräkter), fröken EMELIE v. WALTERSTORFF (textilföremål), fröken LOUISE HAGBERG (forntro, norska avd.). Intendenten NILS KEYLAND har förestått avdelningen för jakt och fiske.

Allmogeavdelningen har under 1920 ökats väsentligt mycket kraftigare än under näst föregående år. Detta delvis tack vare ett par donationer, av vilka den förnämsta härrör från framlidne friherre Emanuel Cederström på Krusen-

berg, Uppland. Den omfattar föremål från olika landskap och äger särskilt värde genom de medföljande ortsuppgifterna. Av major A. Amundsson, Stora Frösunda, har vidare skänkts en samling, vari ingå en del allmogeföremål. Bland dessa, som sakna härkomstuppgifter, märkas vävlunor, mangelbräden, kruthorn, snusdosor m. m. I övrigt visa föremålen följande fördelning:

Skåne. I samband med byundersökning i Östra Göinge härad gjordes efterforskningar rörande tillverkningen av de gamla göingebössorna. Därvid förvärvades ett par bössor, förfärdigade av den s. k. Bliss-Jösse i Gylseboda, Örkene socken (jfr. Fataburen 1920, sid. 30), samt en del av hans verktyg och andra persedlar. Inom textilområdet har från sydöstra Skåne förvärvats en präktig bänkadrätt i krabbasnår och halvkrabba. Vidare har museet även under 1921 mottagit en del vävprov med benämningar, varibland må nämnas »springdräjel», d. v. s. dräll med lösa trådar, på andra orter kallad hoppdräll. Från Östra Göinge har inkommit en kjol med vidhängande liv, den förra av grön vadmal, det senare av blommig sammet, från Västra Göinge en i det närmaste fullständig kvinnodräkt, bestående av likaledes sammanhängande liv och kjol av mörkgrön vadmal, förkläde av randigt bomullstyg, halskläde av brokigt siden, krage av broderad tyll samt en rikt utsydd huvudduk. Slutligen har förvärvats en del textilredskap, såsom skäktnivar m. m.

Blekinge. I friherre Cederströms donation ingick även några blekingska föremål såsom träskedar, askar med halmmosaik, en tvåarmad ljusstake av lera och en målad grötbytta från 1776. Vidare har museet erhållit en del prover, huvudsakligen på knypplade spetsar.

Öland är ett av de talrikast representerade landskapen inom nyförvärven. Över 150 nummer ha inkommit därifrån och bland dem några mycket värdefulla. Huvudmängden inköptes på auktion i Borgholm efter redaktör J. E. Melander genom kand. A. Billow. Häri ingår en del möbler, såsom några nängskåp, foder till golvur och en rikt utsmyckad stol, fig. 1, med monogram, årtalet 1797 och ornering med växtmotiv och figurscener, allt i plan relief i anslutning till vad som varit mera vanligt söder om Östersjön. För övrigt omfattar denna samling en hel serie skrin, svarv- och spånaskar, matlagingsdon, kärl av trä, glas och lera, bland de senare en brokigt dekorerad och glaserad kruka med lock och överlagd grepe, daterad 1851. Vidare pärt hållare av järn, tranlampa av lera med sidohandtag, fotangelljusstake av lera samt en vacker och ovanlig skörask av lera, gulglaserad och målad i blått, grönt och rött. En del härrör från den Cederströmska samlingen och därav må särskilt omnämnas en vackert snidad, triangulär tavlett, fig. 2. De övriga

därur bekomna föremålen bestå av ett flertal skäktnivar och mangelbräden, samtliga rikt snidade eller målade. Slutligen har museet från Öland erhållit en bordduk med flätning, ett präktigt vitt, broderat huvudkläde från Glömminge socken och en beaktansvärd samling äldre smycken och knappar.

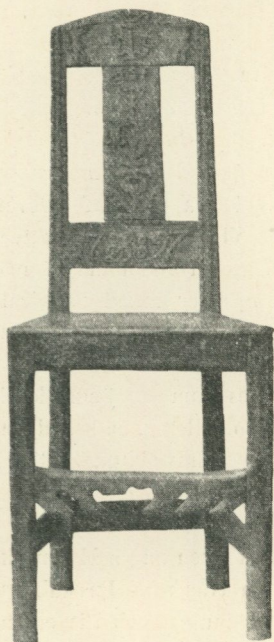

Fig. 1. Stol från Öland, med monogram och årtalet 1797. H. 1 m. Nord. M. 136,902.

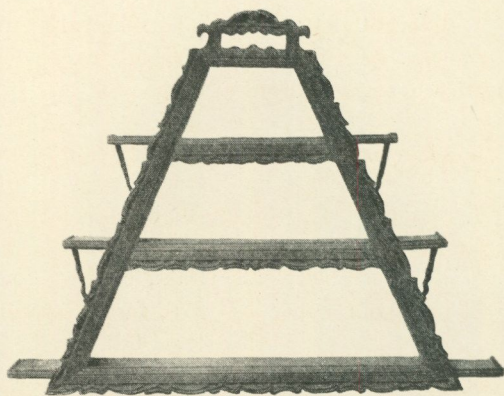

Fig. 2. Tavlett från Öland. H. 0,7 m. Nord. M. 136,788.

Småland: bordskniv, gaffel, ätbestick, ett par taklister med knuten och trädd ornering m. m.

Bohuslän. Vid bebyggelseundersökningarna i detta landskap förvärvade amanuensen Erixon en del föremål, nämligen skrin, kistor och hyllor, en matsäcksspann, »tina», av samma typ som äskorna i Götaland fast mycket stor och primitiv, vidare en s. k. kaffestol, använd att luta kaffepannan med när man skulle hälla, några vävnader och slutligen ett par klapprän med rik karvsnittsornering, båda från 1870-talet. Dessa senare voro av särskilt intresse genom sin egenskap av fästmansgåvor och därför att bruket med dylika jämte karvsnittstekniken här fortlevat utan avmattning ända fram till modern tid. Från frih. Cederström härröra också en hel del bohuslänska föremål

av mer eller mindre konstnärlig karaktär, såsom målade träkalkar, rockhuvud, mangelbräde och brödkorg, vidare en serie tranlampor av järn och lera.

Västergötland. Ur Cederströmska samlingen tvänne målade bonader från Ulrichamnstrakten, särskilt värdefulla därför att museet förut varit mycket fattigt på allmogemålningar från detta landskap. Härifrån äro också några dräktdelar, nämligen ett par brudgumshandskar från Toarp och ett huvudkläde, »hovnaklä» från Seglora.

Östergötland. Rödmålad snibbskål, skäktstol med utskuren ornering, skrin med karvsnittsdekor och nattlåda på fot, vidare prov på mönstrad linne-dräll och några broderade bindmössor.

Södermanland. Ett par skulpterade lokor och broderade bindmössor.

Uppland. Ett präktigt reliefornerat mangelbräde från 1600-talet, ett målat furuskåp, en geometrisk upplandsrya m. m.

Värmland. Hög laggad träkanna med snås, mangelbräden och snusflaska.

Dalarna. Den i Dalarna icke ovanliga möbeltypen bestående av en säng kombinerad med klocka har museet ej ägt förut, varför en sådan nu inköpts ehuru tyvärr hårt restaurerad ifråga om målningen. Från Cederströmska samlingen samt på annat sätt inkom ett flertal föremål av skiftande beskaffenhet, såsom målad bonad, skrin, rockhuvud, brännvinsflaskor m. m. Från Orsa härstammar ett underlakan, s. k. underbredda av grövsta linnekypert. Rättvik, Leksand, Mora och Orsa socknar äro representerade i årets skörd av dräktföremål. Från Rättvik märkes en vit kyrkhalsduk till mansdräkt samt till kvinnodräkten ett grönt »raskaförklä», som för några tiotal år sedan var en obligatorisk beståndsdel till kyrkdräkten vanliga söndagar. Från Leksand har förvärvats en s. k. »ängselsärk» med överdel av »läsväv» (en för Leksand karakteristisk drällvävnad) samt nederdel av blaggarn; en huvudduk benämnd »slängkläde», likaledes av »läsväv», att bäras i sorg samt vid nattvardsgång, några intressanta konstvävda »hattband» av svart silke och vitt linne med ålderdomliga mönstermotiv samt en liten »hilk» för flickebarn, av finaste linne, vävd i gåsögon.

Från Mora har inkommit ett »svartförklä» med röd bård samt ett rött och gult hårband. Från Orsa tvenne förträffliga »långkasungar», pälskjolar av get- och fårskinn med vidhängande röda liv, en präktig skinntröja med lammskinnsbräm, ett rött förkläde, »rödmagd», samt en pryddlig »stjimpa» av kalvskinn med sin för Orsa karakteristiska långa baktill hängande tofsprydda

livrem, vilken vid marknader brukade vara utsatt för attentat från morakarlarnas sida, vilka försökte att helt oförmärkt skära av skinntofsen. Vidare ha förvärvats tvenne skotyper för kvinna, en med hög och en med låg klack samt en knippe näver ämnat till skosulor.

Gästrikland. Vid byundersökningarna anskaffades några målade bonader, målade taklister, en stol och några småsaker.

Hälsingland. På samma sätt hemfördes även några vackert målade hälsingska skåp och en större spegel med typisk målning, varjämte till museet överlämnats bl. a. ett rockhuvud och en skäktniv, båda rikt ornerade, samt en flätad ostkorg. Från Delsbo inkom en kjolväska med tenntrådsbroderi.

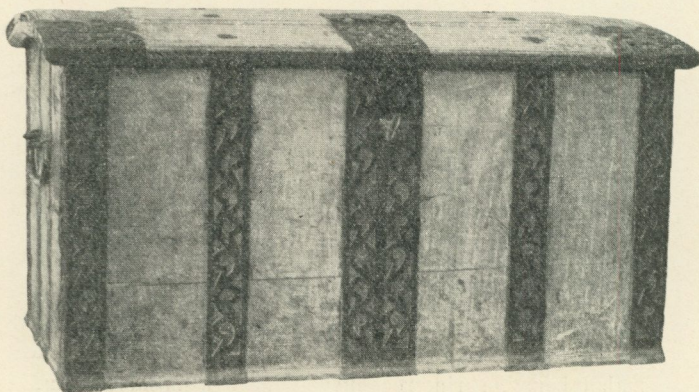

Fig. 3. Kista från Västerbotten. L. 1,4 m., h. 0,48 m. Nord. M. 136,014.

Jämtland. Några redskap, vidare fälltäckan från Hammerdal och Frostviken, därav 8 i rosengång och ett i opphämta av enkel typ. Detta senare kallas i dessa trakter norsktäcke — på andra sidan gränsen lär det heta svensktäcke. Från Jämtland härröra också 26 st. vävnadsprov, delvis med åtföljande Ortsbenämningar, samt 15 band utgörande prov på »smöjeband» och »bandgrindsband» samt en flätning.

Västerbotten. Ett tjugotal föremål, rikt målade eller snidade, bilda ett förträffligt komplement till museets Västerbottensavdelning. De utgöras av plana, genombrutna linfästen, snidade och målade selkrokar och lokor, en präktig, blåmålade kista med rika järnbeslag, fig. 3, och en spånkorg.

Norrbotten. Genom årets förvärv kan Norrbottensavdelningen sägas ha kommit i ett annat stadium än förut. Bland de till ett hundratal uppgående

nyförvärven äro många av utpräglad konstnärlig kvalitet, och det visar sig mer och mer, att det gamla Västerbotten, vari ju Norrbotten också ingår, ägt en i många avseenden storslagen allmogekultur, som i formernas rikedom och färgernas djärvhet kan upptaga tävlan med flertalet andra landskap. Av särskilt intresse äro de med rika smiden beslagna kistorna, varpå fig. 4 är ett ypperligt exempel. På andra kistor och möbler samt selvbågar och lokor är den röda färgen särskilt framträdande. De plana linfästena äro här utbildade i en rikedom och omväxling, som påminner om Roslagen, fig. 5—6. Förvärven i övrigt omfatta de mest olika slag av husgeråd och redskap. Av stort intresse är två par »myrskidor», som stå på övergången mellan skidor i vanlig bemärkelse och myrskor eller skarbågar. Det ena paret, fig. 7, härrör från Neder-Luleå socken.

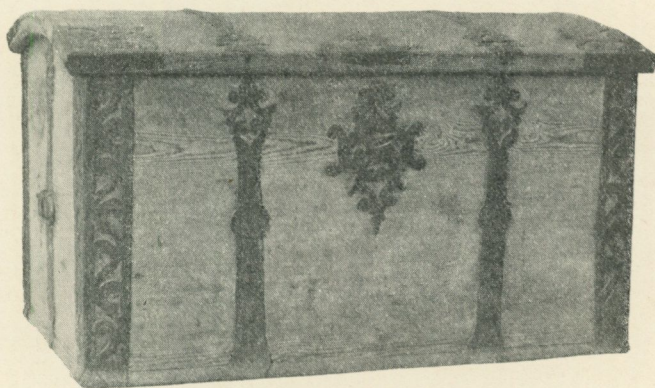

Fig. 4. Kista från Norrbotten. L. 0,89 m., h. 0,5 m. Nord. M. 135,722.

Lappland. Från det vidsträckta område, som gemenligen benämnes Lappland, gjordes visserligen rätt många förvärv, men den övervägande delen av dessa förskriver sig från nybyggare och saknar all lapsk karaktär och lappetnografisk betydelse. Genom med. doktor E. Wallquist i Sorsele erhöles emellertid en visserligen tämligen fåtalig men ej minst genom sina synnerligen noggranna uppgifter värdefull samling av lapska enklare husgeråd.

Avdelningen för etnografiskt jämförelsematerial förkovrades genom inköp av åtskilliga utländska textilier, nämligen från *Ungern* två vävnadsprov i bomull med en teknik närmast motsvarande vårt rödlakan, samt från *Italien* tre visserligen typiskt italienska textilfe-mål, som dock visa en överraskande artgemenskap med svenska vävnader. En Perugiaduk i blått och vitt — hampa och bomull — med medeltida djurmönster har gåsögonbotten, och hårderna

kunde vare vävda i opphämta. Ett kisttäckte från Abruzzerna kan, flyktigt sett, förväxlas med blekingskt eller öst-skånskt krabbasnår, och ett annat dylikt från Sardinien visar samma teknik som våra pinnvävda sängtäcken, d. v. s. oskuren sammetsteknik.

Från *Tyrolen* erhöles såsom gåva till forntroavdelningen en takhängfågel av trä — »der heilige Geist» —, vilken erbjuder omedelbar jämförelse med våra svenska takhängfåglar.

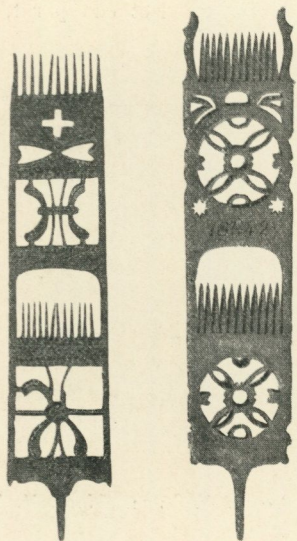

Fig. 5 och 6. Plana linfästen från Norrbotten. H. resp. 0,52 och 0,57 m. Nord. M. 137,299 och 136,584.

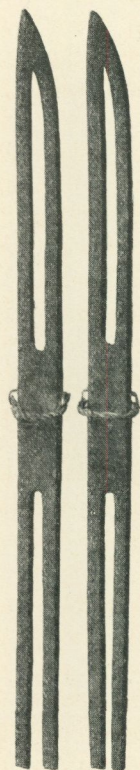

Fig. 7. »Myrskidor» från Norrbotten. L. 1,7 m. Nord. M. 136,003.

Avdelningen för forntro ökades under året med 25 nummer, däribland nio gipsavgjutningar av kultbröd från Dalarna, Västergötland och Skåne samt åtta halmfigurer, tillhörande julupptåg och julriter, från Ångermanland, Gästrikland, Uppland och Västmanland. En halmkrona erhöles från Jämtland. Särskilt märklig synes en »halmdocka» från Nätra socken i Ångermanland, i vilken

julgåvor inneslutits, fig. 8. Från Skåne skänktes bland annat tre färgade påskägg.

Avdelningen för samfundsväsen, som under året helt genomgicks, katalogiserades och fotograferades, blev samtidigt anordnad till en permanent utställning i rum 111 och 112 i museets bottenvåning. Förvärven utgö- ras utom av äldre arkivalier av en gäst- givartavla från Bohuslän samt by- och fattig- klubbor från Uppland och Gästrikland.

Jakt och fiske. Jaktavdelningen rikta- des med en björnsax från Särna i Dalarna, bössor från Neder-Luleå och Örkenen i Skåne, diverse jakttillbehör från olika trakter, såsom flera stycken skjuttyg, kruthorn och krut- mått, en hagelpung, knallhattdosa, kultång, krats och skruvnyckel.

Det värdefullaste tillskottet inom jakt- avdelningen utgjordes av ett redskap, i sep- tember 1918 anträffat vid dikning av en mosse vid sjön Gölen, Klämmestorp, Väster- götland. Det har enligt välgrundat antagande varit en primitiv »sax» eller fälla för fångst av t. ex. bäver, fig. 9. Fällan, helt av trä, består av en urgrävd stockhalva av omkring 1 m:s längd, har genom mitten av botten ett rektangulärt hål, vilket täckes av två mot varandra rörliga fallluckor. Med sina ännu bibehållna »slagfjädrar» (varmed luckorna bragts att fungera) torde den vara ett av de fullständigaste, om ej till och med det fullständigaste exemplar i sitt slag, som hittills anträffats. I Sverige är endast ett liknande förut (sedan 1910) bekant, tillhörigt Norra Smålands fornminnesförening i Jönköping. Om redskapets sannolika ålder har statsgeologen Ragnar Sande- gren med stöd av en av honom verkställd analys av torvprov, taget på fynd- platsen, uttalat sig sålunda: »Pollenflorans sammansättning visar tydligt hän på den postarktiska värmetidens senaste del, slutet av den subboreala tiden. Fångstredskapet torde härav att döma förskriva sig från bronsålderns senaste del».

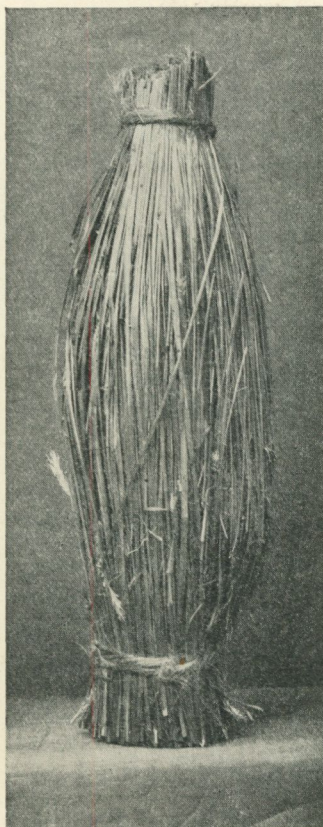

Fig. 8. »Halmdocka» från Nätra sn, Ångermanland. H. 0,44 m. Nord. M. 135,594.

Till fiskeriavdelningen förvärvades genom dr Arwidsson en mjärde från Lohärad i Uppland och en långskaftad laxljuster från Alfta i Hälsingland, vidare knytnålar, drag m. m.

Fig. 9. »Bäverfälla» från Klämmestorp, Utvängstorp sn, Vartofta hd, Västergötland. På fyndplatsen. L. 1,845 m., br. 0,96 m. Nord. M. 137,115.

Avdelningen för de högre stånden.

Föreståndare: museets styresman fil. dr. G. UPMARK; arbetande inom avdelningen: amanuenserna fil. dr S. AMBROSIANI (skråväsen, arbetets historia m. m.); fil. lic. S. WALLIN; fil. lic. A. BÆCKSTRÖM; fröken A. LEWIN (dräkter, textildöremål); fröken G. CEDERBLOM (leksaker m. m.); fröken H. BOIVIE (musikavdelningen).

Inköpen till denna avdelning ha under 1920 varit jämförelsevis få. De mera betydande förvärven hava utgjorts av gåvor av »Nordiska Museets Vänner».

Från 1500-talet förskrivs sig sannolikt en bred och platt tennkanna med fäll-lock och sidohandtag och en malmgryta på tre fötter och med två skarpvinklade öron, som hittats i sjön vid Eriksund i Sigtunatrakten.

Tiden omkring 1600 är representerad av en stol av ek, som inropades på en auktion å Uppsala hospital. Den är av en redan förut känd typ med massiv rak ryggbricka och fyra delvis svarvade, med dubbla slåar förenade ben.

Från karolinsk tid är säkerligen ett tapetfragment, som skänkts av Pelarne församling (Småland). Den är vävd i gobelin-teknik med en ganska grov figurframställning i huvudsakligen bruna, blåa och gula färger. Samma period tillhör med all sannolikhet en glaspokal på fot med den ritade påskriften »Fars Välkomna». Men huvudnumret från tiden blev dock den säng,

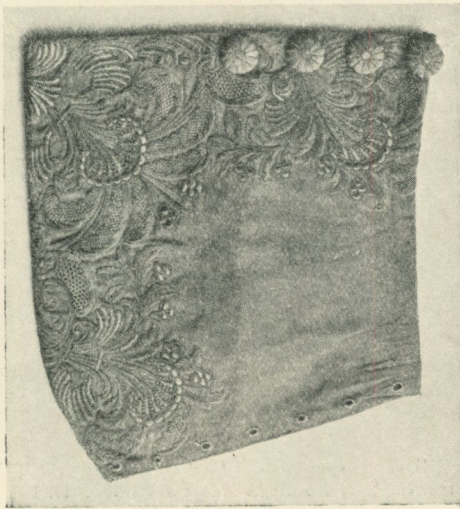

Fig. 12. Stövelkrage av grön »gros de tour» med broderi i samma färg. H. 0,295 m. Nord. M. 136,126.

som en gång gjorts för Carl Gyllenstierna (1649—1732), ägare och byggherre till Steninge, och av Vännerna skänktes museet. Den är ett gott prov, säkerligen från 1690-talet, på svensk barock i snideri och förgyllning, fig. 10. Till sängen, i vars ryggstycke är utsnidat ett C. G. i spegelmonogram, hör en himmel i rikt svängda former samt 6 amoriner och 4 kronliknande prydnader, vilkas placering dock ännu ej är fullt utredd. Med samma gåva följde ännu ett ryggstycke till en annan barocksäng i rik förgylld träskulptur: i mitten en nu tom, oval medaljong, varöver två putti hålla en 7-uddig stjärna, Gyllenstiernavapnet — se fig. 11. Båda ryggstyckena innehålla i sin utformning starka Marotska stildrag, och det förefaller ej osannolikt att N. Tessin d. y. gjort ritningarna till dem (Tessin var ju som bekant arkitekt för själva Ste-

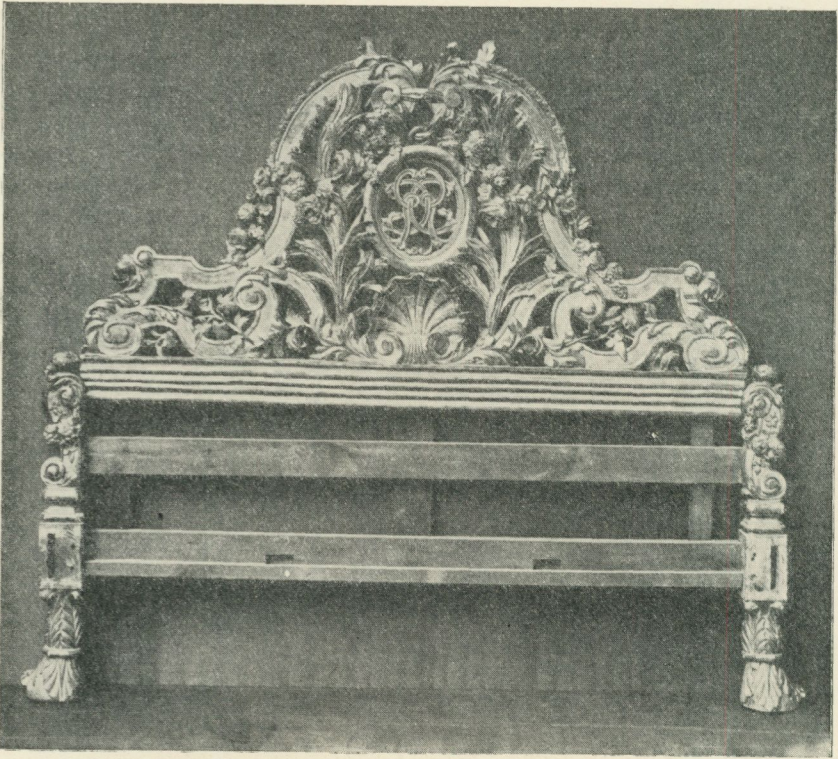

Fig. 10. Ryggstycke till säng, som tillhört Carl Gyllenstierna till Steninge (död 1732); av snidat och förgyllt trä. Gåva av Nordiska Museets Vänner. H. 1,62 m. Nord. M. 136,878.

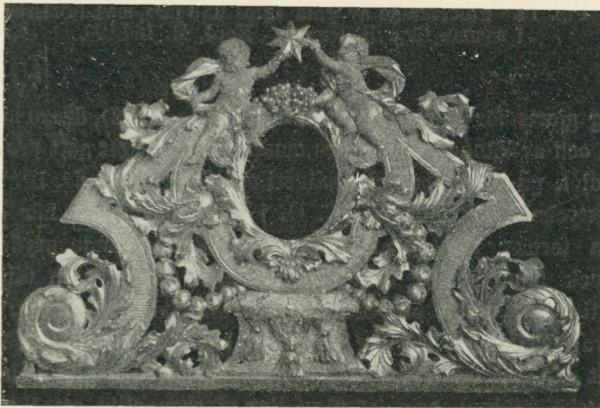

Fig. 11. Ryggstycke till säng, av snidat och förgyllt trä, med Gyllenstiernavapnet, härstammar från Steninge. Gåva av Nordiska Museets Vänner. Br. 1,33 m. Nordiska M. 136,879.

ninge slott). — Ett vackert arbetat s. k. resur, av förgylld brons med nyckel i genombrutet arbete, är signerat av den i Stockholm under 1660—1670-talen verksamme urmakaren Henrik Kullman (Kühlmann) († 1678). Bland dräkterna utgör ett par stövelkragar av grön »gros de tour» med vackert broderi i samma färg en mera sällsynt reminiscens från 1700-talets förra del (fig. 12). En mindre, låg och rund konfektskål av silver på tre fötter är driven i Stockholm 1741 av guldsmeden J. Collin. — Av Rörstrands tidigare tillverkningar har förvärvats en rund och låg (gröt-?)skål från 1740-talet med en typisk delftiserande blå dekor av knyckigt stiliserade blomgrenar på utsidan;

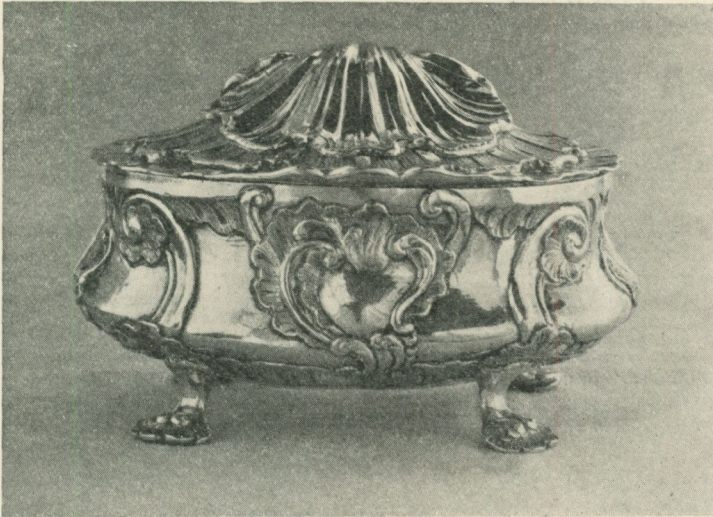

Fig. 13. Sockerskrin av silver. Av Isak Sauer, Stockholm, 1754.
Gåva av Nordiska Museets Vänner. L. O,¹⁷³ m. Nord. M. 135,673.

tyvärr saknas locket. Den är signerad: Stockholm, J. S. (=Joakim Silverskog).

Det ståtligaste tillskottet i museets samling av svenskt silver gällde dock **rokotiden**. Det var Vännernas gåva dels av ett sockerskrin på fyra fötter och med ett som mussla format lock, gjort i Stockholm 1754 av Isak Sauer (fig. 13), dels av en hög kaffekanna med en plastisk blomma på locket och med svart trähandtag, tillverkad i Stockholm 1760 av J. Lampa (fig. 14). Båda dessa pjäser äro i sin rikt genomförda stil och sitt skickliga hantverk praktexemplar av svensk högrokoko. — Av möbler från denna period är att anteckna ett brädspelsbord, i ljusare och mörkare fanér; på en av utdragskivorna vid kortsidorna står att läsa inbränt: »J. H. Serenius minor 10

Junij 1773», vilket väl åsyftar att biskopen i Strängnäs med detta namn († 1776) en gång varit ägare till detta bord med dess krumma ben, som visa ett bestämt svenskt rokoko-lynné, fig. 15. — Mariebergshafjansens glanstid har fått ytterligare en representant i en elegant gräddkanna på fot och med handtag och utdragen snås — vad formerna beträffar, i vad man skulle vilja kalla

Fig. 14. Kaffekanna av silver. Av J. Lampa, Stockholm, 1760.
Gåva av Nordiska Museets Vänner. H. 0,285 m. Nord. M. 136,877.

silvermanér. Kannan i sin vita glasyr, som endast brytes av en svag lila-ton, är signerad 1768 (Marieberg, Berthevin).

Om Mariebergs verksamhet under **gustaviansk tid** vittnar ett ovalt fat i gulvitt stengods, signerat av H. Sten. — Genom gåvor har museets silver-samling också från denna stilepok ökat. En avlång tekanna på fyra klofötter med ett litet genombrutet gallerverk på locket och med lockknapp och

handtag av svart trä är tillverkad 1800 av guldsmeden Zethelius i Stockholm (fig. 16); medan en annan avlång tekanna med trähandtag är gjord av guldsmeden I. Fick i Kristianstad (fig. 17); den förra var en gåva av grossh. I. Traugott, den senare en gåva av Museets Vänner. — En färgglad ylleatta, vävd i flossa med blomsterbård och mittbukett i huvudsakligen blåa, röda och gröna toner mot mjuk gulvit botten bär årtalet 1785 (fig. 18). — Ett blått glas på fot (för senap? från Göteborgs glasbruk?) förskriver sig med all sanno-

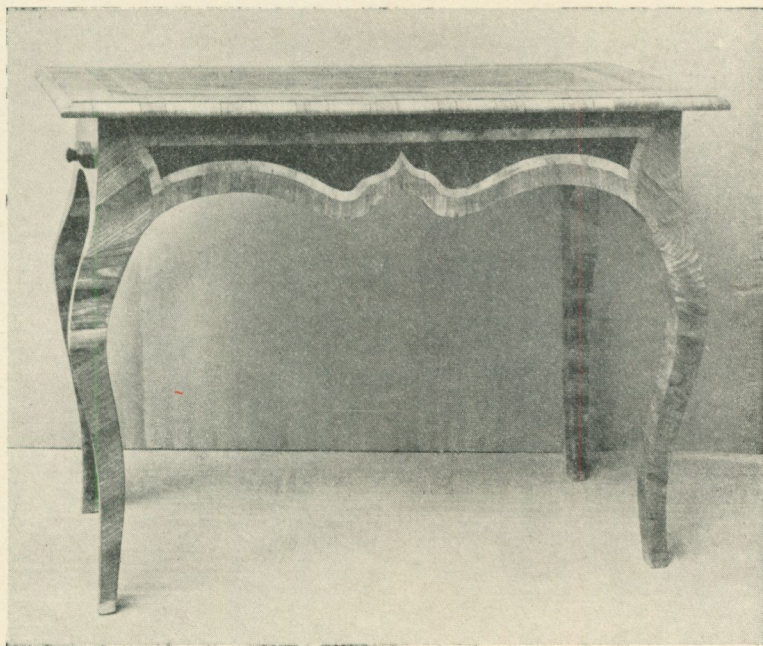

Fig. 15. Brädspelsbord med årtalet 1773. L. 0,965 m. Nord. M. 135,875.

likhet från detta skede. — Bland årsförvärven till dräktavdelningen bör för denna period nämnas en röd broderad sidenkofta. Värdefulla bidrag till kännedom om våra hemvävda tyger äro de gamla provböckerna. En sådan har museet fått emottaga såsom gåva. Proverna äro från slutet av 1700- och början av 1800-talet och hava vävts inom släkterna Göthenstjerna och Drangel.

Bland årets bidrag för att kunna musealt karaktärisera **Karl-Johans-tiden** kan nämnas en del förgyllda gardinhållare av trä i form av pilar och halvmånar, några karotter av s. k. flintporlin från Rörstrand, en flaska från

Fig. 16. Tekanna av silver. Av P. Zethelius, Stockholm, 1800.
Gåva av grossh. I. Traugott. H. 0,165 m. Nord. M. 137,147.

Fig. 17. Tekanna av silver. Av I. Fick, 1814, Kristianstad. Gåva av Nordiska
Museets Vänner. H. 0,20 m. Nord. M. 135,625.

Höganäs av gulglaserat lergods i form av en dam i 1830-talskostym samt en typisk s. k. holsteinervagn med sin flätade inredning och sina 3 korgsäten bakom varandra (fig. 19). Personhistoriskt intresse ha ju dessutom Anders Fryxells klaffchiffonier, hans skrivstol av brunbetsad björk med rottingsits, hans runda bläckhorn av brunt stengods samt en firsidig sanddosa av glas (gåva av fröken Eva Fryxells sterbhus).

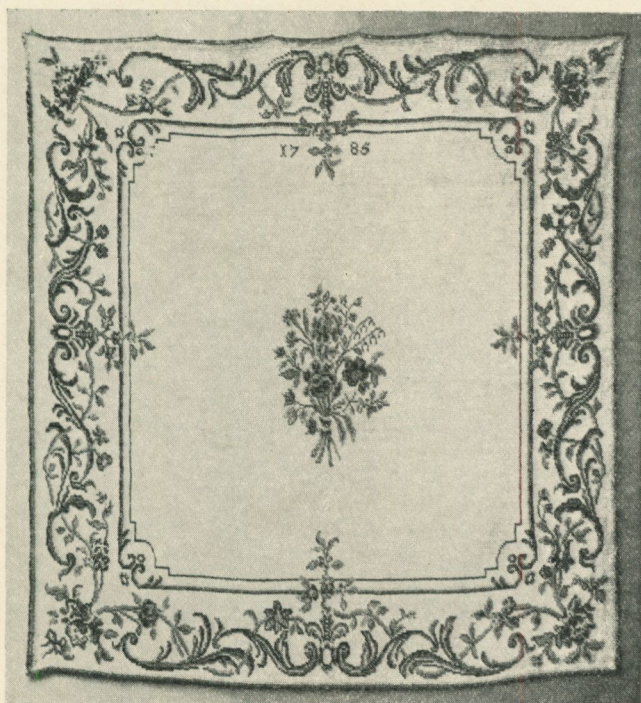

Fig. 18. Yllematta, vävd i flossa. Med årtalet 1785.
Storl. 2,06 × 1,87 m. Nord. M. 137,037.

Tiden efter Karl-Johans-stilen, vilken ju var vår empire, kännetecknas som bekant av sina efter varandra följande stilimitationer. Såsom goda prov på 1800-talsrokoko har förvärvats en i ryggen tredelad soffa, rikt skulpterad i mahogny och klädd med röd schagg, tillverkad på 1860-talet av Carl Peter Söderström; en väggspiegel i ymnigt skulpterad mahogny; 2 stolar av mahogny med sits och rygg stoppade och klädda med ett halvulle med gulbrunt mönster på svart botten och kantat med långa fransar; samt en ljuskrona för 18 ljus av förgylld brons med glasprismor. — Av Höganäs' tillverkningar har inköpts en gulvit tillbringare med orientaliska figurmotiv m. m. i relief; av

Rörstrandsfabrikationen ett större avlångt porslinsfat med en ovanligt lyckad polykrom dekor av blommor. — En brännvinsflaska av glas är blåst vid Sölje glasbruk.

Att konststickningen varit högt uppdriven i vårt land visar en samling av 41 olika stickningsprov, sammanhängande till en lång remsa och daterad 1842. Samma konstskicklighet visar ett litet prov med sina därtill hörande smala stickor av silver.

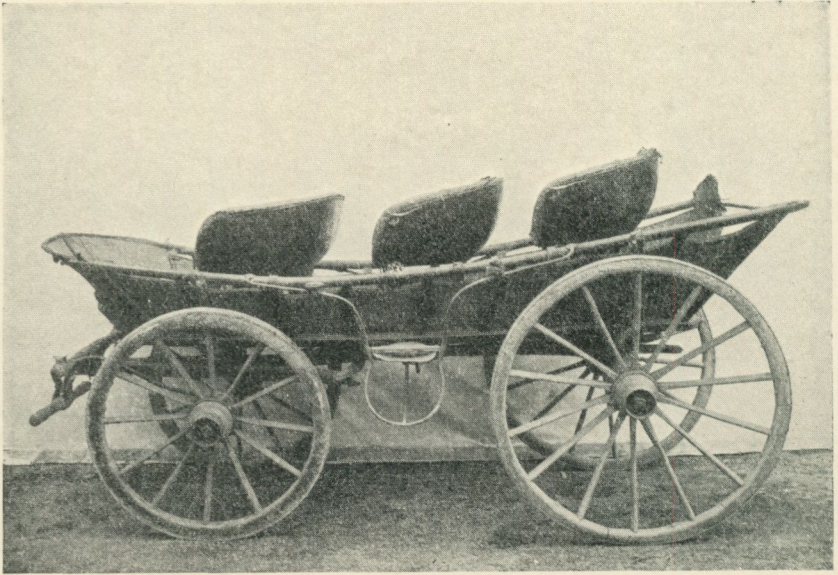

Fig. 19. »Holsteinervagn». 1800-talets förra hälft, från Torsåker, Uppland.
L. 3,5 m. Nord. M. 137,158.

Samlingen av barndräkter har ökats med åtskilliga såväl fullständiga klädningar som dräktdelar, vilket allt burits av den vid sin död 1846 treåriga Emma Theresia Cederström.

Ävenså har införlivats med samlingarna en brudstubb (underkjol) av vitt siden från 1845, brudskor från 1848, brudtofflor från 1863 samt några smycken i hårbete och guld från 1831, 1844 och 1848, det första utgörande ett kors med initialerna J. H. — L. D. H. = Johan Hazelius och Lovisa Dorotea Hazelius, f. Keyser. Johan H. var Artur Hazeli farfar och tydligt är, att man av hans och hans makas hår gjort detta smycke.

Till sist bör omnämnas att delar av tapeter av papper och av väv från 1700- och 1800-talen från olika håll lämnats såsom gåva — gåvor, som ingalunda höra till de minst kärkomna.

Skråavdelningen. Det mest omfattande arkivaliska förvärvet utgjordes av ett stort antal handlingar från glasmästarämbetet i Stockholm: protokollsböcker i kvart för åren 1642—1656, 1665—1668, 1668—1678, bundna i pergament, i folio för åren 1679—1695, 1696—1753, bundna i brunt skinnband, fattigbok för åren 1749—1781 i kvart, pappband; en ofullständig serie lådräkningar från 1653 till 1700-talets slut, obundna; dessutom en stor mängd lösa handlingar av olika slag från 1600—1800-talet, 6 buntar.

Övriga förvärvade skråhandlingar voro: ett mästarbrev på pergament, utf. av vagnmakarämbetet i Stockholm 1738 för Johan Fohrman; ett mästarbrev, utf. av körsnärämbetet i Göteborg 1839 för Joh. Christ. Hensman; ett gesällbrev, utf. av karduanmakarämbetet i Göteborg 1778 för Johan Eding; en protokollsbok i kvart för guldsmedsämbetet i Arboga åren 1652—1728, bunden i pergament.

Av skråföremål har endast ett inkommit, nämligen ett mästerstycke inom målarämbetet, utfört 1789 av Carl J. Hehnert. Var denne gjort sitt mästerstycke är emellertid ännu ej utrett.

Arbetets historia. Avdelningen för bokhantverk har mottagit ett par kopparplåtar till tryckning av omslag från H. Schmidts fabrik i Karlshamn och en samling etiketter till kardusomslag för flere olika firmor.

Apotekare. Huvudförvärvet utgöres av en stor samling apotekskärl från danska, svenska och även några norska apotek, vilken hopbragts av den danske droghandlaren E. A. Bloch och efter hans död i enlighet med hans förordnande överlämnats hit. Bland dessa märkas även några glasflaskor, som otvivelaktigt härstamma från 1600-talet. Dessutom ha förvärvats ett par dussin flaskor från apoteket i Falun och en apoteksskylt, en bäver, från apoteket i Härnösand.

Glasblåsning. Modell i naturlig storlek av en glasugnsverkstad med degel, ugnskakor, arbetsstol, vattenspann, skopa, pipor, saxar samt äldre och yngre ler-, metall- och träformar.

Grovsmeder. Ett antal verktyg har inköpts från Stockholm för att komplettera tidigare förvärv i syfte att få en något så när representativ samling dylika redskap.

Guldsmeder. För ett par år sedan inköptes A. M. Elgstrands guldsmedsverkstad i Burgsvik på Gottland. Emellertid hade då ej allt kommit med. Av en hans arvinge har nu det återstående fått förvärvas.

Snickare. Från olika håll ha enstaka verktyg i år som under andra år förvärvats, något rikligare från Öland. En mindre samling utmärkt vackra verktyg — en gång inköpta i Paris — ha som gåva överlämnats till institutionen.

Tapettryckare. En tryckmaskin för tillverkning av tapeter jämte några stockar för tryckning av sådana ha som gåva inkommit.

Den kyrkliga avdelningen har som vanligt haft föga ökning. Utom den på annat ställe behandlade vävnaden från Pelarne kyrka i Småland från 1500-talet och ett fönster med blyinfattade rutor från Luleå Gammelstads kyrka utgör huvudförvärvet ett tjugotal målade bänkdörrar från den gamla inredningen från Lau kyrka på Gottland. Vid reparationen förvärvades dessa av en enskild person, vilken nu överlåtit desamma till museet.

Om en från Beateberg, Rö sn, kommen vällingklocka förmåler traditionen, att den en gång varit ringklocka vid Skederids kyrka i Uppland.

Till **avdelningen för eldens ekonomiska användning**: kakel från olika tider och diverse belysningsföremål, av vilka intet torde vara av den betydelse att här särskilt nämnas.

Avdelningen för Stockholmiana. Som byggnadsverksamheten i Stockholm sistförflutna år legat nere, har tillväxten varit ringa. Vid rivningen av Skeppsbron 16 tillvaratogs åtskilliga byggnadsdetaljer av stort intresse. Från tomten Sveavägen 31 (se föregående års redogörelse) har inkommit ett mindre fynd.

Skansens kulturhistoriska avdelning.

Föreståndare: intendenten NILS KEYLAND.

Byggnader. Ett verk för beredning av ylletyger s. k. *vadmalsstamp*, från Bodarsjön i Sveg socken, Härjedalen, blev uppfört i västslutningen vid det lilla vattendraget nedanför säldammen, där det nu minner om en av allmogens forna hemslöjder. Verket drives av ett yttre med skovlar försett vattenhjul, vars grova axel, den s. k. vändstocken, med sina lyftarmar griper stamparna och bringar dem att röra sig upp och ned. Stamparna nedfalla växelvis i underställda hoar, vari de tyger, som skola bearbetas, finnas placerade. Förvärvet finnes beskrivet och avbildat i Skansens kulturhistoriska vägledning (upplagan av år 1921).

Det norska *Västveitloftet* flyttades från sin förutvarande plats norr om Högloftet till en lämpligare och för eldfara bättre skyddad plats, belägen ett par hundra meter längre västerut än den förra.

Ny tomtplats utsågs och planerades för den *hälsingländska skogsarbetarkojan*, vilken, då friluftsteatern tillkom, blev indragen på denna anläggnings område. Flyttningen av kojan hann dock ej verkställas under årets lopp.

Reparationer. Omläggning av en del av Oktorpsgårdens halmtak, ny barkbetäckning av den jämtländska kokskålen m. m.

Vid den eldsvåda, varav Skansens å nedre Solliden belägna materialgård den 19 juni härjades, uppbrann en del virke av kulturhistoriskt värde, nämligen en badstuga och en liten svinstia av en numera utgången typ, båda från Uppland. Stian, härstammande från Skokloster socken, var försedd med ett giset, grindliknande golv (från annan trakt känt under benämningen »gödstege»). Det berättas, att under den tid svinen undergingo sin gödningskur, nödgades de, för att hastigt tillväxa i fetma, tillbringa sin tid på detta golv, hindrade från att röra sig omkring.

Av den gamla svalgångsboden från Nora, som i avvaktan på uppförande hållits magasinerad i materialgården, skonades vid eldsvådan visserligen väggvirket, men en del viktiga detaljer gingo till spillo.

Seglora kyrka har som gåva av Prinsessan Märtha fått emottaga ett antependium, broderat av prinsessan själv å röd linnelärft med mönster i guld och silke. En orgel har anskaffats för kyrkokassans medel. Angående i kyrkan hålles gudstjänst m. m. se nedan sid. 41.

Allmogemusik. Liksom under de föregående åren företrädde den folkliga musiken av folister från olika landskap. Hök Olov Andersson från Rättvik i Dalarna, känd från föregående tillfällen, spelade under första veckan av juni. Under tiden $^{27}/_6$ — $^{23}/_7$ medverkade C. F. Appelpgren från Bollnäs i Hälsingland. Sandberg från Ösmo, Södertörn, spelade i början av augusti och Olof Ekwall (Olle Ek) från Småland ett par veckor i slutet av samma månad. — Mungiga eller munharpa, ett ej förut på Skansen hört instrument, trakterades av metallarbetaren Gustav Svalberg från Eskilstuna, $^{29}/_8$ — $^{12}/_9$, och tilldrog sig berättigt intresse från publikens sida.

Den 31 juli—2 aug. hölls enligt ungefär samma plan och anordning som vid ett föregående tillfälle (1910) en spelmansstämma, vari spelmän (omkr. 30 st.) från de flesta landskap inbjudits att delta. Vid tillfället fonograferades folkmusik.

Bygdemålsberättare. Brita Karin från Roslagen (fru Fanny Berthini) $^{1}/_6$ — $^{6}/_6$, Nämndemansmor från Trollhult (fröken Nilla Florell) $^{15}/_8$ — $^{19}/_9$. — För första gången och i en delvis ny genre uppträdde Spegel-Anna från Leksand, uppläsande egenhändigt skrivna skildringar ur folklivet, vilka av de besökande livligt uppskattades. Nergårds-Lasse berättade historier varje söndag och gjorde brandvaksrop.

Folkdanser. Som vanligt tre gånger i veckan: söndag, onsdag och fredag; ringlekar fyra gånger: söndag, tisdag, torsdag och lördag. I samband med den ovan nämnda spelmansstämman gavs folkdansuppvisningar på Skansens dans-

bana av Norska dansringen, finska föreningen Brage, Nationaldansens vänner från Malmö, danska laget Godvins folkdansare från Roskilde, Göteborgs nationaldanssällskap, Uddevalla sagostundsförening samt Värmlands folkdansare från Kristinehamn och Arvika. Folkdansarmötet anordnades av Stockholms Folkdansareförenings centralkommitté.

Koralsång. I Hällestadsstapeln utfördes söndagligen medeltida hymner av en flickkör och en manlig solist under ackompanjemang av en avdelning av K. Flottans musikkår. Ledare var under året, efter dir. Frans Tigers frånfalle, flaggunderofficeren Eric Ericsson.

Staffanssång sjöngs under julen varje sön- och helgdag av gossar med den ljusa stjärnan.

Lapparna. Anders Nilsson från Frostviken med familj vistades i kåtorna från och med den 15 maj till och med den 15 september.

Kaspteatern spelade varje lördag och söndag.

Skansens naturvetenskapliga avdelningar.

Föreståndare: intendenten ALARIK BEHM.

Den rådgivande nämnden för ärenden rörande Skansens zoologiska trädgård har under året utgjorts av professor WILHELM LECHE, professor EINAR LÖNNBERG, professor YNGVE SJÖSTEDT, professor HJALMAR DAHLSTRÖM och konstnären BRUNO LILJEFORS.

Som veterinär för Skansen tjänstgör sedan 1904 professor VILHELM SAHLSTEDT.

Zoologiska trädgården. Genom intresserad förmedling av jägmästare G. Nordfors i Strömsund i Jämtland erhöles en under våren från sin tjuvskjutna moder tagen björninge av hankön. Sedan Skansens zoologiska trädgård år 1897 fick den ännu levande björnen Olle från Lima socken i Dalarna var detta den första stammande från landskap i mellersta Sverige, geografiskt sett. Även den nu förvärvade visar de för i dessa landskap ännu förekommande björnarna karakteristiska kännetecknen: ljust brunröd färgteckning, kort, brett huvud och kort nos. Från Lappland komma björnar ha åter alla visat samma typ som från Ryssland och norra Finland erhållna exemplar med svart päls, smalt huvud och lång, utdragen nos. — Även under detta år föddes en visentkalv. Tillsammans med sin moder förvarad i samma in-

hägnad, i vilken redan föregående år två visentkalvar ända från födelsen vistats under längre tid, lyckades denna dock i ett obehäkat ögonblick taga sig in i närgränsande hage, där han genast dödades av den i densamma förvarade visenttjuren. — Under året föddes vidare bl. a. en bunderapunge, två vargbastarder i 2:dra generationen, tre renkalvar och två dovhjortkalvar. Ungar kläcktes av korp, berguv, grönfotad sumphöna och havstrut, av den sistnämnda sedan två tidigare lagda kullar ägg borttagits av någon okunnig person. En av intendenten O. Gylling i Malmö skänkt rördrum dog tyvärr redan efter ett par veckor. Genom köp förvärvades bl. a. en blå kärnhök, två sångsvanar, två mindre sångsvanar, sex havregäss och fyra fjällgäss. Förändringarna för övrigt inom djursamlingen åskådliggöras i tabellen sid. 28—29.

I renhagen ersattes den gamla bristfälliga foderhäcken med en ny under tak och försedd med kalvningsrum.

Botaniska avdelningen. Medicinalörttagården ökades bl. a. genom en sändning torvor *Arnica montana* från Småland. I övrigt pågick sedvanlig gallring av överflödig undervegetation under sommaren och hösten.

Professuren i nordisk och jämförande folklivsforskning.

Professorn har beträffande verksamheten under arbetsåret 1919—1920 avgivit nedanstående berättelse:

Det gångna arbetsåret 1 sept. 1919—1 juni 1920 har i överensstämmelse med av professorn 15 sept. 1919 avlämnat förslag till arbetsplan upptagits av dels föreläsningar i svensk folklivsforskning på Nordiska Museet, dels bearbetning av de svenska runstavarna, dels förarbeten för typlistor över den svenska allmogens textilredskap.

Föreläsningarna hava ägt rum lördagar kl. 2—4 samt togo under höstterminen sin början den 18 okt. och avslutades den 29 november; föreläsningarna under vårterminen togo sin början den 7 febr. och avslutades den 8 maj. Till föreläsningarnas åhörande hade genom anslag å Stockholms högskola inbjudits studerande vid högskolan.

Under höstterminen behandlades *Det folkliga kalendariet och årshögtiderna*, därvid efter en inledande översikt över primitiv tideräkning redogjordes för de olika årsindelningarna hos de antika folken och hos de gamla nordborna samt för den svenska rimstavens kalendariska mekanik.

Under vårterminen behandlades *Runstaven och årshögtiderna*, därvid efter en översikt över runstavens etnologi (tryckt i *Fataburen* 1921) redogjordes för märkedagarna på runstaven jämte vid dem knutna bruk med redogörelser för motsvarande festbruk hos övrig nordeuropeisk allmoge. Den del av feståret, som behandlades, omfattade tiden från Mikaeli till jul.

Skansens zoologiska trädgårds

Djurslag.	Bestånd ^{31/12} 1919.			Öknin g.		
	Antal arter, avarter.	Antal ex.	Värde.	Födda.	Gåva.	Köp.
D ä g g d j u r .						
Apor och insektätare	6	12	240—	1	4	—
Kattdjur	3	7	1,850—	5	1	—
Hunddjur	9	16	1,750—	2	—	—
Uttrar, järv, iller	9	12	595—	—	4	—
Björnar	4	8	2,800—	—	1	—
Gnagare	6	71	2,218—	213	26	—
Hästdjur	3	5	1,950—	—	—	—
Nötkreatur	3	8	25,000—	2	—	1
Hjorddjur	6	18	3,400—	5	—	—
Får, getter	2	13	340—	11	11	—
Svin	2	3	1,500—	—	—	—
Summa	53	173	41,643—	239	47	1
F å g l a r .						
Sångfåglar	22	56	189—	7	6	153
Kräkfåglar	4	5	125—	3	2	6
Ugglor	6	16	409—	2	2	—
Falkar, örnar	6	12	225—	7	—	—
Vråkar, hökar	4	8	150—	—	5	3
Papegojor	7	17	440—	—	2	—
Hönsfåglar	10	44	830—	17	4	—
Duvor	6	38	145—	21	2	—
Vadare	12	26	545—	1	4	2
Svanar, änder, gäss	15	31	1,510—	12	4	14
Övriga simfåglar	13	25	740—	2	1	—
Summa	105	278	5,308—	72	32	178
Djurbeståndets summa	158	451	46,951—	311	79	179

djurbestånd den 31 december 1920.

Minskning.		Bestånd ^{31/12} 1920.			Anmärkningar.
Sålda.	Dödade, döda	Antal arter, avarter.	Antal ex.	Värde.	
2	2	4	13	650—	1 bunderapunge född.
4	3	3	6	1,350—	
—	3	9	15	1,600—	2 varghundar födda.
—	—	9	16	665—	
—	—	3	9	3,100—	1 björnunge från Jämtland gäva.
155	14	6	141	2,315—	1 harunge, albino, född.
—	—	3	5	1,950—	
2	1	3	8	25,000—	1 visentkalv född. 1 visentkalv förolyckats.
3	1	6	19	3,500—	
16	3	3	16	480—	
—	—	2	3	1,500—	
182	27	51	251	42,110—	
6	139	27	77	239—	
—	3	7	13	200—	3 korpungar kläckts.
1	8	6	11	314—	2 berguvungar kläckts.
3	7	6	9	185—	
1	5	5	10	280—	1 blå kärrhök ink.
2	1	8	16	440—	
21	1	10	43	900—	1 riporre dött.
17	2	4	42	108—	
—	6	12	27	635—	{ 1 sumphönunge kläckts. 1 häger ink. 1 rördrum g. 1 rördrum dött.
2	4	16	55	2,285—	
2	3	11	23	815—	1 havstrutunge kläckts.
55	179	122	326	6,401—	
237	206	163	577	48,511—	

Dessa föreläsningar gingo hand i hand med undersökningar av primär-materialet, bestående dels av Nordiska Museets och Statens Historiska Museums rimstavar, dels av rimstavar tillhörande enskilda samlingar samt i den äldre tryckta och handskrivna litteraturen kända teckningar av rimstavar och rimstavstecken. Genom det sålunda hopförda materialet har även grunden kunnat läggas för en klassificering av det svenska rimstavsmaterialets typer.

Utom de egentliga föreläsningarna ordnades under november månad 1919 en demonstrationskurs i museet över svensk träornamentik och textil slöjd med huvudsaklig vikt lagd vid kännedomen om de olika teknikerna. I denna kurs deltog tre studerande. Under senare hälften av april och förra hälften av maj detta år upprepades denna kurs med 5 deltagare. Kursen har bägge gångerna pågått en timme varje tisdag och fredag.

För åstadkommande av typlistor över svenskt allmogematerial för att tjäna till ledning vid utbildandet av insamlare och om möjligt även under insamlingsarbetet har ett försök gjorts till uppläggande av ett provregister över svenska textilredskap. För slutförandet av provregistret erfordras emellertid ännu fotografering av ett stort antal föremålsformer, ett arbete, som är avsett att utföras så fort det sista årets belastning av museets fotograf kommer att lätta.

Vidare må nämnas att professorn i juni 1919 emottog uppdrag att såsom sakkunnig åt Kungl. Fornminneskommittén undersöka och uppgöra förslag till organisationen av de svenska landsortsmuseerna. I samband med denna utredning besöktes följande museer: Göteborg, Vänersborg, Karlstad, Älvdalen, Leksand, Falun, Östersund, Luleå, Umeå, Härnösand, Sundsvall, Hudiksvall, Karlskrona, Kristianstad, Simrishamn och Lund. Såsom ett led i förevarande utredning har en historik över de enskilda fornminnes- och kulturhistoriska museerna utarbetats, vilken är avsedd att såsom bilaga bifogas kommitténs betänkande. För författandet av en sammanfattande historik över samma företeelser samt av förslag till framtida organiserande av dem åtnjöt professorn, efter överenskommelse med Nämndens ordförande och museets styresman, ledighet under tiden 1—12 mars 1920.

Professorn deltog i Skandinaviska museiförbundets möte i Kristiania i september 1919 och besökte i samband härmed folk museerna i Kristiania, Lillehammer, Hamar och Elverum.

Professorn har i tjänsten träffats å museet tisdagar och fredagar 2—3 e. m.

Stockholm i juni 1920.

Nils Lithberg.

Av professorn avgiven promemoria för verksamheten under året 1920—1921 godkändes av museinämnden.

P. M. rörande arbetsåret 1920—1921 för professorn i nordisk och jämförande folklivsforskning.

1. Arbetet med riktlinjerna för ämnet i och för fastställande av kunskapsfordringar för de högre betygen i filosofie kandidatexamen fortsättes.
2. Fortsatt bearbetning av de svenska runstavarna.
3. Fortsatt arbete med förslag till typlistor för registrering av primitivare allmogeföremål.
4. Under höstterminen utländska resor (Tyskland, Schweiz och Frankrike).
5. Under vårterminen föreläsningar över ämne som framdeles kommer att bestämmas.

Bibliotek och arkiv.

Museets bibliotek och arkiv ha föreståtts av amanuensen fröken VISEN LEWIN med biträde av amanuensen fröken HEDVIG BOIVIE och fröken RAGNHILD BERGSTRÖM. Den särskilda avdelning av arkivet, som utgöres av arkivet för svensk folkkännedom, har föreståtts av intendenten dr EDVARD HAMMARSTEDT, biträdd av amanuensen fröken LAURA STRIDSBERG.

Biblioteket har ökats med 855 band och småskrifter, förvärvade genom byte med museer och samfund såväl inom som utom landet samt genom gåvor och inköp. Förteckning över givare med omnämnande av mera betydande gåvor återfinnes å sid. 48 o. f.

Arkivet för svensk folkkännedom. Den värdefulla skörd av utdrag ur svenska kyrkoarkiv och andra arkiv, som under närmast föregående år genom kand. A. Billow utförts, fortsattes under 1920 av samma hand. Särskilt var det Öland, Uppland och Södermanland, som i nämnda hänseende blevo undersökta. Amanuensen fröken Louise Hagberg lämnade även detta år rikhaltiga samlingar av uppteckningar från Gästrikland, Hälsingland och andra landskap samt även från Norge. Hedersplatsen bland medverkare på detta fält tillkommer dock lektor M. Klintberg i Visby, vilken såsom gåva överlämnade två stora samlingar av särdeles omsorgsfullt utförda anteckningar med beledsagande fotografier om den gottländska allmogens, särskilt fiskarebefolkningens, liv och näringsutövning. Från den flitige kulturforskaren Pehr Johnsson i Broby förvärvades en samling utdrag och anteckningar ur domböcker m. m. Fru Anna Friberg överlämnade en samling uppteckningar om folketro och folksed i Småland. Bland övriga meddelare må nämnas amanuenserna S.

Erixon och S. Ambrosiani, intendenterna friherre E. Nordenskiöld — en serie fotografier av sländspånad — och E. Hammarstedt, dr. H. Rosén, konservator E. Sörling — om offerkast — Svenska Turistföreningen samt Aftonbladets halvveckoupplaga, som genom amanuensen fröken L. Hagberg överlämnade en stor samling tidningsmeddelanden och uppsatser av hithörande innehåll. — Från amanuensen Y. Laurell inlöstes 49 stycken fonografrullar med av honom vid den under året på Skansen hållna spelmansstämman på uppdrag upptagna melodier.

Samfundsväsen. Äldre arkivalier rörande svenskt byväsen ha insamlats i flera landskap vid byundersökningar, delvis i original, men mest i avskrift. På samma sätt ha omfattande uppteckningar gjorts rörande byorganisation och äldre samfundsliv. De rikaste skördarna härröra från Skåne, Västergötland (även fotografier) samt Hälsingland och Gästrikland.

Allmogens byggnadskultur. Det under 1920 inkomna materialet från detta och föregående års byundersökningar är synnerligen rikt och utgöres av anteckningar, fotografier, kartor och ritningar rörande byar, fisklägen, byggnader och bostadsinredningar i Skåne, Halland, Bohuslän, Västergötland, Dalsland, Östergötland, Sörmland, Värmland, Uppland, Gästrikland, Dalarna, Hälsingland, Medelpad, Härjedalen, Ångermanland och Västerbotten. Vid utarbetningen härav har amanuensen Sigurd Erixon bitratts av fil. kandidaterna S. Rothman, A. Nygård, Manne Hofrén, Torsten Lenk, fil. mag. R. Ljunggren och Ragnar Jirflow, kandidaterna Harry Henschen, Gösta Selling, Nils Sahlström, greve Sten Kalling, Nils Ålenius, R. Lundgren, E. Sandback, K. H. Bergengren, G. Malmberg och arkitekterna Bruno Kjellström, Sven Häggbom, A. Norgren, N. Henriksson-Hansen, Frej Klemming, Olle Lagergren samt teknologerna A. Niklasson, Nils Beckert, Tore Hellström, Erik Lund, Harald Namtvedt, Arthur och Kurt von Schmalensee, Haqvin Carlheim-Gyllensköld, Sigge Ullén, Eric Valin, Inge B. Staaf, E. Siebke, M. Mogensen, E. Sundbärg, G. Jacobsson och Bertil Nyström. Endast en del av det redan insamlade materialet har dock ännu hunnit utarbetas.

Vid sidan av byundersökningarna riktades arkivet med en samling byggnadsritningar, utförda vid intendent N. Keylands resor i Värmlands finnskogar och angränsande trakter i Norge samt genom kand. A. Billow fotografier från Öland och Småland.

Genom gåvobrev av den 14 jan. 1920 överlät Föreningen för svensk hemslöjd till Nordiska Museet den av fröken Lilli Zickerman bildade, delvis förut redan deponerade samlingen originalplanscher till Föreningens för svensk hemslöjd verk över *svenska allmogetextilier*, bestående av 12,000 planscher

jämte lika många fotografiska originalnegativ till samma verk. Vid överlämnandet voro fästa vissa vilikor, vilka museet förbundit sig att iakttaga.

Prästgårdsarkivet har under året tillvuxit på samma sätt som under föregående år och huvudsakligen genom intresserat bistånd av samma medarbetare som finnas omnämnda i föregående årsredogörelse. Trots avsaknad av egna undersökningsmedel har prästgårdsundersökningen sålunda även detta år fått icke oviktiga bidrag genom det arbete forskare på närgränsande områden kunnat utföra vid sidan av andra uppgifter.

Bland arkivets förvärv belysande högre ståndets kulturen må nämnas fotografier och negativ framställande exteriörer och interiörer av herrgårdar i Småland och Halland; väggbeklädnader å Bernshammars herrgård i Västmanland; samt av möbler, silver, tenn, textilier, musikinstrument m. m.

Vidare en samling fotografiporträtt från 1860- och 1870-talen och ett album med fotografiporträtt, som tillhört författarinnan Rosa Carlén.

Av kyrkliga föremål: ritning av ett rosettfönster, förut i Uppsala domkyrka; samt negativ av silver från olika kyrkor.

Av stadsbyggnader: en samling fotografier från Stockholm samt fotografier och negativ av byggnader i Hälsingborg och Lidköping.

Tillfälliga utställningar, depositioner och utlån.

Tvenne tillfälliga utställningar hava under året varit anordnade i museet. Den första ägde rum under tiden 6 febr. till 14 mars och omfattade uteslutande förvärv till avdelningen för de högre stånden, däribland den till museet testamenterade Håkanssonska samlingen samt föremål skänkta av Nordiska Museets Vänner m. fl. Den andra, som var öppen den 4 maj till 15 juni, omfattade textilföremål och anordnades i samband med Handarbetets Vänners och Hemslöjdsföreningarnas »textilvecka» i Liljewalchs konsthall. Till utställningen, som utgjorde ett försök att placera in allmogetextilierna i textilkonstens historiska sammanhang, hade bidrag välvilligt utlånats av Statens Historiska Museum, föreningen Jämtslöjd i Östersund, Kulturhistoriska Museet i Lund och Handarbetets Vänner. Denna utställning var ordnad av amanuenserna fröken v. Walterstorff och fröken A. Lewin.

Depositioner. Av konstnären Gunnar Hallström har museet i deposition erhållit en halmförklädnad för »Halmstaffan», en rekonstruktion, sådan den uppgivits hava burits på Björkö, Adelsö socken, Färentuna härad, Uppland, av en vid Staffansjungandet uppträdande person. Av samme konstnär och från samma trakt ha även deponerats tvänne julkärvar.

Utlån. Ur museets samlingar har till utställningen i Östersund 1920 varit utlånad den s. k. Locknefonten (nr 6634), en dopfont av trä från 1100-talet. — En samling lerkärl har under några månader varit utlånade i och för en utställning dels i Norsk Folkemuseum, dels i Kunstindustrimuseum i Kristiania.

Utgivna arbeten.

Museets publikationer. Av museets tidskrift *Fataburen* utkom under året endast första häftet av årgång 1920. Övriga häften fingo anstå till följande år på grund av arbete med utgivande av en festskrift tillägnad museets f. d. styresman, fil. dr Bernhard Salin, vilken skrift skulle föreligga färdig till mitten av januari 1921.

För övrigt märkas följande publikationer: Svensk forntro och folksed i bild och ord av N. E. Hammarstedt, häfte 1, 60 sid. 8:o; Vägledning genom Nordiska Museets samtliga avdelningar, ny uppl. redigerad av N. Lithberg, 90 sid. 8:o; Avdelningen för svenskt skråväsen rum 32—33, vägledning utarbetad av S. Ambrosiani jämte förteckning över svenska skråföremål och handlingar i Nordiska Museet, 58 sid. 8:o; Skansens programblad 9 maj—3 okt.; särskilda program för Valborgsmässoaftonen och majfesten 1 och 2 maj, 12 sid. 8:o, samt för vårfesten 22—30 maj, 8 sid. 8:o.

Av tjänstemännen utgivna arbeten.

Styresmannen dr Upmark: Skansen för 100 år sedan, tr. i Festskrift till Daniel Fallström. — Svenska Museimannaföreningens och Svenska Fornminnesföreningens möten i Örebro 1920, tr. i *Fataburen* 1920. — Sturehof, Boserup, Rösjöholm, Össjö, Charlottenlund, Gyllebo, tr. i Svenska slott och herresäten, ny följd. — Redigerat och utgivit Samfundet St. Eriks årsbok 1920.

Intendenten Hammarstedt: Svensk forntro och folksed i bild och ord, h. 1. — Artiklar i *Fataburen* 1920 och *Nordisk Familjebok*. — Översikt över svensk litteratur i folklivsforskning, i *Tidskrift för det svenska folkbildningsarbetet*.

Intendenten Keyland: Sentrådsspinnning, tenndragning och bältsmykke-gjutning hos lapparna i norra Jämtland, i *Fataburen* 1920 (tr. 1921); recension i samma tidskrift. — En Lusse-visa i *Värmlandsjournalisternas jultidning Pennan*. — Redigerat Skansens programblad.

Professor Lithberg: Runstavar med rättade gyllental före år 1600, i *Fataburen* 1920. — Recension i samma tidskrift. — Redigerat ny upplaga av *Vägledning genom museets samtliga avdelningar*.

Amanuensen Ambrosiani: Avdelningen för svenskt skråväsen rum 32—33, vägledning, jämte Förteckning över svenska skråföremål och handlingar i Nor-

diska Museet. — Från de svenska skrååmbetenas dagar. Till det svenska hantverkets första dag den 4 sept. 1920. — Dokument rörande de äldre pappersbruken i Sverige h. 2, sid. 81—160 (Föreningens för svensk kulturhistoria Böcker 1: 2). — Om profanbyggnader på Gottland, i Arkitektur juni 1920. — Jämtne R. Cederström och A. Grape redigerat Rökstenen av Otto von Friesen. — Redigerat Föreningens för svensk kulturhistoria tidskrift »Rig».

Amanuensen Erixon: Uppländsk byggnadskultur i »Upsala Nya Tidnings» julnummer 1920. — Ett skärlag och dess arkiv, i Fataburen 1920 (tr. 1921). — Recensioner i Fataburen 1920. — Kapitlet Samfundsväsen, i Vägledning genom Nordiska Museets samtliga avdelningar.

Amanuensen Wallin: Siden-droguet. En notis till 1700-talets svenska sidenfabrikation, i Studier tillägnade Oscar Almgren 9/11 1919 och i Rig 1920. — Den Löwenadlerska tennsamlingen i Nordiska Museet, i Fataburen 1919. — Redigerat Gamla Svenska Städer, ny uppl., häft. 1.

Amanuensen Bäckström: »Om 1700-talets holländska klinkert», i tidskriften Tegel 1920, h. 1 och 2. — Carlbergs-albumet, 1638—1732, i Personhistorisk Tidskrift 1920, h. 1. — Några äldre glasformer från Kosta, i Svenskt Hantverk. — E. Hannover: Keramisk handbok I, anm. i Sv. Slöjdföreningens Tidskrift 1920, h. 1.

Amanuensen fröken Hagberg: »Gammal tro och sed i Sveriges bygder. Påskhögtiden.» (Handpresstryckeriet. Råsunda 1920.) — »Jul i gamla dagar», i Husmoderns Jul 1920. — »Forntro, folksed och samfundsväsen i Nordiska Museet», i Skansens programblad 3 okt. 1920. — Gammaldags seder och bruk uti Olden i Nordfjord, Norge, i Fataburen 1920 (tr. 1921).

Undersöknings- och studieresor.

Dr Upmark har under 1920 företagit följande resor: i maj till Köpenhamn; i juni till Örebro för beivrande av Svenska Museimannaföreningens och Svenska Fornminnesföreningens möte; 4—26 juli på enskild bekostnad till herrgårdar i Västergötland, Vänersborg och Göteborg, herrgårdar i Halland, Halmstad, herrgårdar i Småland, Kalmar och Västervik; i september till Köpenhamn för studium av salubjuden samling av svenskt silver m. m.

Intendenten Hammarstedt: till några socknar i Uppland, öster om Enköping; till museimannamötet i Örebro.

Intendenten Keyland: under senare delen av oktober en resa inom värmländska finnskogarnas nordligaste område, Vitsand, Nyskoga och Södra Finnskoga socknar, för slutinventering av de finnbyggnader, som finnas kvar på denna trakt.

Professor Lithberg representerade Nordiska Museet vid Norsk Folke-

museums i Kristiania 25-årsjubileum den 31 maj 1920; företog från slutet av juni till mitten av november resor till olika städer i Tyskland, Holland, Belgien, England, Schweiz och Frankrike samt Danmark för att studera museer, särskilt sådana som innehöllo samlingar belysande den europeiska allmogekulturen.

Amanuensen Ambrosiani: på enskild bekostnad i juli till Lund och i augusti till Växjö och södra Småland. Kortare resor till Uppsala, Norrköping och platser i Stockholmstrakten.

Amanuensen Erixon: i samband med byundersökningarna resor i Bohuslän, Dalsland, Skåne, Gästrikland och Hälsingland under juni och en del av juli månader; på enskild bekostnad flera besök vid olika tider i Göteborg som rådgivare vid de kulturhistoriska förarbetena för Göteborgs Jubileumsutställning 1923, till Västerås för vetenskapligt arbete samt till Jönköping, Gräna och Visingsö.

Amanuensen Wallin: deltog i Svenska Museimanna- och Fornminnesföreningarnas möte i Örebro 15—17 juni; därefter till 1 aug. resor på enskild bekostnad för studier rörande begravningsvapen i kyrkor inom Uppland, Västmanland, Södermanland, Närke, Västergötland och Småland.

Amanuensen Bäckström: en veckas resa i oktober på enskild bekostnad för studier av Eda glasbruk i Värmland och Årnäs glasbruk i Västergötland.

Amanuensen fröken Hagberg deltog 15—17 juni i Svenska Museimanna- och Fornminnesföreningarnas möten i Örebro; reste i juni och juli i Kärnten och Tyrolen samt besökte Museum für Volkskunde i Wien.

Amanuensen fröken Cederblom vistades i Dalarna från slutet av maj till slutet av juni, då Rättviks, Mora, Orsa och Leksands socknar besöktes i och för dräktstudier och dräktinköp.

Amanuensen fröken Anna Lewin deltog i Svenska Museimannaföreningens och Svenska Fornminnesföreningens möten i Örebro den 15—17 juni.

Amanuensen fröken E. von Walterstorff: i juni till Östersund för textilstudier vid utställningen och museet därstädes samt till Hammerdals och Frostvikens socknar i Jämtland, på enskild bekostnad, för studier och inköp.

Amanuensen fröken Laura Stridsberg deltog i Svenska Museimanna-föreningens och Svenska Fornminnesföreningens möten i Örebro 15—17 juni.

Konstnären Ossian Elgström, som med statsunderstöd företagit studie- och forskningsresor i Lappland under åren 1918—1920, insände till Nordiska Museet i aug. 1920 berättelse över samma resor. (Det rika materialet av fotografiska bilder och teckningar från dessa resor inlämnades till museet följande år.)

Byundersökningarna hava under sommaren 1920 fortsatt efter samma plan som förut, endast i väsentligt stegrad skala. På grund av särskilda

överenskommelser med andra institutioner har det kunnat skaffas ekonomiska resurser för fullföljande av större delen av det som ännu återstod enligt programmet för de översiktliga undersökningarna. Det är numera endast 3 landskap, som ytterligare kräva mera omfattande arbeten.

Arbetet har som vanligt utförts med expeditioner på 3 till 4 man, varjämte två medarbetare arbetat kortare tid på egen hand. Hela antalet medarbetare under sommaren har varit 35, om man räknar med att 4 medhjälpare efter vartannat deltagit i 2 expeditioner. Expeditionerna voro 12 st. och kunna indelas i 3 slag, nämligen:

1. Undersökningar, som helt utförts för museet:

a) en expedition i Härjedalen. Ledare: arkitekt Bruno Kjellström. Medarbetare: arkitekterna Nils Friberg och Frej Klemming. Arbetade under juni och en del av juli månader;

b) en undersökningsresa av amanuensen Sigurd Erixon med biträde av kand. N. Nilsson i Hälsingland under senare delen av juni månad;

c) en undersökningsresa av fil. kand. S. Rothman under augusti månad för fortsatt undersökning av fäbodväsen i Uppland;

d) smärre undersökningsresor av kand. A. Billow på Öland.

2. Undersökningar, som anordnats i ekonomisk samverkan med andra institutioner, vilka skola erhålla materialet i dublett:

a) en expedition i nordvästra Skåne under juli, augusti och en del av september månader i samarbete med Hälsingborgs Museum. Ledare: kand. H. Henschen. Medarbetare: kand. G. Selling, teknolog B. Nyström och arkitekt B. Kjellström;

b) en expedition i Gästrikland under halva juni och halva juli månader i samarbete med Gästriklands Fornminnesförening. Ledare: kand. K. H. Bergengren. Medarbetare: teknologerna E. Valin och S. Ullén;

c) en expedition i Västerbotten under senare delen av juli månad och förra delen av augusti i samarbete med Västerbottens hembygdsförening. Ledare: fil. mag. Ragnar Jirlow. Medarbetare: teknologerna E. Valin och S. Ullén.

3. Undersökningar, som bekostats helt av utomstående institutioner, men vars material i en eller annan form kommer Nordiska Museet till godo:

a) en expedition rörande Bohusläns fisklägen under juni och juli månader. Bekostad av Göteborgs Jubileumsutställning. Ledare: kand. B. Mannegaard. Medarbetare: teknologerna Haqvin Carlheim-Gyllensköld och G. Jakobson;

b) en expedition i Västergötland och Norra Halland under juni och juli månader. Bekostad av Göteborgs Jubileumsutställning. Ledare: fil. kand. E. Hofrén. Medarbetare: teknologerna Tore Hellström och Artur von Schmalensee;

c) en expedition för bruksgårdar och bruksanläggningar på Stora Kopparbergs Bergslags område i Gästrikland och norra Uppland, under juni och juli månader. Bekostad av A.-B. Stora Kopparbergs Bergslag. Ledare: kand. greve Sten Kalling. Medarbetare: arkitekt A. Norgren och teknolog Kurt von Schmalensee. Arkivaliskt biträde: kand. N. Sahlström;

d) en expedition för allmogebebyggelsen på »Bergslagens» områden i Gästrikland och norra Uppland, under juni och juli månader. Bekostad av A.-B. Stora Kopparbergs Bergslag. Ledare: kand. N. Ålenius. Medarbetare: teknologerna Mogens Mogensen och E. Sundbärg;

e) en expedition för undersökning av bebyggelsen på Strömsbergs gods område i Uppland under augusti månad. Bekostad av A.-B. Stora Kopparbergs Bergslag. Ledare: kand. Nils Ålenius. Medarbetare: arkitekterna E. Siebke och H. Henriksson-Hansen. Arkivaliskt biträde: fil. kand. T. Gihl.

Arbetena ha helt letts av amanuensen Sigurd Erixon. Materialet, som omfattar kartor, ritningar, akvareller, fotografier och uppteckningar, är under utarbetning.

Skansen.

Ledningen av yttre arbeten, fester, friluftsteatern, serveringarna o. dyl. på Skansen har handhåfts av ekonomichefen överste N. C. RINGERTZ. Expeditionen har föreståtts av amanuensen fröken ANNA RUDBECK med biträde tidvis av amanuensen fröken LAURA STRIDSBERG.

Frågan om slopande av den vanprydande stora materialgården i Skansens västra del har även under år 1920 måst uppskjutas, då tillräckliga medel för detta omfattande arbete, vilket nödvändiggör uppförandet av en större byggnad, icke funnits disponibla.

Den s. k. nedre materialgården å nedre Solliden härjades den 19 juni av en eldsvåda, varvid en mängd värdefulla materialier, flaggstänger, luckor, virke m. m. gingo förlorade. Vissa arbeten för denna materialgårds ändamålsenliga anordning igångsattes omedelbart — se nedan.

Bland å Skansen under året utförda arbeten äro att märka: uppförandet av en ny rymlig musikpaviljong å övre Solliden; inrättandet av ångpannerum för tvättstuga och Högloftets uppvärmning samt anordnande av badrum; planeringsarbeten å sandplanen vid Jöddes sten, för gräsmatta å övre Solliden i samband med tillämnad fontänenanordning; planerings- och sprängningsarbeten för anläggande av ny materialgård å nedre Solliden; uppsättandet av järntrådsräck längs flertalet av Skansens vägar samt 5 st. nya räknekors för stora entrén. Vad belysningen beträffar ha åtskilliga förbättringar införts: så har övre Sollidens belysning ökats med jordkabel för en kandelaber och 6 lyktstolpar etc., lyktstolpar uppsatts för nedre Sollidens elektrifiering, fri-

luftteatern försetts med elektriska lampor vid utgångstrapporna samt såväl Storboden som Bragehallen blivit försedda med elektrisk belysning.

Skansens fester m. m. *Årsskiftet* högtidlighölls med sedvanlig nyårsvaka, varvid Anders de Wahl från Renberget uppläste Tennysons dikt Nyårsklockan, och under klockringning och fanfarer hälsades det nya årets ingång.

31 januari. Studentfest för Wiens studenter, anordnad av Skansen och Stockholms Studentkår med fackeltåg till Skansen samt tal och sång vid Orsakullen.

30 april — Valborgsmässaaftonen — firades med studentsång, konserter och folkdanser. Skansen var rikt upplyst av tjärtunnor och eldar.

1 maj. Medborgarfest med fosterländska tal, sång och musik från olika platser. Festen avslutades med en konsertavdelning å Orsakullen kl. 3 e. m. I anledning av Kronprinsessan Margaretas död inställdes aftonens program.

15 maj. Konsert av Kristiania Arbeider-Samfunds Sangforening vid Orsakullen.

Skansens vårfest började lördagen den 22 maj och fortgick till och med den 30 maj med uppehåll pingstdagen den 23 samt 27 maj. Festen var förlagd till 1700-talet och framställde bilder från Gustav III:s hov, däribland ett besök vid Haga slott samt en maskeradbal. Särskilt konungens färd till och från maskerad, som företogs i en av museets gamla vackra vagnar och med fackelbärare i tidsdräkter, tog sig synnerligen bra ut.

En grupp av Bellman med ett flertal från hans dikter kända typer sjöngo vid »Gröna Lund» och »Koppärtälten» samt andra platser. Å »Bollhusteatern» uppfördes Kapten Puff eller Storprataren av Olof Kexel. Vårfestens historiska scener voro ordnade av herr Anders Lundbeck.

Vid den sedvanliga marknaden, förlagd till Bollnässtugan, voro även alla medverkande iförda 1700-tals dräkter.

6 juni — nationaldag, Svenska Flaggans dag — var fest anordnad av Kommitterade för Svenska Flaggans dag och Skansen. — Vid gudstjänsten i Seglora kyrka erinrades om dagens betydelse. Krans nedlades i likhet med föregående år av Kommitterade å Artur Hazelius' grav.

Vid Renberget, Orsakullen och å Solliden höllos fosterländska tal, och sång utfördes av Stockholms Sångarförbund m. fl. En stor del av vårfestens program upprepades.

9 juni. Fest för engelska matroser inbjudna av Stockholms Stad. Middag serverades å övre Sollidens stora platå, varefter dans anordnats å nedre Solliden, där även karuseller och övriga markuadsnöjen livligt uppskattades.

18 juni. Dalarnas Ansgariiförenings Sångarförbunds konsert vid Orsakullen.

24 juni — midsommaraftonen — dans och lekar kring majstången vid Morastugan för barn och äldre; folkdanser och konserter.

26 och 27 juni. Skiens Ungdomskorps konserter vid Orsakullen.

30 juni. Folkskollärarymöte med tal vid Orsakullen.

3 juli. Konsert av scouter tillhörande Frälsningsarmén.

4 juli. Biodlareföreningens möte med föredrag.

4 juli. Svenska Chicagokören, på konsertturné genom Sverige, sjöng vid Orsakullen kl. 1 middagen samt kl. 7 e. m. Middagskonserten inleddes med ett anförande av exc. utrikesministern friherre Erik Palmstierna.

5 juli. Frälsningsarméns musikfest å avstängt område vid nedre Solliden.

24 och 25 juli. Arbetarnas Bildningsförbunds fest. Föredrag vid Älvrosgården, Bollnässtugan och Seglora kyrka av tjänstemännen vid Nordiska Museet amanuens S. Erixon, fil. lic. A. Bäckström samt kand. N. Östberg. Sång och musik av flera sångkörer och musikkårer. En musiktävling för arbetareorkestrar anordnades även. Dans vid Bollnässtugan och nedre Solliden, landsmål, folkdanser och ringlekar samt under söndagen även en gymnastikuppvisning å övre Solliden.

26 juli — Bellmansdagen — sång av Bellmanskören, i övrigt vanligt program.

31 juli och 1 augusti. Riksspelmansstämma och Folkdansaremöte. Jfr ovan sid. 25.

29 aug., 5 och 12 september. Jenny Lind-fester till firande av hundraårsminnet av Jenny Linds födelse den 6 okt. 1920 och för insamling av medel till en staty av Jenny Lind, anordnade av en för tillfället tillsatt kommitté. Festen, som var ämnad att endast äga rum söndagen den 29 aug., måste på grund av den ogynnsamma väderleken helt eller delvis uppskjutas söndag efter söndag. Programmet upptog sång och musik från övre Solliden och Orsakullen, fackeltåg och tablå vid Orsakullen.

14 november. Djurens dag firades för första gången över hela landet. I Stockholm var festen av Centralkommittén för Djurens dag anordnad å Skansen och inleddes med koraler från Hällestadsstapeln, varefter högmässa och vespergudstjänst i Seglora kyrka. Vid Orsakullen prisutdelning till djurvänliga kuskar och ett par gånger under dagen »djurcortège» runt Skansen.

6 november, Gustav II Adolfs, och

30 november, Karl XII:s dödsdagar flaggning. Båda dagarna voro trupper ur Stockholms garnison inbjudna att å Skansen högtidlighålla minnesdagarna.

30 november. Artur Hazelii födelsedag och Nordiska Museets högtidsdag högtidlighöllös med flaggning.

12 december. Julmarknad med försäljning av hemslöjdsalster, godsaker, halmbockar, de traditionella julklappspaketerna m. m. Lucia i Bollnässtugan och dans kring julgran.

Gustavsdagen den 6 juni och *Konungens födelsedag den 16 juni* flaggades och gavs kunglig salut.

Ett större antal minnesdagar efter framstående personer och fosterländska tilldragelser hava även högtidlighållits med flaggning.

Minnesringning har ägt rum efter: H. K. H. Kronprinsessan söndagen den 9 maj samt begravningsdagen Kristihimmelsfärdsdag den 13 maj, den 27 maj Artur Hazelii dödsdag, den 25 augusti efter Anders Zorn.

I **Seglora kyrka** har gudstjänst ägt rum varje söndag under den varmare årstiden, första gången den 2 maj — sista gången den 17 oktober. Juldagsmorgonen julotta. I kyrkan ha under året vigts 38 brudpar.

Skansens klädskåp. Förrådet ökades under 1920 med ett antal för vårfesten sydda dräkter och dräktdelar i 1700-tals stil, däribland en dräkt i gul brokad för Gustaf III:s och en i ljus blommig taft för drottning Sofia Magdalenas framställare, 6 st. hovdräkter för damer samt en del borgardräkter för herrar och damer.

Av allmogedräkter anskaffades några kvinnodräkter från Dalarna: 1 från Floda med tillhörande broderad yttertröja, 1 från Orsa, 1 från Leksand samt 1 päls från Boda sn.

För ringleksbarnen inköptes 1 flickdräkt från Floda och 1 från Mora sn, Dalarna, samt syddes i klädskåpen några mansdräkter för Skansens stugvakter och spelmän.

Skansens astronomiska observatorium har även under 1920 varit tillgängligt för allmänheten tvenne kvällar i veckan, då föreläsningar ägt rum under amanuens K. Modins ledning. Observatoriet har under året varit flitigt besökt av såväl skolklasser som föreningar, studiecirklar o. dyl.

Skansens friluftsteater har liksom under år 1919 föreståtts av dir. Gustaf Linden; under sommaren gavs här »Herr Dardanell och hans upptåg på landet» av August Blanche, omarbetad för friluftsscenen av G. Linden.

Under en del av sommaren spelades onsdagar och lördagar även »Karlavagnen» av Tor Hedberg.

Serveringarna hava letts av källarmästare Carl L. Brolin.

Besök och studier.

Besök. Hela institutionen Nordiska Museet med Skansen besöktes under år 1920 av 1,039,902 personer.

Samlingarna i museibygnaden å Lejonslätten voro tillgängliga för besökande alla dagar i veckan, vardagar kl. 11—4, sön- och helgdagar kl. 1—4, utom under den mörka årstiden, då museet stängts något tidigare. — Långfredagen samt julafton och juldagen var museet stängt. — Tillträdet till Livrustkammaren var fritt söndagar och fredagar, övriga dagar berättigade inträdesavgiften till museisamlingarna även till inträde i Livrustkammaren.

Antalet besök under året utgjorde 64,924, vilka på de olika månaderna fördelade sig sålunda.

januari	2,877	juli	8,809
februari	4,357	augusti	7,919
mars	5,096	september	5,811
april	4,867	oktober	4,662
maj	5,367	november	3,844
juni	8,969	december	2,346
		Summa besök	64,924

Skansen har varit tillgänglig alla dagar i veckan från kl. 8 f. m. till kl. 10 e. m. (under den mörka årstiden till kl. 8 e. m.).

Antalet besök utgjorde 974,978. På de olika månaderna fördela sig besöken sålunda:

januari	17,104	juli	161,997
februari	21,557	augusti	136,851
mars	39,454	september	68,583
april	81,349	oktober	43,729
maj	167,260	november	21,591
juni	183,705	december	31,798
		Summa besök	974,978

Studiebesök. Under år 1920 utlämnades till museisamlingarna å Lejonslätten 784 studiekort, av vilka 668 även berättigade till fritt inträde. Studier hava idkats av K. Tekniska Högskolan, Konsthögskolan, Tekniska skolan, Fredrika Bremerförbundets Högre yrkesskola, Handarbetets Vänners skolor, Andrea Eneroths högre handarbetsseminarium, Johanna Brunssons vävskola, Svensk Hemslöjd, Högre lärarinneseminarium samt en del målar-, elementar- och folkskolor i Stockholm m. fl.

Sommarkurserna i Stockholm 1920 öppnades högtidligen i Nordiska Museets stora hall den 27 juni. I kursernas program ingingo besök i samlingarna, varvid museets tjänstemän höllo föreläsningar. Under den av K. Kommerskollegium anordnade s. k. *hantverksstämman* i Stockholm den 30 maj—2 juni besöktes museet av deltagarna i stämman, varvid likaså samlingarna demonstrerades av museitjänstemän.

»**Museumsvecka**» till förmån för nödställda kolleger i Wien anordnades 12—17 april av tjänstemän vid de konst- och kulturhistoriska museerna i Stockholm; därvid demonstrerade dr G. Upmark de avdelningar i Nordiska Museet, som belysa »svensk rokoko och gustaviansk stil».

Etnologmöte. På inbjudan av tjänstemän vid Nordiska Museet ägde ett möte av nordiska etnologer rum i museet den 16—17 aug. 1920. I mötet deltog vetenskapsmän från Sverige, Norge, Danmark och Finland. Föredrag höllos. Redogörelse för mötet jämte referat av föredragen återfinnas å sid. 49 o. f. i Fataburen 1920.

För ett tillämnat stort arbete över Rörstrand, avsett att utgivas i samband med fabriken 200-års jubileum år 1926 ha utgivarna med vederbörligt tillstånd låtit fotografera och avbilda signaturerna på museets samling av äldre svenska fajanser och porsliner. — Som redaktionskommitté för detta arbete fungera disponenten vid Rörstrand Harald Almström, överintendenten vid Nationalmuseum E. G. Folcker, intendenten vid Nationalmuseum Erik Wettergren, Nordiska Museets styresman dr G. Upmark samt amanuensen Arvid Bäckström, den sistnämnde som sekreterare och ledare av de förberedande arbetena, arkivundersökningar m. m.

Samfundet för Nordiska Museets främjande.

Samfundets styrelse, som utgöres av samma personer som museets nämnd, har under året haft 1 sammanträde. Samfundets ledamöter hava likaledes haft 1 sammanträde. Samfundets expedition har föreståtts av amanuensen fröken LALLA KUGELBERG.

Den 31 dec. 1920 räknade Samfundet 3,907 ledamöter; av dessa voro 59 hedersledamöter, 197 ständiga ledamöter och 3,651 stiftande ledamöter. Av dessa sistnämnda voro 1,185 befriade från avgift. Antalet nyingångna ledamöter under året var 395, därav 2 ständiga. Döda under året voro 5 heders-, 9 ständiga och 71 stiftande ledamöter, varjämte 484 ledamöter utgått ur Samfundet.

De avlidna hedersledamöterna voro:

H. K. H. Kronprinsessan MARGARETA.

Friherre Emanuel Cederström.

Fru Hildur Fröleen, f. Wessblad.

Grosshandlare Carl Wikström.

Fru Hilma Sidenbladh.

Om den till Samfundet för Nordiska Museets främjande av framlidne direktören Knut Wilhelm Forsberg genom testamente lämnade donationen å 20,000 kronor se ovan sid 5.

Ekonomi.

Räkenskapskontoret har stått under ledning av ekonomichefen överste N. C. RINGERTZ, som haft biträde av amanuenserna fröknarna SELMA STRÖM, IDA MÖLLER och RAGNHILD BERGSTRÖM (i början av året) samt bokhållaren HARALD ENGWALL.

Såsom extra biträde åt ekonomichefen anställdes från den 1 april överstelöjtnant O. KULLBERG. På grund därav att revisionen av 1920 års räkenskaper ännu icke avslutats måste tryckningen av berättelsen anstå till nästa årgång av tidskriften.

Samfundet Nordiska Museets Vänner.

Styrelseberättelse för år 1920.

Samfundets medlemsantal har under året tillväxut och utgjorde den 31 Dec. 1920 293 personer, därav 112 ständiga och 181 årligen betalande medlemmar; 5 årligen betalande medlemmar hade avlidit och 7 utgått ur Samfundet.

Samfundets årsmöte, som stadgeenligt skulle hava ägt rum i Maj månad, blev på grund av H. K. H. Kronprinsessans frånfalle uppskjutet till hösten och ägde rum den 4 November 1920 i Prins Carls palats. Jämte i stadgarna föreskrivna ärenden förekom vid detta sammanträde en utställning av dittills gjorda förvärv som demonstrerades av sekreteraren.

Styrelsen har utgjorts av de vid Samfundets konstituerande valda personerna, nämligen H. K. H. Hertigen av Västergötland Prins Carl, ordförande; justitieombudsmanen Nils Lilienberg, vice ordförande; grevinnan Ella von Rosen, f. Wijk; konsul Helge Ax:son Johnson, skattmästare; fil. doktor Gustaf Upmark, sekreterare. Ersättare i styrelsen hava varit disponenten Carl Sahlin och professor Sigurd Curman.

Styrelsen har under året hållit två sammanträden, nämligen den 12 Mars och den 4 November 1920.

Såsom inköpsutskott hava under året tjänstgjort hrr vice ordföranden, skattmästaren och sekreteraren.

Samfundets verksamhet har i överensstämmelse med stadgarnas § 2 bestått i förvärvande av värdefulla föremål eller samlingar, vilka omedelbart såsom gåva överlämnats till Nordiska Museet. De föremål, som under året förvärvats, äro följande:

Sekretär utf. av Stockholmsnickaren Jöns Efverberg	Kr. 10,450:—	
Taburetter fr. 1790-talet, sign. GIWS	> 425:—	
Sockerskål av silver av guldsmeden Sauter i Stockholm	> 1,800:—	
Gräddsnačka av silver av guldsmeden Abbelin i Göteborg	> 3,000:—	
Thekanna av silver av guldsmeden Fick i Kristianstad	> 750:—	
Sockerskrin av silver av guldsmeden Sauer i Stockholm	> 4,000:—	
Spelbord dat. 1773	> 1,350:—	
Kaffekanna av silver av guldsmeden Lampa i Stockholm	> 6,000:—	
Himmelsäng från 1690 med Carl Gyllenstiernas monogram, från Steninge slott, Uppland	> 4,600:—	
Ryggstycke till dylik säng med Carl Gyllenstiernas vapen	> 350:—	
		Summa kronor 32,725:—

Det sammanlagda belopp, för vilket inköp av föremål till Nordiska Museets samlingar gjorts under år 1920 har sålunda uppgått till: . . . . . kr. 32,725:—
under föregående år . . . . . > 20,150:—

Värdet av de föremål som av Samfundet inköpts och skänkts till Nordiska Museet från samfundets stiftande intill 31 Dec. 1920 uppgår sålunda till: . . . . . kr. 52,875:—
Såsom gåva har Samfundets ledamot grosshandlaren Ivan Traugott, härstädes, genom Samfundet till Nordiska Museet överlämnat en thekanna av silver förfärdigad år 1800 av guldsmeden Zethelius i Stockholm.

Mottagandet av samtliga gåvor har av Nordiska Museet genom tacksamhetskrivelser erkänts.

Samfundets ekonomiska ställning framgår av följande redogörelse för räkenskapsåret 1 Jan.—31 Dec. 1920: nämligen

Ställning den 1 Jan. 1920:

Kontant i kassan	kr. 87: 39	
Innestående å löp. räkning i Sthlms Enskilda Bank	> 102,799: 69	102,887: 08

Inkomster 1920:

Avgift från 8 nya ständiga ledamöter	Kr. 8,000:—	
Årsavgifter (därav 200 utestående från år 1919)	> 18,200:—	
Räntor	> 4,255: 65	30,455: 65
		Summa kronor 133,342: 73

Utgifter 1920:

Förvärv	Kr. 32,725:—	
Diverse omkostnader	> 763: 15	33,488: 15

Ställning den 31 Dec. 1920:

Kontant i kassan	> 60: 93	
Innestående å löpande räkning i Stockholms Enskilda bank	> 4,793: 65	
Innestående å Depositionsräkning i Stockholms Enskilda Bank	> 95,000:—	99,854: 58
		Summa kronor 133,342: 73

Vid samfundets årsmöte den 4 Nov. 1920 omvaldes samtliga ledamöter och ersättare i styrelsen, varjämte till revisorer omvaldes herr disponenten Harald Almström och direktör Gösta Carr med kanslirådet Carl Edelstam som ersättare.
Stockholm den 16 mars 1921.

CARL

Nils Lilienberg.
Helge Ax:son Johnson.

Ella von Rosen.
Gustaf Upmark.

Revisionsberättelse.

Undertecknade, utsedda att granska Samfundet Nordiska Museets Vänners förvaltning och räkenskaper för år 1920 få efter verkställd revision avgiva följande berättelse:

Vi hava tagit del av styrelsens protokoll och övriga handlingar samt genomgått räkenskaperna, vilka äro förda med ordning och noggrannhet. Utgifterna äro vederbörligen verifierade och hänvisa vi till i styrelseberättelsen intagna siffror, vilka befunnits överensstämma med räkenskapsböckerna.

Vi tillstyrka årsstämman att bevilja styrelsen tacksam ansvarsfrihet för 1920 års förvaltning.

Stockholm den 20 april 1921.

Harald Almström.

Gösta Carr.

Gåvor.

Följande penninggåvor hava under år 1920 lämnats till Nordiska Museet.

Erixon, S., amanuens, Stockholm, till resekostnader i och för hyundersökningar 1920	93: 12
Forsberg, K. V., direktör, enligt testamentariskt förordnande (halva beloppet)	10,000: —
Petrelli, J., krigsarkivarie, Djursholm, till Skansens 25-årsfond	100: —
	Kronor 10,193: 12

Gåvor av föremål till Nordiska Museets samlingar hava år 1920 lämnats av följande personer.

Genom Ambrosiani, S., fil. doktor, Stockholm. — Amundson, A., major, Stora Frösunda: en samling allmogeföremål, kakel m. m. — Andersson, Högk Olof, hemmansägare, Söderås. — Andersson, E., f. Lagerberg, professorska, Stockholm. — Arosenius, Maria, fröken, Stockholm. — Arwidsson, Ivar, fil. doktor, Uppsala.

Bäckström, A., amanuens, fil. lic., Stockholm. — Bagges söner, Jacob, genom disponenten I. Westin, Stockholm. — Berns, M., född Lindgren, fru, Stockholm. — Bergengren, K. H., kandidat, Uppsala. — Bloch, E. A., grosserer, Köpenhamn, enligt testamentariskt förordnande: en större samling apotekskärl av mestadels svenskt ursprung. — Borg, A., postkontrollör, Linköping. — Borgenstam, E., apotekare, Falun. — Bourghardt, E., artist, Stockholm. — Brusewitz, Fr., aktiebolag, Limmared: en samling glasbruksredskap. — Byamännen i Iggelbo genom kandidat Nils Alenius.

Cederblom, Gerda, amanuens, Stockholm. — Cedererantz, E., f. Sjöcrona, landshövdingska, Kulltorp, Tuna. — Cederström, E., friherre, Krusenberg: en samling allmogesaker från olika delar av Sverige samt en samling barnkläder från 1840-talet. — Clarholm, Per, överläkare, Karlstad.

Dalkvist, Lars, herr, Kilen, Främlingshem. — Drangel, R., överkontrollör, Stockholm.

Edlund, Edvard, herr, Stockholm. — Ekengren, W., järnvägstjänsteman, Luleå. — Elfving, Gunborg, fröken, Stockholm. — v. Engeström, J., häradshövding, Stockholm. — Englander, T., fru, Tingsryd. — Erixon, Sigurd, amanuens, Stockholm. — Ersdotter, Gössa Anna, Viborgsby, Orsa. — Ersson, Modig Erik, hemmansägare, Tibble, Leksand. — Essén, Ulla, fröken, Tomastorp, Julita.

Forsslund, F., fru, Storgården, Sörvik. — Fryberg, Signe, fru, Stockholm. — Fryxells, Eva, fröken, sterbhus, Stockholm: chiffonier, skrivstol, bläckhorn och sandosa, som tillhört Anders Fryxell. — Föreningen Handarbetets Vänner, Stockholm.

Hagberg, Louise, amanuens, Stockholm. — Hagman, Ida, fru, Sickla. — Henriks-son, Svea, fröken, Stockholm. — Herdenstam, Z., protokollssekreterare, Stockholm. — Hierta-Retzius, A., fru, Stockholm. — Hjortsberg, Johan, apotekare, Gysinge, enligt testamentariskt förordnande: apoteksskylt från Härnösand. — v. Hofsten, Bengt, herr, Stockholm. — v. Hofsten, Lotten och Mathilda, fröknar, Örebro. — Holmberg, G., verk-mästare, Stockholm. — Höglund, S., f. Reuterskiöld, fru, Stockholm.

Jirlow, R., kandidat, Umeå. — Jonsson, Lydia, Ida och Emmy, fröknar, Stockholm.

Genom Kalling, Sten, greve, Uppsala. — Kiellman-Göransson, E., fru, Stockholm. — Kjeller, H., direktör, Stockholm. — Konsortiet för åstadkommande av Ferdinand Bobergs »Svenska bilder från början av 1900-talet»: 100 st. kolteckningar. — Kungl. Husgerådskammaren genom överintendenten J. Böttiger. — Kåbergs nya tapetfabriks-aktiebolag, Stockholm.

Lange, Marg., f. Kronberg, fru, Stockholm. — Larsson, Lars, hemmansägare, Botjärn, Järbo. — Lewenhaupt, C., fröken, Stockholm. — Lewin, Visen, amanuens, Stockholm. — Lilliestiernæ, Helge, herr, Ek. — Lindberg, Ludv., biskop, Östrabo, Växjö. — Lindgren, Anna, fru, Roslags-Näsby. — Lindholm, Melcher, bageridkare, Stockholm: en holsteinervagn. — Lindhult, Niklas, kanslissekreterare, Stockholm. — Lithberg, Nils, professor, Stockholm. — Lundin, herr, Stockholm. — Lundin, Iris, fru, Stockholm: en stor samling skräarkivalier, som tillhört Stockholms glasmästare. — Lyttkens, Aug., byråchef, Stockholm.

Malm, Fr., sekreterare, Stockholm. — Malm, H., f. Malm, fru, Stockholm. — Marcks v. Würtemberg, A., friherre, Stockholm. — Möller, Hj., lektor, Stocksund.

Nelson, Ruth, fröken, Karlskrona. — Nilssons, O., riksdagsman, sterbhus, Stock-holm. — Nordin, Hans, skollärare, Salsåker, Nordingrå. — Nordiska Museets Vänner (se sid. 16 o. f.). — Nordström, Ida, fröken, Stockholm. — Nyqvist, Jane, fröken, Stock-holm. — Nyrén, Caroline, f. Wahrolin, fru, Sollefteå.

Ohlsson, Ella, fröken, ArnäsvalLEN. — Olander, Valborg, fröken, Falun. — Olofs-son, Karl, lantbrukare, Södra Esseboda. — Olsson, Lisbeth, fröken, Hammerdal. — Olsson, Per, hemmansägare, Bro, Storvik. — Olsson, Stina, fru, Hammerdal.

Palm, C. U., herr, Djursholm. — Pelarne församling, Småland, genom pastor E. Egertz: en vävd tapet. — Persson, Georg, lantbrukare, Södra Esseboda. — Pålsson, Per, hemmansägare, Håggsjön, Dufed.

Rappe, A., f. Tersmeden, friherrinna, Kristinelund, Vassmolösa. — Robsahm, Maria, fru, Hjo. — Rosén, H., doktor, Nosaby. — Rosén, Nils, torpare, Gylsboda. — Rutberg, G. M., majorska, Stockholm. — Ryde, Elsa, fröken, Stockholm.

Samsioe, M. L., fröken, Stockholm. — Sandberg, H., redaktör, Drottningholm. — Schander, Carl, herr, Hejla, Rök. — Schultz, E., f. Hallenberg, fru, Stockholm: en bok med hemvävda tygprover från slutet av 1700- och början av 1800-talet. — Sjögren, Arthur, konstnär, Stockholm. — Sjögren, Herman, herr, Kvistbro. — Sjöstedt, Elin, f. Boman, majorska, Bristol, U. S. A. — Stendahl, A., inspektor, Skärsåtra, Lidingö. — Stockholms Intecknings-Garanti Aktiebolag. — Sundqvist, Kerstin, fru, Stockholm, enligt förordnande: en dopmössa. — Svanfeldt, Nils, herr, Stockholm. — Södergren Olivia, fröken, Stockholm. — Södermark, Lotten, fröken, Stockholm. — Söderström, Laura Christina, fröken, Råsunda, enligt testamentariskt förordnande: soffan av mahogny från 1830-talet.

Toll, P., ingenjör, Stockholm. — Trafvenfelt, Torborg, f. Graeve, fru, Grums, samt stadsläkaren H. Graeve, Östersund och fröken Astrid Graeve, Uppsala: imperialsång av mahogny från 1857. — Traugott, Ivan, direktör, Stockholm, genom Nordiska Museets Vänner: tekanna av silver, Zethelius 1800.

Genom Upmark, G., styresman för Nordiska Museet, Stockholm.

Wallqvist, E., med. doktor, Sorsele. — Genom von Walterstorff, E., amanuens, Stockholm. — Wedholm, A., f. Thelberg, prostinna, Hammerdal. — Vestberg, Bengt, teknolog, Stockholm. — Wickbom, Ella, fru, Djursholm.

Zickerman, Lilli, fröken, Vittsjö. — Zorn, Emma, f. Lamm, fru, Mora.

Östergötlands läns hemslöjdsförening genom fröken E. Ödlund, Linköping.

Till Museets bibliotek och arkiv hava under år 1920 gåvor lämnats av följande personer.

Ahlén, A., lektor, Stockholm. — Alingsås stad genom Adelsköldska folkbiblioteket. — Ambrosiani, S., fil. doktor, Stockholm. — Aurelius, B., pastor, Stockholm: minnesalbum med fotografier från Allmänna konst- och idustriutställningen i Stockholm 1897.

Bäckström, A., fil. lic., Stockholm. — Berg, K. E., rådman, Umeå. — Billow, A., amanuens, Stockholm. — Borg, A., postkontrollör, Linköping. — Bäcklin, E., kansliråd, Stockholm. — Böttiger, J., överintendent, Stockholm: en samling arbeten rörande konst och konstslöjd (bl. a. »Das Bruchsaler Schloss», Heidelberg 1910), museikataloger och vägvisare samt några brev (Fogelberg, Qvarnström, Scholander, Hazelius).

Cederblom, Gerda, fröken, Stockholm. — Christofferson, O., författare, Fru Ahlstad. Daleau, F., herr, Bourg-sur-Gironde.

K. Ecklesiastikdepartementet: diverse fertsättningsarbeten såsom Svensk Arkitektur, Historiska handlingar, Samlingar utg. av Svenska fornskriftsällskapet. — Edgren, Berta, fröken, Vingång, Långav. — Elfving, Gunborg, fröken, Stockholm. — Erixon, S., amanuens, Stockholm.

Aktiebolaget Familjeboken, Stockholm. — Fraenkel, Laura, fru, Tunaholm, Tumba. Generalstabens topografiska avdelning. — Grotenfelt, G., professor, Helsingfors.

Hagberg, Louise, fröken, Stockholm. — Hammarstedt, N. E., fil. doktor, Stockholm. — Hampusson, H., ingenjör, Stockholm. — Hasselgren, H., fil. doktor, Lenhovda. — Högberg, Olof, författare, Sundsvall. — Höglund, S., f. Reutersköld, fru, Stockholm.

Aktiebolaget E. G. Johanssons boktryckeri, Karlshamn. — Justitiedepartementet. Kakelugnsmakargesällernas i Göteborg sjukkasse. — Keyland, N., intendent, Stockholm. — Kiellman-Göransson, Ester, fru, Stockholm. — Klintberg, M., lektor, Visby: anteckningar rörande fiske på Gottland, fotografier av byggnader, redskap m. m. på Gottland, brev, 5 st., från Artur Hazelius 1891—99. — Kommerskollegium.

Lehman-Nitsche, R., dr, Buenos Aires. — Lewin, Anna, fröken, Stockholm. — Lewin, Visen, fröken, Stockholm. — Lindberg, Signe, fröken, Frinnaryd. — Lithberg, N., professor, Stockholm. — Ljungman, V., kaptän, Göteborg. — Lundell, B., postexpeditör, Stockholm.

Nordenskiöld, E., frih., intendent, Göteborg. — Nordiska kompaniets antikvitetsavdelning, Stockholm. — Nygren, E., herr, Karlstad.

Olrik, J., fil. doktor, Köpenhamn. — Oscarsson, Signe, fröken, Flugeby, Vetlanda. Persson, Sven, herr, Lönsboda.

Red. av Bäragslagsposten, Lindesberg. — Retzius, A., f. Hierta, professorska, Stockholm. — Rieck-Müller, Maria, fru, Stockholm. — Rosén, H., fil. doktor, Stockholm.

Sahlin, C., disponent, Stockholm. — Sandberg, H., redaktör, Stockholm. — Schram, C. E., kamrer, Stockholm. — Schulz, W., fil. doktor, Halle a. S. — Skärman, Betty, fröken, Stockholm. — Socialdepartementet, Stockholm. — Statistiska Centralbyrån, Stockholm. — Stuart, Marie Louise, fröken, Stockholm. — Sundén-Cullberg, A., direktör, Stockholm. — Aktiebolaget Svenska Teknologföreningens förlag. — Svenska Turistföreningen. — Sveriges geologiska undersökning. — Sörling, E., konservator, Stockholm.

Tullberg, H. W., direktör, Stockholm.

Upmark, G., Nordiska museets styresman, Stockholm.

Wallin, S., fil. lic., Stockholm. — Wallis, E., f. von Schwerin, grevinna, Dybeck. — van der Ven, D. J., herr, Arnhem. — Westberg, B., teknolog, Stockholm. — Wikman, K. Rob. W., fil. doktor, Helsingfors.

Zieckerman, Lilly, fröken, Vittsjö.

Till Skansen hava år 1920 gåvor lämnats av följande personer.

Aftonbladet, Stockholm. — Ahlström, G., kadett, K. Krigsskolan, Karlberg. — Andersson, Robert, övermaskinist, Göteborg. — Andersson, Ruth, fröken, Spånga.

Becker, Wilh., grosshandlare, Stockholm. — Behm, Kåre, stud., Skansen. — Behm, Ulf, stud., Skansen. — Behrnerts, J. E., hovjägare, Fiskartorpet, Stockholm. —

Bergelmer, barnen, Djursholm. — Bergianska Trädgården, Albano. — Björk, E., herr., Lycksele. — Blomé, Ottilia, fru, Stockholm: 1 rörhöna. — Bränder, Harry, kand., Kristinehamn.

Carlsson, Torkel, herr, Sollefteå. — Cloettas chokladfabrikers avdelningskontor, Stockholm. — Cronhielm, greve, K. Flottan, Stockholm.

Dagens Nyheter, Stockholm. — Djurgårdsförvaltningen, Stockholm. — Djurgårds-teatern, Stockholm. — Dramatiska Teatern, Stockholm.

Egnell, H., löjtnant, Uddensgård, Nykvarn. — Ekholm, Edvard, herr, Stockholm — Engellau, Gunnar, stud., Stockholm: 1 hökuggla. — Ericsson, Margit, fröken, Stockholm.

Florin, C. L., direktör, Bergianska Trädgården, Albano. — Franska konditoriet, Stockholm. — Franzén, Mina, fru, blomsterhandel, Stockholm. — Friberg, Greta, fru, Stockholm.

Grane & ko, Stockholm. — Gylling, O., konservator, Malmö.

Hallberg, A., fru, Stockholm. — Hallin, Ivar, kamrer, Stockholm. — Hamilton, J., grevinna, Stockholm. — Hellberg, H., fru, Stockholm. — Holmqvist, Erik, herr, Borgstena: 1 mård. — Hultgren, K., tandläkare, St. Wadsjö gård, Tungelstad: 2 påfågelnar, 2 guldfasantuppar, 1 krumstjärtduva. — Hultmans Choklad- och Konfektfabrikers Nya Aktiebolags filial, Stockholm.

Jeansson, Alice, fru, Nybro. — Johansson, W., förman, Saltsjö-Nacka: 1 hermelin.

Karlsson, Karl S., fil. stud., Uppsala. — Knape, S., fru, Stockholm. — Kock, J. L., verkställare, Klefveström. — Källander, E., disponent, Örebro.

La Fleuriste, blomsterhandel, Stockholm. — Lager, Carl, handlande, Stockholm. — Lamm, E., ingenjör, Stockholm. — Liljefors, Bruno, konstnär, Österby bruk, Danne-mora: 2 tamsvanungar. — Liljefors, Lindorm, stud., Österby bruk, Danne-mora. — Lil- liehöök, G., kapten, K. Flottan, Stockholm. — Ljungbeck, A., fru, Stockholm. — Lund- gren, Albin, herr, Stockholm.

Malmö Museum, Malmö. — Myrén, P., artist, Stockholm.

Nordfors, jägmästare, Strömsund: 1 björnunge. — Nordquists, Arvid, handelsak- tiebolag, Stockholm. — Norstedt o. Söners, P. A., Aktiebolag, Bokförlag, Stockholm. — Nya Dagligt Allehanda, Stockholm.

Oldenberg, K., herr, Järlåsa. — K. Operan, Stockholm.

Pauli, P., målarmästare, Stockholm: 1 morkulla. — Pettersson, K., herr, träd- gårdsmästare, Väsby.

Ridhuset, Stockholm.

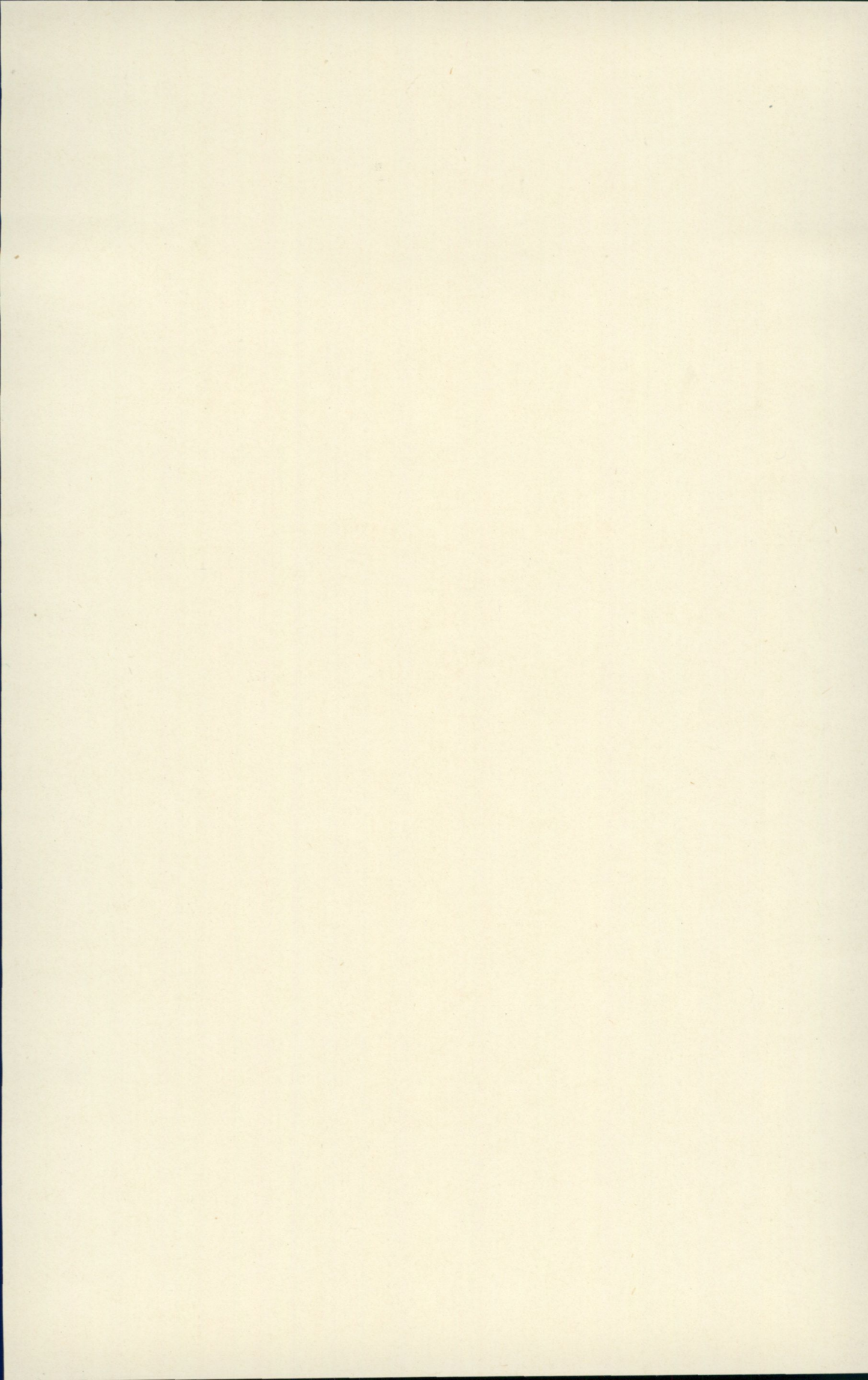
Salmsson, W., herr, Odensala: 1 sädgås. — Sandell, Rob., grosshandlare, Stock- holm. — Scenen, red., Stockholm. — Schmalensee, K., ingenjör, Beckholmen, Stockholm. — Sjöström, Ingeborg, fröken, Stockholm. — Skoglund, G., hovjägare, Rosendal, Stock- holm. — Spångberg, Gunnar, blomsterhandlare, Stockholm. — Stockholms Dagblad, Stockholm. — Stockholms-Tidningen, Stockholm. — Redaktionen av Strix, Stockholm. — Sundholm, Harry, herr, Stockholm. — Rederiaktiebolaget Svea, Stockholm. — Sven- ska Dagbladet, Stockholm. — Svensson, Agda, Stockholm. — Svensson, F. O., sadel- makare, Stockholm. — Söderström, G., kapten, Ängf. Sif.

Tillander, J., skogselev, Gimo. — Tirén, Nils, löjtnant, Tirsta, Grofsta. — Tjäders Fröhandel, Stockholm. — Trolle, Nils, friherre, hovjägmästare, Trollenäs: 4 st. vild- kaniner.

Uhrbom, Emma, fru, Stockholm.

Wahlbergs blomsterhandel, Stockholm. — Veckojournalen, Stockholm. — Wenner- kvist, K., herr, Stockholm. — Winberg, H., handlande, Stockholm.

Abléns blomsterhandel, Stockholm. — Ångslupsbolaget, Djurgårdsslätten, Stockholm.

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

KULTURHISTORISK TIDSKRIFT

UTGIVEN AV

GUSTAF UPMARK

NORDISKA MUSEETS STYRESMAN

1920

STOCKHOLM 1922

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

202830

Redaktion:

Gustaf Upmark. Visen Lewin.

Innehåll.

	Sid.
ELGSTRÖM, OSSIAN, En diademformig kvinnomössa från Joekmock . .	40
ERIXON, SIGURD, Ett skärlag och dess arkiv	71
HAGBERG, LOUISE, Gammaldags seder och bruk uti Olden i Nordfjord, Norge	178
HOFRÉN, MANNE, Bondesnickaren Zakris Pehrsson	129
JOHNSON, PEHR, Bössesmeder i Göinge under äldre tider	27
KEYLAND, NILS, Sentrådsspinnning, tenndragning och bältsmyckegjutning hos lapparna i norra Jämtland	145
LITHEBERG, NILS, Rimstavar med rättade gyllental före år 1600 . . .	1
Nordiska mötet för folklivsforskning i Stockholm 16 och 17 aug. 1920	49
SJÖGREN, ARTHUR, Några bildklipp ur Nordiska Museets samlingar . .	35
UPMARK, G., Svenska Museimannaföreningens och Svenska Foruminnes- föreningens möte i Örebro 1920	43

Litteratur:

CORNELL, H., och WALLIN, S., Sengotiskt monumentalmåleri i Sverige. I. Härkeberga kyrkas målningar. Uppsala 1917. Av S. E. . .	45
FRÖDIN, O., och NORDENSKIÖLD, E., Über Zwirnen und Spinnen bei den Indianern Südamerikas. Göteborg 1918. Av N. K—d . . .	139
HEDERSTRÖM, TURE, Fornsagor och eddakväden i geografisk belysning med inledande namnundersökningar. D. 1—2. Stockholm 1917 —1919. Av S. E.	47
Kulturhistoriska Helsingborgsstudier, till minne av Oscar Trapp ut- givna av Helsingborgs Museum genom Torsten Mårtenson. Stock- holm 1918. Av S. E.	46

Kulturværdier hos Norges finner, utgit ved J. Otterbech. Kristiania 1920. Av N. E. H.	144
KÄMPE, ALFRED, Svenska allmogens frihetsstrider. D. 1—2. Stockholm 1918—1919. Av S. E.	48
SCHWAB, HANS, Das Schweizerhaus, sein Ursprung und seine konstruktive Entwicklung. Aarau 1918. Av N. L—g.	141
WADSJÖ, H., och AMBROSIANI, S., Kyrkogårdskonst. Utg. genom Arkitekturminnesföreningen. Stockholm 1918. Av S. E.	46

Bilagor.

Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1919 samt

Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1920.

Såväl 1919 som 1920 års Redogörelser hava bifogats Fataburen 1920 på grund därav att samma tidskrifts årgång 1921 som ett helt för sig utgavs såsom festskrift tillägnad riksantikvarien dr Bernhard Salin.

Samfundet för Nordiska Museets främjande

I huvudstaden bosatt stiftande ledamots årsavgift är tio kronor. Utom huvudstaden bosatt ledamot erlägger en årsavgift av sex kr.

Enligt § 6 i samfundets stadgar är emellertid den, som i stället för den årliga ledamotsavgiften på en gång erlägger minst etthundra-femtio kronor, att anse såsom ständig ledamot och sedan befriad från alla avgifter.

Ledamot, såväl stiftande som ständig, erhåller årligen ett årskort till Nordiska Museets samtliga avdelningar för sig personligen eller för en medlem av sin familj, vilkens namn i sådant fall torde uppgivas. Tidskriften »Fataburen» utdelas till medlemmar bosatta utom Stockholm. Därstädes boende kunna erhålla densamma till halva boklädspriset genom museets expedition å Skansen.

Dessutom äger ledamot rätt att för de närmaste medlemmarna av sin familj (man, hustru, barn eller tjänstefolk) erhålla årskort gällande till museets samtliga avdelningar för ett pris av sex kronor för varje sådan medlem. Årskort till Museet å Lejonslätten kosta eljest 6 kr. för vuxna, 4 kr. för barn och till Skansen 9 kr. för vuxna, 7 kr. för barn.

På det stiftande ledamot ej må hava besvär med årsavgiftens insändande, upptages densamma utom Stockholm genom postförskott samt i Stockholm efter mitten av januari genom bud. De i Stockholm bosatta medlemmar, som så önska, kunna dock f. o. m. den 15 dec. till mitten av jan. å museets expedition å Skansen utlösa sina årskort.

Brev och meddelanden torde ställas till Sekreteraren i Samfundet för Nordiska Museets främjande, adress Nordiska Museet, Stockholm 14. Allm. telefon 4. Rikstelefon 713 10.

Författare och förläggare, som önska böcker och uppsatser anmälda eller omnämnda i tidskriften, behagade insända dem under adress *Nordiska Museet*, Stockholm 14. Manuskript, meddelanden och uppgifter insändas under samma adress.

Fataburen utkommer med 4 häften årligen och åtföljes dessutom av en redogörelse för museets förvaltning.

Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 10 kr. för årgång. Lösa häften säljas i mån av tillgång för 3 kr. Till de ledamöter i Samfundet för Nordiska Museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm, utdelas tidskriften gratis. I huvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halva boklädspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen.